פרשת **בראשית** תשפ"ז לפ"ק | גליון א'תע, שנה ל'

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות ב"ק פרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

ויתהלך חנוך את האלוקים ואיננו

בבית גדול ויפה בו היה גר צורף שהיה עושה לילות כימים בצירוף כסף ומבין ידיו יוצאות יצירות מפליאות ומרהיבות עין כל רואיהן, יום אחד בא אחד ממשרתי המלך אשר עשה דרכו בשווקים וברחובות לחפש כתר מלכות מיוחד במינו, שיהיה ראוי לעטר בו את ראש אדונו המלך, אנשי המקום בשומעם את מבוקשו הראו לו על ביתו של הצורף.

נכנס משרת המלך בפתח הצורף ולנתגלה לפניו מחזה הוד רבה תפארת, כל הבית מלא עם יצירות האומן פרי מעשה ידיו להתפאר, ערוכות הן שורות שורות בתוך אולם גדול ורחב ידים, וזוהרן מסמא את העינים, בעל המלאכה הפסיק במלאכתו, וקיבל את פני אורחו בסבר פנים יפות כאשר הוא מאזין לשאלתו ולקחו בידו למען יזון עיניו מעבודת ידיו.

בעברו מיצירה אחת לשניה, הוסיף לכל אחת הסבר, איך ובמה נעשתה, זמן עריכתה, ובשביל מי היתה מיועדת, כתר גדול ומהודר בעד מלך פלוני, שרביט כסף משובץ אבנים יקרות עשוי למלך אלמוני, עטרת פז ופנינים להשית לראש נסיך המדינה, טבעת חותם מלאכת מחשבת לשר כלכלת הארץ, כהנה וכהנה תכשיטי מלוכה כלילי תפארת, כל אחד מושך את העין ברוב יפיו, ומיועד לגדולי ואפסי ארץ.

נענה משרת המלך ואמר לו: אדוני הצורף, אומנם אינני בקי במלאכת הצירוף, ואף אין עיני יודעת להבחין בטיב המלאכה ובאיכותה, אך ברור הדבר שהתכשיטים שהצגת לי מרהיבות עין ומתאימים הם לקשט היכלי מלכים וארמונות רוזנים, אך שאלה גדולה בפי: אם אמנם ראויים הם לעלות על שולחן מלכים, מה להם שבת פה באולם ביתך הגדול, למה אינם ענודים בראש יעדם בבתי המלכות, אין הדבר אלא כי משום מה אין עבודתך מושלמת כדבעי, עד שלא מצאו פרי ידיך חן בעיני שואלן ודורשן.

הוא הדבר בעבודה הרוחנית שעובד האדם את קונו בערכו לפניו תורה מצוות ומעשים טובים, המיועדים להיות כתרים ותכשיטים בראש מלך מלכי המלכים, דלפעמים מרגיש האדם כי עבודתו רצויה וברוב עמלו השיג את מבוקשו, וימים רבים עומדות לעיניו מצוות מסויימות שנפלו בחלקו, וזכר הוא בערגה איך עלתה מלאכתם בידו יפה יפה.

אכן כאשר יחשוב האדם איך יתכן הדבר שמלאכתו מלאכת שמים ראויה והגונה היתה לעלות על שולחן מלכו של עולם, אם עדיין היא מוצגת בביתך ועומדת לנוכח עינך, אינך אלא כאותו צורף כסף המתפאר ביצירותיו ואינו שם על לב על שעדיין מונחות הן ערוכות על קירות ביתו ואין מבקש לה, ובזה כתב בספה"ק ייטב לב עה"פ "ויתהלך חנוך את האלוקים ואיננו" וז"ל: כלומר שהיה נחשב בעיניו כאין, ולא היה חשוב בעיניו למאומה, והטעם אמר: כי לקח אותו אלוקים, כלומר כל מצוותיו ומעש"ט שלו לקח אלוקים ופרחת לעילא שלא נשאר אצלו מאומה.

תוכן הענינים

לקח טוב ..... א
דגש תפרים - לקיטת תפרים ..... ב
קדו"ש י"א פ"ר כ"ו ..... ג
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ד
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ה
שבח"י רפבן ..... ו
פינת קדרי ..... ז
צדקה כהלכתה ..... ח
לוח ההילולא ..... ט
דבר בעתו ..... י
פשוטלעך פלכים ..... יא
גרכתא קודש ..... יב

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לעי"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

בשי"ר וקול תודה נברך ונהלל
יעלה ויבא ברכתינו, ברכת מזל טוב מעומק לבבינו, לידידינו וידיד כל חי
ותהי ידיו אמונה, לעמוד לימינו בכל עת ועונה, לבו ער וחם לכל קדשינו
אין נומרין עליו ההלל בשירה, מריחוק מקום מצודתנו עלינו פרוסה תדירא
לא ישבות למעננו יום וליל, למען הרחבת גבולי הקדושה מחיל אל חיל
הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח
מו"ה יואל
בער נאטה
הי"ו
מראשי וועד בעה"ב שע"י מוסדות יטב לב בארה"ק
לרגל שמחת נישואי בנו החתן החשוב המופלג ברתו"ש
כמר משה הערש נ"ו
עב"ג הכלה המהוללה שתחי'
בת מוה"ר משה וואלף קאהן הי"ו
זאת הברכה, בשיר והלל ערוכה, בהוקרה והערכה, יצו ה' ככה, שבכל אשר
יפנה ישכיל בהצלחה, מתוך תענוג ונחת והרווחה, ברבי' והמשכה, רב ברכות
ושובע של שמחה, הרחבת הדעת דקדושה, במידה מרובה וגדושה, וזכות מרן
רבותינו הק' זי"ע מייסדי מוסדותינו יגן בעדו להתברך בכל ברכאן דנפישא, אמן.
החותמים למען שמו ברגשי ששון ושמחה, אסירי התודה וההערכה
הנהלת מוסדות וקהילות
סאטמאר בארה"ק
ירושלים - בני ברק - בית שמש
קרן הבנין דקיט"ל בעיה"ק ירושלים ת"ז
קרן הבנין ביהמ"ד הגדול בני ברק יצ"ו
קרן הבנין בית חינוך לבנות בני ברק יצ"ו
קהל יטב לב ד'סאטמאר
מוסדות יטב לב
מסאטמאר
בית שמש
מוסדות יטב לב
מסאטמאר
ירושלים
מוסדות יטב לב
לרבינו יואל
מסאטמאר
בית משה
דסאטמאר

'ויהי אור' רומז לכח התשובה

ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור. לכאורה היה לו לומר 'ויהי כן', כמו שאמר בשאר ימים. ונראה, שהפסוק בא ללמד, שהאדם לא יתיאש חלילה במה שנלכד ח"ו בעצת יצר הרע, רק יעורר עצמו בתשובה שלימה, כי הכל היה גלוי לפניו ית"ש במחשבתו הקדומה כשרצה לברוא את העולם וראה את האדם שיחטא ח"ו, אבל ראה גם שיעשה תשובה, כדאיתא במדרש (ילקו"ש תהלים רמז תשב): שאלו להקב"ה חוטא מה ענשו, אמר להם, יעשה תשובה ויתכפר לו (ועי' פסחים נד. שהתשובה נבראה קודם העולם). וזהו הרמז: **"ויאמר אלקים יהי אור"** היינו צדיק מעיקרא, **"ויהי אור"** רומז לבעל תשובה, כי ויהי הוא לשון צער (מגילה י:) **רומז על מי שנלכד ח"ו בעצת היצר הרע, אבל אחר כך שוב "אור", על ידי התשובה שיעשה, כי הכל היה בכח מאמרו של השי"ת.**

אור לשמים

"גן בעדן מקדם" לפי תענוג עבודת הצדיקים לעתיד

ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם וגו'. "שמעתי מפי הרב הגאון בוצינא קדישא מהו' דוב בער [ממעזריטש] זללה"ה האיך נטע ה' גן עדן קודם בריאת העולמות (פסחים נד.) הלא הגן עדן של כל אחד ואחד מישראל, הוא עושה לעצמו על ידי מעשיו הקדושים וקיום מצות, והאיך שיך זה קודם בריאת האדם. ואמר זללה"ה, **שהשם יתברך צופה ומביט עד סוף כל הדורות, ורואה בתענוג העבודה אשר עתיד לבוא מן הצדיקים אליו יתברך, ובתענוג הזה ברא לכל אחד ואחד גן עדן שלו מתענוג שיקבל אחר כך ממנו.** וזהו: **'ויטע ה' אלקים גן'**, כלומר שברא ונטע גן **'בעדן'** [על ידי] התענוג שהיה לו מהצדיקים **'מקדם'** מקודם שבאו לעולם, ודפה"ח".

אורח לחיים

שמחת האדם צריך להיות בעסק התורה הק'

ויהי הבל רועה צאן וקין היה עובד אדמה. תכלית האדם בעוה"ז היא לעבדו ית' ולעסוק בתורתו ובמצותיו יומם ולילה. ומה שמוכרח לבטל מתורתו ולעסוק בענינים גשמיים הוא הכל מן ההכרח לישובו של עולם, עבור מחייתו ופרנסתו וכדו', אך אין זה העיקר אלא הטפל. והנה, 'ויהי' הוא לשון צער ו'והיה' הוא לשון שמחה (ויק"ר יא, ז). וזהו שאמר הכתוב: **"ויהי הבל רועה צאן"** הבל כשהיה רועה צאנו היה עושה זאת מתוך צער על שהוכרח להתבטל מתורתו ולעסוק במחייתו, ומוטב היה לו לו היה יכול לישב באהלה של תורה. אולם לא כן קין, ש**"היה עובד אדמה"** מתוך שמחה, שעשה מלאכתו עיקר, ולכן **"וישע ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה"**

חרה"ק מרוזין זללה"ה

[להחה"ק רבי עוזיאל, תלמיד חרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע]

קיום מצוה כראוי בכחה להעלות את אותה המצוה שנעשתה בעבר שלא כראוי

ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך. הלוא אם תיטיב שאת וגו'. הן ידוע שמצוה אשר אדם מקיים בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא (תיקו"ז כה:) **אמנם מבואר בדברי רז"ל שאם מקיים שוב מצוה זו בפעם אחרת בדחילו ורחימו, אזי על ידי זה יוכל להעלות גם אותה המצוה שנשארה בעולם הפירוד** (עי' זוה"ק ח"ב רמה:) הוא שאמר השי"ת: **"למה חרה לך ולמה נפלו פניך"** הלא עדיין יש בכוחך להעלות אותה מנחה שלא נתקבלה, והיינו על ידי שתחזור ותקריב קרבנך באופן הראוי ונכון, ועל ידי זה יתעלה ויתנשא גם מנחה זו שלא נתקבלה. וזהו שאמר לו: **"הלוא אם תיטיב שאת"**, תוכל לנשאות עוד את המנחה שלא נתקבלה.

ערוגת הבושם

אפילו רגע של חרטה תשובה היה מציל את דור המבול

ויראה ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. הנה עיקר התשובה היא ההכנעה, דכשהאדם נכנע ולבו נשבר על חטאיו יכול לשוב אל ה' ולתקן את כל אשר עיוות. וזו היתה מגרעתם של דור המבול שהיו חסרין הכנעה כי מחשבות לבבם היה כל היום על טיבם ומעלתם עד שהיה נדמה בעיניהם שהם מלאים זכיות כרמון ומעוטי עוונות. וזהו: **"וכל יצר מחשבות לבו רק רע"** 'רק' לשון מיעוט הוא שהיה נראה להם שהם במיעוט עונות ורובם זכויות, והוסיף הכתוב "כל היום" **'לחורות שאלמלי היה להם הרהור תשובה רגע אחת ביום היה די למחול להם אפילו כמה פעמים, כי הקב"ה טוב וסלח'**, אך שלא היה להם שום הרהור תשובה כל היום, רק כל היום נראה להם שהם רובם זכיות. ולכן לא זכו לסליחה ומחילה.

משמרת איתמר

[להחה"ק רבי איתמר מקאנסקיוואלי, תלמיד חרה"ק מלובלין זללה"ה]

דבש תמרים

פנינים יקרים, מעצר הפרוה שרים, רבותינו הקדושים עצי החיים

הלא אם תטיב שאת. יש לפרש כי לפעמים היצר הרע מדיח את האדם מדרך הטובה בהראות לו שפלותו ופחיתותו, כמו שכתב בספר העקדה מחויב השקפת האדם אל החלק המעולה שבו ולא אל חלק הפחות עייי"ש, וזה שמזהיר הכתוב הלא אם תטיב שאת, דלחלק הטוב ישא את עצמו ויאמר הלא אני חלק אלוה ממעל.

(ישמח משה)

☆

בראשית ברא וגו' והארץ היתה תהו וגו'. ונראה דהלא כתיב אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ובמה יזכה נער את אורחו, והתי שמפני כן קבע הי זמן תשובהבחודש תשרי ואז סולח ומוחל ומכפר בריה ויוהכ"פ עד שעייז נעשה אדם בריי חדשה, וגם השמים והארץ נעשם בריה חדשה, וזייש בראשית אותיות בא תשרי, ברא אלקים את השמים ואת הארץ מחדש כי תחלה והארץ היתה תהו ובהו וחשך ממעשה הרשעים, חיז ודוח אלקים מרחפת עיפ המים כנוי לתשובה כדכתיב שפכו לבך כמים, ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור וכדכתיב אשרי העם יודעי תרועה לפיים את בוראם בתרועה, הי באור פניך יהלכון.

(זכרון אלעזר)

☆

והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום וגו' ויאמר אלקים יהי אור. ויבואר עפי"מ שכתב רב סעדיה גאון (בפירושו על שהי"ש) משגיח מן החלונות מציין מן החרכים, כי השגחת השיית אל עם קרובו הוא על שני פנים, האי עיי נסים ונפלאות הנגלים לעין כל, כמו בקריעת יים והורדת המן, אשרי עין הרואה יראה בעליל כי יד הי היתה זאת, והיא נקראת משגיח מן החלונות שהשגחתו נראה לעין כל, והבי היא השגחה מסותרת כמו עתה אשר באותותינו לא ראינו, ועם כל זה ידענו באמונה שלימה שהכל מאת הי לטובה, ובו נסים נסתרים שה אחת בין שבעים זאבים וזה נקרא מציין מן החרכים, שאין אנו רואים בהתגלות את כבוד הי ואת גדלו ע"כ, וזהו הפירוש והארץ היתה תהו ובהו וחושך, ועם כל זה ויאמר אלקים יהי אור בזה החושך עצמו, כי גם בתוך החושך מציין מן מאיר בטובו בנסים מוסתרים, בבחינת מציין מן החרכים.

(ויטב לב)

☆

בראשית ברא אלקים. ופירשיי ולא נאמר ברא הי שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, ביאור הענין הוא עפייד בגמי רייא בתשרי נברא העולם רייי אומר בניסן נברא העולם, והקשו התוסי על מה שיסד רייא הקלירי בגשם דשמיני עצרת כרייא דאמר בתשרי נברא העולם, ובשל פסח

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי החיים

כיון שהיתה עבודתו בדחילו ורחימו הרגיש את עצמו ריקם מכל, כי עלתה עבודתו למעלה לרצון

ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי לקח אתו אלהים. מה ששמעתי מפה קדוש של הרב הצדיק בוצ"ק כקש"ת כבוד מו"ר יואל ט"ב (שליט"א) [זצ"ל] אב"ד דק"ק אורשיווא יצ"ו. בשם הישמח משה זצוק"ל, **ויתהלך חנוך את אלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים**, ופי' ז"ל כי בזוה"ק (תיקו"ז תיקון י', דף כה:) איתא כי תורה ותפלה שלא היה בדחילו ורחימו, לא פרח לעילא.

וכידוע מהמעשה של הבעש"ט זצ"ל שבא פע"א לבית המדרש ואמר שרואה כאן שכל הבית הוא מלא בתורה ותפילות, ושמחו כולם לשמוע דבר זה יצא מפי קודש קדשים של רבינו הבעש"ט הק' כי לא הצטיינו בתורתם ותפילתם יותר משאר בתי המדרשים, ואדרבה היו מאנשים שאינם מדקדקים בקלה כבחמורה, שוב הסביר להם הבעשטה"ק כי כוונתו בזה הוא שבית המדרש הזה היה מלא תורה, **דכיון שלא היה בדחילו ורחימו על כן לא פרח לעילא, ועל כן נשאר הכל כאן מונח בבית המדרש.**

ואם כן לפי זה כוונת הכתוב 'את אלקים התהלך חנוך' בתורה ותפלה, אבל 'איננו' נשאר בעולם הזה העבודתו, משום 'כי לקח אותו אלקים' על ידי דחילו ורחימו פרח לעילא, על כן איננו. ובזה אתי שפיר דברי הגמרא (ברכות ה.) "כל העוסק בתורה, 'יסורים בדלין הימנו', משום דכתיב (איוב ה- ז) ובני רשף יגביהו עוף אין עוף אלא תורה, שנאמר (משלי כג- ה) התעיף עיניך בו ואיננו עי"ש, **ובזה אתי שפיר כי תורה לשמה צריך להיות בדחילו ורחימו, ואז ממילא הוא בבחי' 'עוף' הפורח שפרחה לעילא ע"כ ואיננו, ותן לחכם ויחכם עוד ושפתים ישק ודפח"ח.** [ובזה י"ל מש"כ חז"ל (ב"ב קלד.) על ר יונתן בן עוזיאל שעוף הפורח היה נשרף, משום שברוב קדושתו פרחה לעילא כעוף המגביה מכל העופות, וממילא נשרף].

כת"י רבי משה וואלטער ז"ל (נזר התורה, שנה ה' גליון ג')

יסד כר"י, אומר ר"ת דאלו ואלו דא"ח, ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה להבראות ולא נברא עד ניסן ע"כ, וכעין זה כתבו משם האר"י ז"ל לפרש הפיוט היות הרת עולם דהרת היא מלשון הריון בחינת מחשבה הקודמת למעשה, וזהו היום הרת עולם דבתשרי היה רק המחשבה לבריאת העולם ובפועל לא נברא אלא בניסן, וזהו כוונת דברי רשי"י בתחלה עלה במחשבה לבראות את העולם במדה"ד, כלומר שהמחשבה היתה לבראות העולם בתשרי שהוא זמן תוקף התגברות הדינים, וראה שאין העולם מתקיים, עמד והקדים מדה"ר, וברא העולם בניסן שהוא חודש הרחמים והחסדים.

(דברי יואל)

☆

ויאמר אלקים יהי אור. במדרש פתח דבריך יאיר מבין פתיים, פתח דבריך יאיר תחלת דבריך במעשה בראשית יהי אור, מבן פתיים משם יבינו הכל ויפתחו בדברי תורה, ונראה בהקדם לבאר מה שיסד הפייטן אור עולם באוצר חיים אורות מאופל אמר ויהי, דאיתא במדרש כל מקום שנאמר ויהי משמש צרה, מתיבין ליה והכתיב ויהי אור ומה צרה יש בזו, אמר להן מפני שנגנז האור ולט נתקיים בעולם, והנה איתא בספה"ק שהאור שנברא בששת ימי בראשית גנזו הקב"ה בתורה, וחצדיקים העוסקים בתורה לשמה משתמשין באור שבעת הימים ע"י התורה, וז"ש אור עולם באוצר חיים, שהאור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית נגנז באוצר חיים הוא התורה הנקראת תורת חיים, אורות מאופל, פי' האורות שיש לנו היום הם אופל נגד אותו האור שנגנז, ולכן אמר ויהי"י, שמטעם זה נאמר ויהי לשון צרה מפני שנגנז האור, וזהו כוונת המדרש פתח דבריך במעשה בראשית יאי אור, ונאמר בו ויהי לשון צער מפני שנגנז האור, משם יבינו הכל ויפתחו בדברי תורה, שהרי האור נגנז בתורה, ובעוסקם בתורה ימצאו את האור וישתמשו לאורו.

(ברך משה)

☆

והארץ היתה תהו ובהו וגו' ויאמר אלקים יהי אור. ויובן בהקדם דברי הבעש"ט על דברי הגמ' שוחט משום מאי מיחייב משום צובע, וכתבו התוס' עשוחט דעלמא קאי, והכוונה כי שוחט דעלמא רומז על מלאך המות שהוא היצר הרע, ואחז"ל דלעתיד לבא ישחוט אותו השי"ת, ועל זה הקשה משום מאי מחייב והלא הוא עושה רצון קונו, ובשביל כך נברא להסית בנ"א לעבירה, ומשני משום צובע, היינו שהוא צובע את העבירה למצוה ומראה פנים לבני אדם כאילו עושים מצוות, ובשביל זה לא נברא ועי"כ חייב ע"כ, וכתב בקדושת יו"ט דאם יעסוק בתורה ימלט ממנו מתחבולות כאלו כי זאת התורה מורה לנו את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה שנדע היטב איזה מעשה הוא מצות והיפוכו ע"כ, וז"ש והארץ היתה תהו ובהו, דהכוונה שהי' חשך בכפילא, כי מלבד שהכשיל היצה"ר בעבירה עוד יותר הרבה להטעות בנ"א, ולא ידעו מה זאת מצוה ומה זה עבירה, ואמר אלקים יהי אור, הוא אורה של תורה, דהתורה הקי הוא העצה היחידי שיכול להאיר עיני בנ"א לבל יפלו בפח יוקשים.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותינו"ק עצי התמרים

מוסר רבוה"ק בדרך צחות להבעלי בתים שלא נתנו להבחורים כדי מחסורם

בעיר סאטמאר נהוג הי' שהבחורים הי' אוכלים "טעג" אצל הבעלי בתים שבעיר, הרב ר' ליפא שוואַרץ ע"ה הי' ה"בחורים גבאי" בישיבת רבינו, והוא הי' ממונה ע"פ פקודת רבינו, לראות שיהי' לכל הבחורים איזה מקום לילך ולאכול 'טעג' אצל הבעה"ב שבעיר, והי' קצת בעה"ב אשר התנדבו ליתן כל הג' סעודות של יום, והי' הרבה שלא היו נותנים אלא סעודת צהריים, (אשר הי' סעודת בשר, כנהוג בימים ההם באירופא) כי בתחילת היום ובלילה הי' הבעה"ב בבית מסחרם, משא"כ באמצע היום נהוג הי' לסגור את כל בתי מסחרם לשעה או שתיים. ופעם אחת כאשר ר' ליפא הנ"ל הראה לרבינו את הרשימה של כל הבעה"ב שנדבו רוחם להכניס את הבחורים לאכול על שלחנם, אבל ראה רבינו כי הרבה מהם לא נתנו אלא סעודה אחת (סעודת צהריים) נענה רבינו זי"ע בצחות לשונו, ואמר, בפרשת בראשית כתיב **"ויהי ערב ויהי בוקר"**, וידוע דאין 'ויהי' אלא לשון צער, ונל"פ 'ויהי ערב' צער הוא אשר אין הבעלי הבתים נותנים להבחורים סעודת ערב, 'ויהי בוקר' צער הוא אשר אין הבעלי בתים נותנים להבחורים סעודת הבוקר, ואפילו הכי **'יום אחד'** הבעלי בתים חושבים בליבם כי נתנו סעודה ל**"יום אחד"** ומתענגים בכך שהם נותנים סעודת יום [טעג] אחד להבחורים, והאמת הוא כי לא נתן להם לאכול אלא על שליש היום.

וכעין זה כתב בספר 'אמירה יפה' בשם מרן הגה"ק הקדושת יו"ט זי"ע, וז"ל: הי' מנהג בישראל שבחורי הישיבה אכלו כל יום אצל יהודי אחר, שהתנדב ליתן ממזונו יום אחד בשבוע, והי' נקרא בשם "טעג עסן", ועשו להם כמה בעלי בתים מנהג שלא נתנו להבחורים לאכול רק ארוחת הצהריים, בבוקר ובערב הי' מתענה. המליץ עליהם הקדושת יו"ט זללה"ה: **'ויהי ערב ויהי בוקר', אין "ויהי" אלא לשון צער, "ויהי" צער "בערב", "ויהי" צער "בבוקר", "יום אחד", "אויך מיר א טאג".**

זכר צדיק לברכה (ה"א אות ל"ה)

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאור

שבת זו נקראת שבת בראשית. לכאורה למה לא נקראים כן גם שאר הפרשיות, שבת נח, שבת לך וכו'. להנה כל הבריאה לא היתה רק עבור התורה שנקראת רמשית (מדרש תנחומא נרמשית), שעל ידי שקבלו ישראל את התורה אחר כך היה קיום להעולם, ושבת מרמזת על מידות העולם, כי גם שבת ויום במעשה נרמשית. ועל כן נקראת שבת זו שבת נרמשית, לומר שקיום העולם תלוי בקיום התורה. (תשי"ת)

יעזרנו ה' עכשיו כאשר אנו עומדים בשבת בראשית, ונכנסנו בשנה החדשה, שנזכה לקיים ולעשות רצון ה' כפי מה שהוא במצוות בחשכות הלזה, לולי מו"ל זיך דרלַפען ולעמוז בדרך התורה ובהלמת, ולחפש לתקן כל מה שחפשר, עדי נזכה לישועה השלימה. (דברי יואל)

בראשית ברא אלהים. וברש"י בשביל התורה שנקראת רמשית, ובשביל ישראל שנקראו רמשית.

בשעת נברא העולם בשביל התורה, לעתם אם אין ישראל הלומדין אותה אין כאן זכות התורה, והוי שפיר בשביל ישראל, ובזה יובן גם מה לשמרו (מדרש): העולם נברא בזכות התורה ובזכות משה שנקרא רמשית, שנאמר (דברים לג): וירש רמשית לו; להכל עולה בקנה אחד, להדעת הנשפע בתורה בכל דור ודור הוא רק מכוחו של משה, כדאמרו (תיקוני זוהר קיד.): לימשטותיה למשה בכל דרע ודרע, בכל לדיק ומכח דמתעסק בתורתיה; אם כן הוי שפיר בזכותו של משה, שעל ידו קיום התורה אצל ישראל, ועל כן שפיר הכתוב בשלת רמשית שמרומז לשלשתן.

(דברי יואל)

רש"י פירש בפרשת שמע על הפסוק (דברים ו): והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום, לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופדה, אלא כמדשה שהכל רגיל לקרותה, דיוטגמא מצות המלך הצאה במכתב; מזין מזה דדרשו מיצת היום על התורה, שבכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים, ותהא התורה מציבה עליך כשילו היום ניתנה. ובראשה דלכן נקראת התורה רמשית, להורות שבכל עת תהיה אצל האדם כדבר חדש, כשילו הוא ברמשית דרכה, שלא מצינה עליו מחוד. והנה מדרכי העבודה הוא, שבכל מה שמוסיפים בעבודת ה', נעשין יותר עניים בעיני עצמם, כשילו עדיין עומדים ברמשית והתחלת העבודה. ולכן נקראים ישראל רמשית, כי צריכין לידע אחר כל המעשים, דבזה רק התחלנו לעבוד את ה', והכל רק בבחינת רמשית.

(טיב לבב ברכה תקי)

בראשית ברא אלהים. וברש"י ולא נאמר ברע ה', שבתחילה עלה במחשבתו לבראתו במדת הדין, ורואה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין.

לכאורה האיך יתכן חזרה אצל ה' (מפרשים). ויובן דבבני ישעכר (סיון ג) כתב על (תנחומא האזינו): אין מועלת תשובה אלא לישראל, ולא לאומות העולם, ובגילמודי ה' (דרוש למועלת תשובה קא) נתן טעם לדבר: שהיות שה' הרבה לישראל תורה ומצות, ודקדוקי המצות ועונשיהן, כדי לקדש את כל מיבריהן וגידיהן עד שיהיו כמלאכי קודש, והנה האדם יצור חומר יכבד עליו מאד עבודת הקודש, ואין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, על כן הם תשובים כחוסים, אצל הגוים שמעט מצות ניתנו להם, אם לא ישמרו, מזידים הם נגד כבוד המלך, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (כתובות יז.); והנה הטעם שאיתף ה'

מדת הרחמים למדת הדין, לפי שאין העולם יכול להתקיים במדת הדין בלבד, כי מלד הדין הנפש החוטאת תמות, ואין מועיל לה תשובה, אך אין דבר זה שייך כלל בישראל, אבל החומות שלנו קבלנו כי אם שבע מצות, לפיכך מתנהג עמהם במדת הדין בלבד, כאשר היתה מתשבתו בתחלת הבריאה. ומיושב שפיר מה שהקשינו, כי דבר אחד מדבריו יתברך לא שב ריקם.

(יתרו מט)

ה' מדקדק עם צדיקים כחוט השערה (יבמות קכא:). ועל כן עדיין מתנהג עמהם במדת הדין (שלה"ק תורה אור וירא). לכאורה אם כן מלינו חוטא נשכר, דבעבור שאינו לדיק ימתנהגו עמו במדת הרחמים, ואילו לדיקים מתמירים עליהם במדת הדין. ונראה להחושת הלבנות (עבודת המלכים ג) כתב: לדיקים כל ימיהם בתשובה, בעבור שהם מתחדשים בכל יום בתשובה, בעבור תוספת הכרתם בגדולת ה' בכל יום, וקילוסם במה שהם חייבים לו מן העבודה לשעבר; והנה כאשר ההנהגה היא על פי מדת הדין והחטא גדול יותר, לעומת זה תגדל גם הזכות הנלמת מאותו החטא, בזמן שעושין תשובה מאהבה והזדונות נהפכות לזכויות (יומא פו:), ואילו כשההנהגה במדת הרחמים והחטא אינו גדול כל כך, אם כן גם הזכות הבאה על ידו אינה גדולה כל כך, ועל כן ה' מדקדק עם הלדיקים כחוט השערה, כי על ידי זה יתרבו עוד זכיותיהם. נמלא דמה שה' מתנהג עם הלדיקים במדת הדין, הוא רק מחרי שעושים תשובה, אבל קודם שעשו תשובה, גודאי מתנהג ה' אף עמהם במדת הרחמים.

(מוצאי יום כיפור תעד)

משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, בקום למשפט אלהים להושיע כל ענוי ארץ סלה (תהלים עו). ק"ז בתפלה למה פירשו: כי קניעת הדין הוא לטובת יושבי הארץ, שירלו ממנו ויזכרו וישובו. והיינו 'משמים השמעת דין', כדי שעל ידי זה 'ארץ יראה', ועל ידי זה 'ושקטה', והיינו 'בקום למשפט אלהים', זהו 'להושיע ענוי ארץ' השבים בתשובה; וזהו בתחלה עלה בתחשבתו לברואתו במדת הדין, דרך בתחילה עלה בתחשבה, ולא יתאר כן לבסוף, דעל ידי שירלו הדורות הבאים ממדת הדין, על ידי זה יתכפר להם, ויוכל להיות אחר כך מדת הרחמים, ואחי שפיר דאין כאן חזרה, דגם מדת הדין מתקיימת לעולם בחופן זה. וזה יובן קמיכות התורה סופה לתחלתה, ולכל התורת הגדול אשר עשה משה, שהתורת הגדול והפחד ממדת הדין הוא רק לעיני כל ישראל, שירלו בעיניהם ויפחדו ממנו, ועל ידי זה יתכפר להם, ומהאי טעמא נכתב בתורה ברחשית ברא אלהים, שעלה בתחשבה שיהיה מדת הדין תחלה, כדי שירלו הדורות ויפחדו, ועל ידי זה יתכפר להם, ולא שיתקיימו בפועל.

(שמחת תורה תרלב)

אמר ליה ישעיהו לחזקיה (מלכים ב' כ) כי מת אתה ולא תחיה, משום דלא עסקת בפריה ורביה (ברכות י:). ק"ו היתמה משה (תהלי ד"ה עוד ביאור) פירשו על פי דברי ספר העיקרים (דעיני לו): לפי שורש הדין רלוי שיהיה העושר נאחי והשכר זאני, אבל רב חסד אטה כלפי חסד ומנהיג עולמו ברחמים, שיהיה השכר נאחי לשומרי מלותיו, והעושר זאני. ולפי זה אי אפשר עושק בפריה ורביה, רלוי להעמידו על מדת הדין, דאמרו: עלה בתחשבה לברוא את העולם בדין, ורואה שאין העולם מתקיים, עמד ושיתף מדת הרחמים, נאחי להתנהגות במדת הרחמים אינו אלא משום קיום העולם, ואי אפשר עושק בתלוה זו, הרי אינו תושב על קיום העולם אלא תוהו ברואה, נאחי שנשאר על תחלת התחשבה שהיה בדין לאחר; והנה קיום העולם תלוי בשמירת התורה, והחומות שלא רלו לקבל את התורה, אינם תושבים לקיום העולם, על כן רלוי להעמידם על תחלת התחשבה שהיה במדת הדין לאחר, אבל ישראל שקבלו את התורה ותשבו לקיום העולם, רלוי להתנהג עתהם במדת הרחמים. ונאחי שלא היה שיוי רצון ה', דגם תחלת התחשבה נשאר קיום אלא החומות, אבל ליטראל הקדים ה' מדת הרחמים, כיון שגם הם תושבים לקיום העולם.

(טיב לבב ויקהל תעו)

סיפורי צדיקים, בגיאוגרפיה הפסוקים
המלאכים זיו ונוגה מפיקים

הכל יודוך והכל ישבחוך - בשבת בראשית

שמעתי המעשה שסיפר הצדיק ר' שלום רוקח ז"ל האב"ד דבעלז כקכ"ה, שפעם אחת אמר הצדיק ר' יעקב יצחק ז"ל החוזה מלובלין להחסידים המסתופפים בצל קדשו: מי שאינו מכיר את הצדיק הדור עתיד ליתן את הדין, שאלו אותו: מי הוא צדיק הדור, אמר להם: הוא המגיד מקאזניץ, נסעו החסידים לקאזניץ לחזות בנועם פני הצדיק מקאזניץ ביום חול, ויהי כאשר באו האנשים בצל קורתו של המגיד ז"ל שאל אותם: מה היום מיומיים ומדוע באתם אלי, והשיבו: כי כן פקד עלינו אדמו"ר שליט"א מלובלין, כי אמר מי שאינו מכיר את הצדיק הדור עתיד ליתן את הדין וכו', על כן באנו לקבל פני קדשו, ויאמר להם המגיד ז"ל: את צדיק הדור אין מכירין אלא בשבת, ויהי כשמעם דיבורים אלו יוצאים מפי הצדיק נמנו וגמרו להתעכב שמה עד יעבור שבת, ויהי ביום השבת, ויאמר המגיד בעת האוכל: ריבונו של עולם, אם אני צדיק הדור, שלח בפי דברי תורה השייכים לצדיק הדור וישם ה' דיבור בפי הצדיק, ויען ויאמר: יש מדרש: "הכל יודוך והכל ישבחוך – זו שבת בראשית, והוא פלאי, אכן כן הדבר: אצל המלאכים כתיב (ישעי' ו' ב') "שש כנפים שש כנפים לאחד" וגו', כתיב בתשובת הגאונים שבכל יום אומרים המלאכים שירה להקב"ה בכנף אחד, וכאשר בא יום השבת אומרים לפני הקב"ה: אין לנו עוד כנף, אומר להם הקב"ה: עוד יש לי כנף אחד בארץ [שאומר לפני שירה] שנאמר (שם כ"ד ט"ז) "מכנף הארץ זמירות שמענו", והם עושים עצמם טפלים לישראל (עיין תוס' סנהדרין לז:) ובזה הכל מודים שהמלאכים נבראו בשני (בראשית רבה א' ד') נמצא שבשבת בראשית היה להם עוד כנף השישי להודות לה' לפיכך לא היו צריכים להיות טפלים לישראל, וזהו "הכל יודוך והכל ישבחוך זה שבת בראשית" שכל אחד בעצמו שיבח לה' ולא הוצרכו להיות טפלים אחד לאחד, וכולם היו שווים בזה.

*

ובענין זה יסופר שהרה"ק רבי שלום מקאמינקא איקלע פעם אחר שבת בראשית לבית הגאון האדיר בעל הישועות יעקב, ובא איש אחד ואמר בדרך הלצה: אספר לכם חדשות מה שראיתי בשבת בראשית, הייתי בין חסידים של הצדיק ר' רפאל ז"ל מבערשיט וכל יום השבת זמרו "שבת בראשית אלע אינאיינעם" (שבת בראשית כולם כאחד ביחד), והיה לפלא העיני הגאון בעל ישועות יעקב מה זאת לבלות כל יום השבת בדיבורים שלא נשמעו מעולם, עכ"פ אם אינם לומדי תורה יאמרו שירות ותשבחות, ויאמר הרב מקאמינקא: הלא הוא תוס' מפורש בסנהדרין (דף לז:) ולפי"ז נמצא שבשבת בראשית שיבחו המלאכים וישראל כאחד ולא הוצרכו להיות טפלים אחד לאחד אלא כולם היו שווים בזה, וזהו "שבת בראשית אלע אינאיינעם".

(סדר הגדה שולחן הטהור)

לשון חכמים

לשון חכמים צדק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. דרשו חז"ל (ב"ר ט, ט) טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע. קשה מפני מה מרומז היצר הרע בתיבת מאד דוקא. **וי"ל על פי הלצה**, ששמעתי בשם קדוש ישראל הצדיק ר' משה סת"ם מפשעווארסק, אם האדם מסופק באיזה דבר אם הוא מצוה או ח"ו להיפוך, צריך להבחין בעצמו, דהנה דרך היצר טוב שאומר לאדם פעם אחת או ב' פעמים, ואם אינו שומע אז שוב אינו תובע ומסית אותו עוד, אבל היצר הרע לא ינוח ולא ישקוט עד אשר מביאו לידי תאות העולם השפל הזה, כדאיתא ביהי רצון של הקדוש ר' אלימלך. **על כן בדבר שהוא מסופק מה הוא, אם הוא מצד היצר הרע או מצד היצר טוב, אזי המבחן הוא כך, אם אומר פעם או שתים והולך לו, סימן לאדם שהוא מצוה, ואם מסיתו מאד ולא ינוח ולא ישקוט, אזי הוא סימן שהוא מצד היצר הרע, ועל כן נקרא היצר הרע 'מאד' מחמת שהוא מסית, והוא על דרך הלצה.**

דביר המוצנע (מתלמידי הרה"ק החוזה מלובלין זללה"ה)

ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ. על דרך הצחות אמרתי מה שהזכיר לו ששמע לקול אשתו, הלא עיקר החטא היה מה שאכל מעץ הדעת, ומה נפקא מינה אם האשה היתה הסיבה לחטאו אם לא, אבל באמת גם זה לבד נחשב לחטא מה ששמע לקול האשה ולא הכיר מעלתו עליה, ולא לשמוע בקולה.

ערבי יהושע, ע' אדם

ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. וברש"י הקשה למה נאמר יום אחד ולא כתיב יום ראשון, ותי' לפי שהיה הקב"ה אז יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עדיין לכך נאמר אחד שמורה על אחדותו ית', ובזוה"ק תי' דאמרו חז"ל את השמים ואת הארץ לרבות תולדותיה שכולן נבראו בראשון רק נגמרו על מעמדן כל אחד ביומו, ולכך לא יוכל לכתוב ראשון באשר בו נכללו כל הבריאים ביחד, אמנם לפי דברי רש"י אינו כן אלא אדרבה ביום ראשון לא נברא כלום שאז היה הקב"ה יחיד בעולמו, ובזה יל"פ מאמה"כ (תהלים קל"ט) ימים יוצרו ולו אחד, דהנה הכתיב היא "לא" באל"ף והקרי היא "לו" בוא"ו, ולפי דברינו יובן "ימים" יוצרו כלומר דבהרבה ימים היה היצירה ולא נברא הכל ביום ראשון, וא"כ קשה "ולא אחד" דלא הו"ל לכתוב "יום אחד" אלא יום ראשון, ע"ז בא הקרי כמשיב "ולו אחד" כלומר דאחד מוסב על הקב"ה שהיה עדיין יחיד בעולמו כפרש"י.

(כתנות אור)

☆

ויאמר אלוקים נעשה אדם. ונראה לפרש עפ"ד המדרש עה"פ נעשה אדם דמשו"ה כתיב בלשון רבים מלמד שנתייעץ הקב"ה עם המלאכים כדי להורות דרכי ענוה שיהא הגדול נמלך בקטן, גם ידוע מאמרם ז"ל שמכאן פקרו המינים לאמר שתי רשיות הן, ובזה יתבאר מה שאמרו חז"ל "כל המתגאה כאילו עובד עבודה זרה" דכיון שהוא מתגאה על כרחך שאין הוא מפרש הפסוק "נעשה אדם" כדי להורות דרכי ענוה, אלא שהיה לו ח"ו שותף בבריאת האדם, וא"כ הוא כופר ביחוד ה' והוא כעובד עבודה זרה.

(חנוכת התורה)

☆

וייצר ה' אלוקים את האדם. ופרש"י ב' יצירות אחד לעוה"ז ואחד לעוה"ב, וי"ל עפי"מ שהקשה בזוה"ק דבבריאת כל ששת ימי המעשה נאמר ויאמר "אלוקים" זולת גבי שמים וארץ כתיב "ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים", ותי' הזוה"ק משום דאין הקב"ה מייחד שמו הגדול שם הוי' ב"ה על דבר הנפסד וכלה וכל הברואים כלים ונפסדים משו"ה לא כתיב בהו שם הוי' מש"כ שמים וארץ דקיימים ועומדים לכך כתיב בהו שם הוי', ולפי"ז קשה הרי גם האדם כלה ונפסד ולמה כתיב ביה וייצר ה' שם הוי, לכך כתב רש"י הב' יצירות אחד לעוה"ז ואחד לעוה"ב נמצא דלא הי דבר נפסד, לכך ייחד הקב"ה שם הוי' בבריאתו.

(חוות יאיר)

☆

וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה. ובתרגום אונקלס פי' והות באדם לרוח ממללא, ונראה עפי"מ דאיתא בגמ' (סנהדרין כ"ה:) רבא ברא גברא על ידי ספר יצירה שדריה קמיה דרבי זירא הוה קא משתעי בהדיא ולא הוה מהדר ליה, שלא היה לו כח הדיבור ע"י"ש, נמצא לפי"ז שהאדם שנברא מאדם ע"י ספר יצירה אין לו כח ליתן בו כח הדיבור, וזשה"כ וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים, ואם תאמר מאי רבותא הא אפילו אדם יוכל לברוא אדם כנ"ל, לזה אמר ויהי האדם לנפש חיה, דהיינו לרוח ממללא, כלומר שהקב"ה נתן בו כח הדיבור.

(צמח דוד)

☆

כי עפר אתה ואל עפר תשוב. אי' במדרש אמר לו הקב"ה לאדם קומץ עפר של אדמה שנבראת ממנו לא גזול בידך. ונראה דהנה אמרו חז"ל (בבא קמא צ"ו:) גזלן קונה בשינוי מעשה, אולם אם גזל עפר ועשאו לבינה לא קנה, כיון שחוזר בעינו ויכול לעשותה עפר כבתחילה, ובזה יתבאר אמר הקב"ה לאדם שקומץ עפר של אדמה שנבראת ממנו גזול הוא בידך, ואל יקשה בעינך הלא שינוי מעשה יש כאן, שהרי נעשה מן העפר אדם, לזה אמר "ואל עפר תשוב" דכיון דהדרא בעיניה על כרחך גזל בידך.

(דברי מהרי"א)

דורש טוב

ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה', והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וגו'. ויש להבין אמאי הביא קין דוקא מפרי האדמה, ולא הביא פר אחד או איל אחד.

ונראה לפי מה דאיתא במסכת מנחות (דף ה') דילפינן מהפסוק 'מן הבקר' שהטריפה אסורה לקרבן, ופרכינן למה לי קרא, והלא יש למילף זאת מקל וחומר, ומה בעל מום שמותר להדיוט אסור לגבוה, טריפה שאסור להדיוט אינו דין שאסורה לגבוה, ודחינן הק"ו דחלב יוכיח שאסור להדיוט, ומקריבין אותו על גבי המזבח.

והנה ידוע דלאדם הראשון לא הותר בשר לאכילה אלא הותר לנח אחר המבול, **אם כן יש לומר דכיון דקין דרש הק"ו שכל מה שאסור להדיוט אסור לגבוה לכן לא הביא מנחה מן הבהמה דהא היתה אסורה אז להדיוט, ולכן 'ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה', אך הבל ידע הדיחוי של הכמינו ז"ל על הק"ו הנ"ל מחלב, ולכן שפיר הביא מן הבהמה.**

וזה שאמר הכתוב **והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו "ומחלביהן"**, לפי שהביא לעצמו ראיה מחלב לסתור הק"ו הנ"ל, **כי מחלב נראה דאף דאסור להדיוט מותר לגבוה, ומשום הכא הביא בהמה למנחתו.**

חנוכת התורה

ביאורים נפלאים מעשה חש"ב

שבח"י רמב"ן

בדברי הרמב"ן הקדוש בפרשתנו

קושיית רבי יצחק למה פתחה התורה במעשה בראשית

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: (א, א)

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵ'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' (שמות יב, ב), שֶׁהִיא מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטַוּוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל. וּמַה טַּעַם פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית, מִשּׁוּם 'כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ', שֶׁאִם יֹאמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם: לִסְטִים אַתֶּם, שֶׁכְּבַשְׁתֶּם לָכֶם אַרְצוֹת שִׁבְעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: "כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקָּבָ"ה הִיא, וְנָתָנָהּ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָיו; וּכְרָצוֹנוֹ נָתָנָהּ לָהֶם, וּכְרָצוֹנוֹ נְטָלָהּ מֵהֶם וּנְתָנָהּ לָנוּ. וְזוֹ אַגָּדָה בַּיְשׁוֹן שֶׁכָּתְבָה רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה בְּפֵרוּשָׁיו.

וְיֵשׁ לִשְׁאֹל בָּזֶה, כִּי צָרִךְ גָּדוֹל הוּא לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה בִּ'בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים', כִּי הוּא שֹׁרֶשׁ הָאֱמוּנָה, וְשָׁאִינוֹ מַאֲמִין בָּזֶה וְחוֹשֵׁב שֶׁהָעוֹלָם קַדְמוֹן, הוּא כּוֹפֵר בָּעִקָּר וְאֵין לוֹ תּוֹרָה כְּלָל[א]. וְהִתְשׁוּבָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית – סוֹד עָמֹק, אֵינוֹ מוּבָן מִן הַמִּקְרָאוֹת, וְלֹא יִוָּדַע עַל בֵּרוּר אֶלָּא מִפִּי הַקַּבָּלָה עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְיוֹדָעָיו חַיָּבִין לְהַסְתִּיר אוֹתוֹ. לָכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק שֶׁאֵין לְהַתְחִלַּת הַתּוֹרָה צָרִךְ בְּ'בְּרֵאשִׁית בָּרָא', וְהַסִּפּוּר בְּמָה שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּמָה נַּעֲשָׂה בְּיוֹם שֵׁנִי וּשְׁאָר הַיָּמִים, וְהָאֲרִיכוּת בִּיצִירַת אָדָם וְחַוָּה, וְחֶטְאָם וְעָנְשָׁם, וְסִפּוּר נֹחַ עָדָן וְגֵרוּשׁ אָדָם מִמֶּנּוּ, כִּי כָּל זֶה לֹא יוּבַן בִּינָה שְׁלֵמָה מִן הַכְּתוּבִים. וְכָל שֶׁכֵּן סִפּוּר דּוֹר הַמַּבּוּל וְהַפַּלָּגָה, שֶׁאֵין הִצָּרְכוּ בָּהֶם גָּדוֹל. וַיִּסְפִּיק לְאַנְשֵׁי הַתּוֹרָה בִּלְעָדֵי הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה, וַיֹּאמִינוּ בִּכְלָל בְּנִזְבָּר לָהֶם בְּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (שמות כ י): 'כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי', וְתִשְׁאֵר הַיְרִיעָה לִיחִידִים שֶׁבָּהֶם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, עִם הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[ב].

וְנָתַן רַבִּי יִצְחָק טַעַם לָזֶה, כִּי הַתְחָלָה הַתּוֹרָה בִּ'בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים', וְסִפּוּר כָּל עִנְיַן הִיצִירָה עַד בְּרִיאַת אָדָם, וְשֶׁהִמְשִׁילוֹ בְּמַעֲשָׂה יְדָיו וְכָל שֵׁת תַּחַת רַגְלָיו, וְנָן עֵדֶן, שֶׁהוּא מִכְּחַר הַמָּקוֹמוֹת הַנִּבְרָאִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, נַעֲשָׂה מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ, עַד שֶׁגֵּרַשׁ אוֹתוֹ חֶטְאוֹ מִשָּׁם. וְאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל, בְּחֶטְאָם גֹּרְשׁוּ מִן הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְהִצְדִּיק בָּהֶם לְכֹדּוֹ נִמְלַט, הוּא וּבָנָיו וְזַרְעָם, חֶטְאָם גָּרַם לָהֶם לְהִפָּצֵם בְּמִקּוֹמוֹת וְלִזְרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת, וְתִפְשׁוֹ לָהֶם הַמְּקוֹמוֹת לְמִשְׁפָּחוֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם, כְּפִי שֶׁנִּזְדַּמֵּן לָהֶם. אִם כֵּן רָאוּי הוּא, כַּאֲשֶׁר יוֹסִיף חֲנוּי לְחֲטֹא, שֶׁיֹּאבַד מִמְּקוֹמוֹ וְיָבוֹא גּוֹי אֶחָד לְרָשֶׁת אֶת אַרְצוֹ, כִּי כֵן הוּא מִשְׁפַּט הָאֱלֹהִים בָּאָרֶץ מֵעוֹלָם. וְכָל שֶׁכֵּן עִם הַמִּסְפָּר בַּכְּתוּב כִּי כְּנַעַן מְכֻלָּל וְנִמְכַּר לְעֶבֶד עוֹלָם, וְאֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּירַשׁ מִכְּחַר מְקוֹמוֹת הַיִּשּׁוּב, אֲבָל יִירָשׁוּהָ עַבְדֵי ה' זֶרַע אוֹהֲבוֹ, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (תהלים קה מד): 'וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ. כְּלוֹמַר, שֶׁגֵּרַשׁ מִשָּׁם מוֹרְדָיו, וְחִשְׁפִּין בּוֹ עוֹבְדָיו, שֶׁיִּרְעוּ כִּי בַּעֲבוֹדָתוֹ יִנָּחֲלוּהָ, וְאִם וְחָטְאוּ לוֹ, תָּקִיא אוֹתָם הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיהֶם[ג]...

מעשה חש"ב

א רבינו מקשה על עצם קושיית רבי יצחק שלא היה צריך להתחיל מבראשית, שאדרבה צורך גדול לפתוח בבראשית. כי אמנם התורה בא ללמד את האדם המצוות שצריכים לקיימם, אבל למצוות אלה לא יהיה שום ערך אם מי שמקיים המצוות לא מאמין שהשם הנותן את התורה ברא את העולם. משום שאם אינו מאמין שהשם ברא את העולם הרי אינו מחוייב לקיימה. וא"כ צורך גדול הוא להתחיל התורה בבראשית ברא אלקים, והוא שמצוה לנו לקיים את מצוותיו.

ב רבינו מפרש, שכוונת רבי יצחק שאמנם דבר זה ברור שצריך שיהיה כתוב שהקב"ה ברא את העולם, כדי שנדע שהמצוות שאנו עושים הן מצוותיו, אבל היה סגי במה שנאמר בעשרת הדברות 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי'. ולמה **האריכה** התורה בבריאת שמים והארץ – אדם וחוה – גן עדן והחטא והגירוש משם – דור המבול – ודור הפלגה, שמכוין שנושאים אלו שהאריכה בהם התורה כולם יסודות עמוקים שאין שום אפשרות להבינם באמת מתוך הפסוקים עצמם בלי קבלה עד משה מפי הקב"ה בעצמו, וגם מי שכן זכה לידיעות בסודות אלו חייב להסתיר אותה.

ג פירוש, שלכן האריכה התורה בזה, משום שכאשר מתבוננים בכל המאורעות האלו אפשר להבחין בהנהגה שנהג הקב"ה עם בריותיו, בגן עדן ובארץ ישראל, מי שזכה לשכון בהם היו אלו שחיו כפי רצונו של הקב"ה, ואלו שחטאו ומרדו בו גורשו משם, וזאת מלמדת אותנו התורה, הזכייה בארץ ישראל תלויה במצבנו הרוחני, עובדי ה' יזכו לשכון בה. והחוטאים יסולקו ממנה.

פִּתִּיחַת הַתּוֹרָה שֶׁל הָרַמְבַּ"ן

בְּשֵׁם הַקֵּל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא,

אַתְחִיל לִכְתֹּב חִדּוּשִׁים בְּפָרוּשׁ הַתּוֹרָה.

בָּאִימָה בִּירָאָה בְּרָתֶת בְּזַיע בְּמוֹרָא,

מִתְפַּלֵּל וּמִתְוַדֶּה בְּלֵב נִדְכֶּה וְנֶפֶשׁ שְׁבוּרָה.

שׁוֹאֵל סְלִיחָה מְבַקֵּשׁ מְחִילָה וְכַפָּרָה,

בְּקִדָּה בִּבְרֵיכָה בְּהִשְׁתַּטְּחוּת, עַד שֶׁיִּתְפַּקְּקוּ כָּל חֲלָיוֹת שֶׁבַּשִּׁדְרָה.

וְנַפְשִׁי יוֹדַעַת מְאֹד יְדִיעָה בְּרוּרָה, שֶׁאֵין בִּיצִית הַנִּמְלָה כְּגֶבֶד גַּלְגַּל הָעֲלִיוֹן צְעִירָה, כַּאֲשֶׁר תְּכַמְּתִי קְטַנָּה וְדַעְתִּי קְצָרָה, כְּגֶבֶד סִתְרֵי תּוֹרָה, הַצְּפוּנִים בְּבֵיתָהּ הַטְּמוּנִים בְּחַדְרָהּ.

כִּי כָל יָקָר וְכָל פָּלָא, וְכָל סוֹד עָמֹק וְכָל חָכְמָה מִפֹּאָרָה, כֻּמּוּס עִמָּהּ חָתוּם בְּאוֹצָרָהּ, בְּרַמְז בְּדִבּוּר בִּכְתִיבָה וּבַאֲמִירָה.

כַּאֲשֶׁר אָמַר הַנָּבִיא הַמְּפֹאָר בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת וַעֲטָרָה, מְשׁוּחַ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וּנְעִים זְמִירוֹת:

'לְכָל תַּכְלָה רָאִיתִי קֵץ, רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד'

וְנֶאֱמַר **'פְּלָאוֹת עֵדוֹתֶיךָ, עַל כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי'.**

אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה וְנַפְשִׁי חָשְׁקָה בְּתוֹרָה,

וְהִיא בְּלִבִּי כְּאֵשׁ אוֹכֶלֶת בּוֹעֶרֶת, בְּכָלְיוֹתַי עֲצוּרָה.

לָצֵאת בְּעִקְבֵי הָרַאשׁוֹנִים אֲרֵיוֹת שַׁבְּחַבּוּרָה,

גְּאוֹנֵי הַדּוֹרוֹת בַּעֲלֵי גְּבוּרָה.

לְהִתְבַּנֵּס עִמָּם בְּעִבֵי הַקּוֹרָה, לִכְתֹּב בָּהֶם פְּשָׁטִים בַּכְּתוּבִים וּמִדְרָשִׁים,וְאַגָּדָה, עֲרֵיכָה בְּכָל וּשְׁמִירָה.

וְאֵשִׁים לַמָּאוֹר פְּנֵי נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה הַטְּהוֹרָה, פֵּרוּשֵׁי רַשִׁ"י, עֶטֶרֶת צְבִי וְצִפִּירַת תִּפְאָרָה.

מֻכָּתָר בְּנִמּוּסֵי בְּמִקְרָא בְּמִשְׁנָה וּבְגְמָרָא,

לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה.

בִּדְבָרָיו אֲהֻבָה, בְּאַהֲבָתָם אֶשְׁגֶּה.

וְעִמָּהֶם יִהְיֶה לָנוּ מִשָּׂא וּמַתָּן דְּרִישָׁה וְחֲקִירָה, בְּפִשָּׁטָיו וּמִדְרָשָׁיו וְכָל אַגָּדָה בְּפֵרוּשָׁיו זְכוּרָה.

וְעִם רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא,

תִּהְיֶה לָנוּ תּוֹכַחַת מְגֻלָּה וְאַהֲבָה מְסֻתָּרָה.

וְהָאֵל אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ לָבְדּוֹ אוֹרָא, יְצִילֵנִי מִיּוֹם עֲבָרָה.

יַחְשְׁכֵנִי מִשְׁגִּיאוֹת וּמִכָּל חֵטְא וַעֲבֵרָה,

וְיַדְרִיכֵנִי בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה.

וְיִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי אוֹרָה, וְיִזַּכֵּנוּ לְיוֹם הַבְּשׂוֹרָה,

כִּדְכְתִיב **'מַה נָּאווּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר'** וגו'.

'צִרְוִיפָהּ אִמְרָתְךָ מְאֹד, וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ'.

'צַדְּקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם, וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת'.

'צֶדֶק עֵדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם, הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה'.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: (א, א)

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים וגו' וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ... הוֹצִיא מִן הָאֶפֶס הַגָּמוּר הַמְּחֻלָּט יְסוֹד דַּק מְאֹד, אֵין בּוֹ מַמָּשׁ [וְהוּא 'תֹּהוּ'], אֲבָל הוּא כֹּחַ מַמְצִיא, מוּכָן לְקַבֵּל הַצּוּרָה, וְלֵצֵאת מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל [וְהוּא 'בֹּהוּ']...

וְהַמֹּר חָזֵהּ שָׁקְרָאוּ 'חִיּוּלִי' נִקְרָא בִּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ 'תֹּהוּ'. וְהַמַּמָּה נִגְזֶרֶת מִלְּשׁוֹנָם 'בְּתוּהָא' עַל הָרִאשׁוֹנוֹת, מִפְּנֵי שָׁאֵם בָּא אָדָם לְגָזֹר בּוֹ שֵׁם, תּוֹהֶה וְנִמְלָךְ לְקָרְאוֹ בָּשֵׁם אַחֵר, כִּי לֹא לָבַשׁ צוּרָה שֶׁיִּתְפַּשֵּׂם בָּהּ חֻשַּׁם בִּלְלִי. וְהַצּוּרָה הַנִּלְבָּשֶׁת לַחֹמֶר חָזֵהּ נִקְרֵאת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ 'תֹּהוּ' וְהַמַּמָּה מֻרְכֶּבֶת, כְּלוֹמַר 'בּוֹ הוּא'[א].

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי כֵן (א, כד)

בְּהֵמָה. הִיא הַמִּינִין הָאוֹכְלִים עֵשֶׂב, בֵּין יְשׁוּבִי אוֹ מִדְבָּרִי. וְחַיְתוֹ אֶרֶץ. אוֹכְלֵי הַבָּשָׂר יִקָּרְאוּ 'חַיּוֹת', וְכֻלָּם יִטְרְפוּ[ב]:

מעשה חש"ב

א

תמצית הדברים: בראשית ברא אלקים וגו', פירוש 'בראשית', היינו **בראשונה**, ומבאר שלשון **'ברא'** שייך רק על דבר שנברא יש מאין, והוא חומר ההיולי [היסודי] של השמים, והחומר ההילולי של הארץ. ואחריהם לא נתחדשה שום בריאה יש מאין, אלא הוציא יש מיש, ולכן לא נכתב יותר לשון 'בריאה', רק 'יהי רקיע', 'ויעש' את הרקיע, 'יקוו המים', 'יהי מאורות', 'ישרצו המים' וכו'.

ומבאר רבינו 'תהו' הוא החומר היולי, ונקראת 'תוהו', על שהאדם תוהה עליו, ואינו יכול להחליט מה שמו, בהיותו מופשט כל צורה. 'ובוהו', מורכב מתיבות 'בו הוא', והיא תחילת התלבשות הצורה בחומר הזה, וכבר יש בו ממש.

מבואר בדברי רבינו 'שתהו' הרי הוא דק מאוד, ו'בוהו' כבר פחות דק מ'תהו'. והרי זה מכוון למש"כ רבינו בתורה תמימה (נדפס סוף חומש דברים, בהוצאת המאור עמוד יז) **"ואם יסתכל בזה ויתחכם בענין מפי מלמד בעל קבלה, ידע כי הקודם בבריאה דק מן השני, וכי הוא נאצל ממנו".**

והנה לפי דברי רבינו 'כי הקודם בבריאה דק מן השני', א"כ לכאורה האדם שנברא לאחרונה, הרי הוא פחות דק מכל הבהמות והחיות. והרי אי אפשר לומר שהאדם פחות מבהמה וחיה.

ואפשר ליישב עפ"י מש"כ רבינו (לקמן פסוק כא) שלכן נאמר 'ויברא' אצל התנינים, כמו שנאמר 'ויברא אלקים את התנינים הגדולים', משום חשיבותם שהם גדולים מאד שיש מהם אורכם פרסאות רבות, וכתב שם וכן נאמר ויברא אצל האדם, כמו שנאמר 'ויברא אלקים את האדם', מחמת מעלתו וחשיבותו של האדם. הרי לנו בהדיא שאפלו שהאדם נכלל בכלל הבריאה הראשונה, ואינו יש מאין. מ"מ הם חשובים ונכתב אצלם 'ויברא'.

ועוד אפשר ליישב עפ"י מש"כ רבינו (בדרשה תורה תמימה שם) שלכן נאמר 'ויברא' אצל בריאת האדם, כמו שנאמר 'ויברא אלקים את האדם', וז"ל **"כי נתכון לבריאת הנפש שאינה לא מן השמים ולא מן הארץ, כמו שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים"**, עכ"ל.

ולפי האמור א"ש, שמה שכתב רבינו כי הקדם בבריאה דק מן השני, היינו הוקא מה שנברא מהשמים והארץ, שאינה בריאה חדשה, אז מן ההכרח לומר שמה שמאוחר מעובה יותר. משא"כ האדם שאינו נברא מן השמים והארץ, רק בריאה חדשה מהקב"ה בעצמו, הרי הוא יותר חשוב מכל הבריאה. וכדרשת חז"ל 'בראשית, בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית.

ב

רבינו מבאר החילוק בין בהמה לחיה. ש'בהמה', כולל את כל אוכלי העשב, הן אלו הדרים בישוב והן אלו הדרים במדבר. ו'חיה', כולל את כל אוכלי בשר.

והקשה הנצי"ב (בעמק דבר שם) מהא דאיתא בגמרא (ב"ק יט:) ש'צבי', שהיא מין חיה, אין דרכו באכילת בשר. הרי מבואר בדברי חז"ל שגם אלו שאינם אוכלים בשר יקראו חיות. ואפ"ל שרבינו נזהר בזה במש"כ 'יכלם יטרפו', שדוקא חיות טורפות הם אוכלי בשר. אבל חיות שאינן טורפות הרי הוא בכלל חיה אע"פ שאינה אוכלת בשר. ולפי"ז לא קשה קושיית הנצי"ב מ'צבי' שהוא מין חיה ואינה אוכלת בשר, כיון שהצבי אינה מן החיות הטורפות. ואולי אפ"ל שזו טעם שהצבי הרי היא חיה בשירה, מפני שאינה חיה טורפת. כמו שאמרו חז"ל שכל העופות הטמאות הן דורסות. והכשירות אינן דורסות. ה"ה אפ"ל שהחיות הטהורות אינן טורפות.

הרמב"ן כפשוטו

ביאור הכתוב לפי' רבינו

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם:

בְּרֵאשִׁית[א] בתחילה.

בָּרָא[ב] – לשון 'בריאה' שייך רק על דבר שנברא יש מאין והוא חומר 'היולי' [וכדמפרש לקמן]. **אֱלֹקִים** – בעל הכוחות כולם.

אֵת הַשָּׁמַיִם – היינו חומר היולי [היסודי] של השמים.

וְאֵת הָאָרֶץ: והחומר היולי של הארץ, שהם היו בריאה יש מאין. והוין מזה לא נתחדשה שום בריאה יש מאין, אלא מכח היולי יצר את כל הנמצאים בשמים ובארץ, שהם לא נבראו 'יש מאין', אלא הם כולם יצירות ועשיות של 'יש מיש':

והזר ומפרש הכתוב:

וְהָאָרֶץ הָיְתָה בעת הבריאה

תֹהוּ – כלומר חומר היולי הנ"ל נקרא בלשון הקדש 'תוהו', משום שהאדם תוהה עליו, ואינו יכול להחליט מה שמו, בהיותו מופשט מכל צורה, ואין נתפס בו שום שם.

וָבֹהוּ – הצורה הנלבשת בחומר היולי נקראת 'בהו'. והיינו כאשר חומר 'תהו' מקבל צורה נקראת 'בוהו'. ותיבת בהו מורכבת משני מילים 'בו הוא'. וצורה זו מורכבת מארבע היסודות אש רוח מים ועפר.

ומפרש הכתוב היכן מרומז הד' יסודות:

וְחֹשֶׁךְ – מרומז יסוד האש, מפני שהאש ביסודה חשוכה.

עַל פְּנֵי תְהוֹם – מרומז יסוד מים ועפר, משום שהיו מים עכורים מעורב בתהום.

וְרוּחַ אֱלֹהִים – מרומז יסוד האויר. ונסמכה לתיבת אלהים משום שהיא הדקה והרוחנית יותר מכל יסודו הבריאה.

מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם – מרומז יסוד המים. ומכח היולי של שמים וארץ יצר הקב"ה את כל העולם.

[א] כתב רש"י שאין לפרש הכתוב כפשוטו, שבתחילה ברא ה' את השמים והארץ, משום שאם כן היה צריך לכתוב 'בראשונה', משום שבכל מקום בראשית הרי היא דבוקה לתיבה שלאחריה. וגם על פי סדר הבריאה לא נכון לומר שהשמים והארץ נבראו תחילה, שהרי המים קדמו להם, וגם האש קדמה לבריתם, ולכן מביא רש"י הדרש בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית. ובדרך הפשט מפרש רש"י הכתוב: שבתחילת ברוא אלהים השמים והארץ וכל תולדותיהם היתה דמות הבריאה כדלהלן.

אמנם רבינו מפרשו כפשוטו 'בראשית' היינו בתחילה, ושמים והארץ היינו חומר היולי של שמים וארץ, שמהם יצר הבורא כל הנבראים.

[ב] בריאה נאמר רק כאן, שזה היה יש מאין, ומכאן והלאה כבר לא נאמר לשון בריאה, אלא יצר ועשה הכל מכח היולי הזה. ומה שנאמר 'ויברא' אצל התנינים, כמו שנאמר 'ויברא אלקים את התנינים הגדולים', מפרש רבינו (לקמן פסוק כא) משום חשיבותם שהם גדולים מאד שיש מהם אורכם פרסאות רבות, וכתב שם וכן נאמר ויברא אצל האדם, כמו שנאמר 'ויברא אלקים את האדם', מחמת מעלתו וחשיבותו של האדם. אבל באמת לא היה בריאה חדשה.

[ג] ועיקר המילה הוא 'אל' שהוא לשון כח, והיא מילה מורכבת 'אל – הם', כאילו 'אל' כמוך לתיבה 'הם', דהיינו הכח של כל הם, 'דהם ירמוז לשאר הכוחות, כלומר כח הכוחות כולם.

מרכז המוסדות דרבינו יואל מסאטמאר

נתייסד ע"י כ"ק מרן רבינו הקדוש"ט דעועבי"א • בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

קרית יואל - בני ברק

מנחם ציד"ן

בזאת השורה, נטפי נוחם שגורה, קדם מע"כ ידידינו האי גברא יקירא, על כל יודעיו ומכיריו חביב ומהולל, וה' ברך את אברה"ם בכל, רודף צדקה וחסד לפרט ולכלל, האי צנתר דדהבא, רך בשנים ובחכמה אבא, הוא בנציבין ומצודתו פרוסה בהרמת קרן מוסדותינו ברוח מסורה, יום ולילה לא ישבות למענינו תדירא, הוא הגבר הוקם עולה של תורה, פעליו הכבירים לראשו עטרה, שמו הטוב נודע לשם ולתפארה

מז"ה בן ציון אברהם כהן הי"ד

מנהל האפיס של מוסדות יעב לב בארה"ק

המתאבל מרה בפטירת אביו החשוב

האי גאון האי חסיד ירא ושלם, ממעתיקי שמועה בהפצת דרך הסלולה
מרבותינו הקדושים בעניני אמונות ודעות

הרה"ג ר' **עמרם** ב"ר חיים מנחם **כהן** ז"ל

משפיע רוחני ומגדולי מרביצי תורה בקרב קהילתינו הק' רבות בשנים

והנה כי כן נשגר תנחומינו לאחיו החשובים והנכבדים
הרבני הנכבד הנגיד תומך נלהב לטובת מוסדות יעב לב

מז"ה **דוד יואל כהן** הי"ו ומז"ה **יעקב לייב כהן** הי"ו

ולכל המשפחה הנכבדה כאו"א בשמו הטוב יכורך, ובמיוחד

לאמו החשובה רבת פעלים שתחי' לאויט"א

אשר יהללוה בשערים מעשיה הכבירים והברוכים למען מוסדותינו הק'
בהתמסרות עצומה ונאמנה, תמיד בכל עת ועונה

תנחומינו הנאמנים ישעשעו נפשכם, המקום ינחם אתכם, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולכם, ששון ושמחה ישיגוכם, ונסו יגון ואנחה מכל גבולכם, ואך טוב וחסד תמיד ירדפוכם, לאורך כל ימי חייכם, ובפעולותיכם המפורסמים, תמצאו ניחומים, ויושר יליץ בעדכם בגנזי מרומים, עדי יקיצו וירננו שוכני עפר בביאת גוא"צ בב"א.

החותמים במדרש תנחומ"א

הנהלת מוסדות סאטמאר

בני ברק יצ"ו

מאת הג"ר יחזקאל שרגא שטיין שליט"א מרבני בוללינו וומסב"ג

ברכות קריאת שמע של ערבית

פתיחה

התפילת ערבית של שבת הוא בבחינה אחרת לגמרי של ימות החול.

כדאי להתבונן דאף שנוסח של הברכות קריאת שמע הוא שווה של ימות החול ושל שבת, עכ"ז ישנו מעלה יתירה לברכות קריאת שמע של שבת, וכדלהלן:

א' כל התפילות של שבת צריך להיות בבחינה נעלה יותר. ומתאמרי בשם צדיקים: שלא יהא דיבורך של שבת, דקאי גם על הדיבורי קודש שצריך להיות בשבת באופן שונה (פלא יועץ פ' קדושים ומובא גם בשם עוד צדיקים).

ב' עפ"י קבלה התפילות של שבת הם בעולמות אחרים לגמרי, לא מיבעי שמונ"ע אלא אפי' ברכת קרי"ש, [בקצרה וברמז: ברכת קרי"ש הם נגד היכלות דבריאה, בשחרית ז' היכלות, ובברכות קריש של ערבית ד', ובליל שבת הוא נגד היכלות הנמצאים בדרגא עליונה, כלומר נגד היכלות דבינה דבריאה, וביום השבת הוא נגד חכמה דבריאה, ומה"ט בשחרית של יום שבת רואים בהדיא שינוי נוסח בברכת קרי"ש, הא–ל אדון, ולא–ל אשר שבת].

ג' בפרט דתפילת ערבית בכל ימות השבוע הוא רשות, ובשבת הוא חובה [תיקוני זוהר י"ח, הובא במור וקציעה סי' רס"ח, ומשם בשע"ת סו"ס רס"ח, ומה"ט מברכין ברכת מעין שבע בליל שבת שהוא כעין חזרת הש"ץ, שונה מימות החול דערבית הוא רשות ולכן אין בו חזרת הש"ץ].

בסידורי הקדמונים מצינו נוסח שונה לברכת קריאת שמע של ליל שבת

הנוסח הזכר בקצרה בסידור ר' סעדי' גאון, דיש מזכירים בנוסח כל ברכה מברכת קריאת שמע של ערבית את השבת (והוא דוגמת מה שאנו נוהגים לשנות את נוסח ברכת יוצר אור של שחרית בשבת, ומזכירים בו את השבת באריכות, כן עד"ז נהגו הם להזכיר את השבת בכל ברכה מברכות קרי"ש גם בערבית)

הברכה ראשונה מתחיל: אשר כלה מעשיו ביום השביעי ויקראהו עונג שבת קדשו, מערב עד ערב התקין מנוחה לעמו ישראל ברצונו, גולל אור מפני חושך וחושך מפני אור וכו', וכן עד"ז כל הג' ברכות.

ומובן עפ"י האר"י הנ"ל דכיון דמדריגות הברכות הם במקום שונה, מובן שישתנה גם הנוסח של הברכות, אלא דלמעשה לא נהגו כן.

ובתשובת הרמב"ם כתב דהעושה כן הוא משנה ממטבע שטבעו חכמים, ובסידור ר' עמרם גאון כתב שהוא טעות, ובזה יובן כוונת הטור בסימן רס"ז: ואומרים הברכות כבשאר ימות החול מבלי תוס' ומבלי גירוע, עד סוף ברכת השכיבנו, דבא לאפוקי נוסחאות הנ"ל.

עפ"י האריז"ל יש לסגור את העינים בשעת תפילת ערבית דחול אבל לא בליל שבת

כתב האריז"ל: צריך שתזהר בענין סגירת העינים בכל ג' התפלות, והענין הוא כי תעצום ותסגור עיניך בשחרית ובמנחה בעת העמידה בלבד, ובתפלת ערבית תסתום עיניך בכל התפילות בין בברכות ק"ש ובין בתפלת העמידה, (וכתב ע"ז החיד"א במחזיק ברכה סי' צ"ח דאם מסתכל בסידור לית לן בה).

אולם כ' האריז"ל (הובא בשע"ת סו"ס רס"ז) דבשבת לא שייך ענין זה, ע"כ, והענין, דסגירת עינים מורה שנמצאים במצב של הסתרה, וענין זה שייך בכל לילה בתפילת ערבית, משא"כ בליל שבת דאף שהוא לילה מ"מ הוא זמן של אור ובמילא יכולים לפתוח העינים לראות האור.

הארכנו בכל זה לעורר שמעריב וברכת קרי"ש של ליל שבת הוא בבחינה אחרת מימות החול אף שהנוסח שוה לגמרי

ברכות קריאת שמע

תפילת ערבית נחלק לשני חלקים, חלק א' קריאת שמע והברכות קריאת שמע, חלק ב' תפילת שמונה עשרה.

סתם תפילה באמרי חז"ל ובדברי הפוסקים הוא תפילת שמונה עשרה, שמונה עשרה הוא קובץ של י"ח ברכות ובו י"ב–י"ג ברכות אמצעות שבו מבקשים כל מיני בקשות, מתחילה על הפרט ואח"כ על הכלל, ובשבת שאין מבקשים בקשות צרכיו יש רק ז' ברכות, לאידך גיסא ברכות קריאת שמע הם כולו ברכה ושבה, (חוץ מברכת השכיבנו של ערבית שהוא ברכת בקשה).

ובסידור תפלה למשה להרמ"ק מסדר את המעריב לעשרה חלקים, וז"ל: תיקוני תפלת ערבית הם: ראשונה הנה ברכו את ד', שנית קדיש, שלישית ברכו, רביעית ק"ש וברכותי', חמישית נוספת ברכת השכיבנו, ששית תפלת העמידה, שביעית קדיש, שמינית שיר למעלות (הכוונה למנהג הספרדים וכן נהגו בירושלים לומר שיר למעלות לפני ברכו בבתרא), תשיעית קדיש וברכו, עשירית עלינו לשבח (היוצא מדבריו לענינינו דישנו שלשה ברכות הנכללים בברכת קריאת שמע, ובנוסף לזה יש ברכת השכיבנו שאינו דין בקרי"ש).

ברכת קריאת שמע הוא ברכות על ג' ענינים כללים.

ברכה ראשונה: ברכה ושבח על כלליות הבריאה ובמיוחד על ענין אור וחשך, ולכן החתימה הוא ביום יוצר המאורות, ובלילה המעריב ערבים, שנעשה ערב ולילה (ביתר עומק כתב המהר"ל בנתיבות עולם נתיב העבודה פ"ז: דהאור הוא הנברא היותר חשובה מכל הבריאה, כיון שהוא יותר רוחני מכל הבריאה, לפיכך כשמברכים על הבריאה מברכים על האור).

ברכה שני': על בחירת עם ישראל, ואהבת השי"ת את עמו, ומאהבתו נתן לנו את תורתו, וכ"ה החתימה הבוחר בעמו ישראל באהבה, אוהב עמו ישראל.

ברכה שלישית: מתחילה מחזק את הקריאת שמע, ויציב ונכון וכו' הדבר הזה עלינו לעולם ועד, ובלילה, ואמונה כל זאת וכו', ואח"כ ממשיך ומברך על גאולת ישראל, דהשי"ת גואל אותנו בכל עת מצרינו, וכמו שראינו בגאולת מצרים, וחותמים בגאל ישראל.

במהר"ל מפרש דהוא סובב על ג' הנהגות של השי"ת בעולם: הנהגה טיבעית – הבריאה, הנהגה שיכלית – שהוא התורה, הנהגה מעל הטבע – נסים.

ולקמן נאריך שהוא נגד הג' פרשיות של קרי"ש שהם כנגד ג' עיקרי האמונה, מציאת השם, תורה מן השמים, שכר ועונש.

החילוק בין ברכות קרי"ש של תפילת שחרית לשל ערבית

ג' ברכות אלו הם בשחרית ביתר אריכות ובערבית יותר בקיצור, אולם נקודת הברכה הוא בשניהם שוה.

ביאור הדבר: תפילת ערבית מורה על זמן הגלות לפיכך הכל בצמצום, ובשחרית מורה על זמן גאולה לפיכך יש בו הרחבה.

מקור הדבר הוא בגמ' ברכות (יב.) לענין ברכת אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית, שהוא מרומז בקרא להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות, ומפרש רש"י שם: ברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה הקב"ה עם אבותינו שהוציאם ממצרים, ושקע להם הים וכו', ואמונה מדבר בה אף על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו כל אלה הנסים התדירים תמיד, עכ"ל.

ומה"ט מצינו הרחבה בשחרית בכל ברכה ברכה, דהיינו:

בברכה ראשונה:

הרחבה בשירת המלאכים קדוש וברוך, דמורה על גילויים שנתגלה בבוקר וגורם למלאכים להשיג גדלות הבורא, ומה"ט מברכים ומשבחים לו ית' במורא, מה שאין משיגים בלילה, ולפיכך מברכים בלילה רק על עצם האור וחשך ולא על שום גילוי של מלאכים.

בברכה שני':

בבוקר מתפללים ומתחננים לזכות להשיג תורה ועבודה, דביום הוא זמן של ריבוי השגה, ואהבה מהשי"ת אלינו נתרבה, הבוחר בעמו ישראל לשון הוה שבוחר בנו מחדש, ולכן מבקשים שיזכו לכל האופנים של להבין להשכיל לשמוע וכו', משא"כ בלילה דאינו זמן של השגה ואור, אין הנושא על הריבוי רק העיקר שלעולם בשכבינו ובקומינו נשיח בחוקיך, בין שיש לו הבנה ובין שאין לו, ונשמח וכו' לעולם ועד, בכל הזמנים, וכמו"כ מצד השי"ת ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים, אפי' בזמני לילה.

בברכה שלישית:

בבוקר מאריכין הרבה כשמונה פעמים אמת, דמורה על גילוי שנתגלה האמת של האמונה והתורה, משא"כ בלילה אומרים רק פע"א אמת, ומזכירים רק את הנצרך ומעכב בברכה זו, והוא יציאת מצרים – מכת בכורות – וקריעת ים סוף, (וכהובא בחידושי רע"א על שו"ע או"ח סו"ס ס"ז בשם מדרש שמו"ר, דשלשה דברים אלו מעכבים בברכה זו).

אולם מצד אחר יוצא נקודה חשובה בתוך ברכת ואמונה כל זאת, דהשי"ת שומר אותנו בתוך הגלות, מכל מלכים מכל העריצים, מצרינו, ומאויבי נפשינו, ולא נתן למוט רגלינו, כל הלשונות הם איך גם בגלותינו לא עזבוני.

וז"ל רש"י ברכות י"ב סוף ע"א: אמת ואמונה מדבר בה על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו, ואמונתו לגאלינו מיד מלכים, ומיד עריצים וכו' כל אלו **הנפים תדירים תמיד**.

ומה"ט מצינו בנוסח של לילה תואר לכלל ישראל מה שלא מצינו בשחרית, דבברכת עזרת אבותינו נקראים עם ישראל, בלשון עמו, ובלשון ידידים, אולם בלילה נקראים גם בתואר בניו, המעביר בניו, וראו בניו, דבתוך הגלות הנמשל ללילה עדיין נשאר השי"ת מקושר עמנו רק מצד היותינו בניו, והקשר שבין אב לבן נשאר לעולם, בבחינת בין כך ובין כך קרויים בנים.

השייכות שבין ברכות אלו לקריאת שמע

א' בשו"ת הרשב"א סי' מ"ז כתב דבאמת אין לו שייכות עם קרי"ש, ומה"ט אחר זמן קרי"ש יכול עדיין לברך ברכותי', אולם מצד שני מצינו בגמ' ספק קרא קרי"ש חוזר וקורא גם הברכות, דמעיקרא איתקן על קרי"ש.

ב' בליקוטי אמרים תניא פמ"ט: דתכלית קריאת שמע להגיע לידי מסי"נ בכל לבבך, והוא ע"י שיתבונן בגדלות הבורא ובגדלות המלאכים ואיך הם בטלים להשי"ת מגודל היראה, ועכ"ז אהבת עולם חמלה יתירה חמלת עלינו, דהשי"ת אוהב אותנו יותר מהם, דבר זה גורם אהבה גדולה לנו, בבחינת כמים פנים אך פנים.

ג' על דרך הפשט: ידוע דג' פרשיות קרי"ש הם נגד ג' שלשה עיקרים המובא בעיקרים, מציאת השם, תורה מן השמים, שכר ועונש, פרשה ראשונה מציאת השם, שני' תורה אם שמוע תשמעו אל מצוותי, שלישית יצי"מ מורה על נתינתו שכר לישראל ועונש למצרים (מהרש"א ברכות יג., בני יששכר מאמרים על פסח מאמר ד' דרוש י' דרך הרמז).

וכנגד השלשה עיקרים אלו וג' פרשיות אשר בקרי"ש, ישנו ג' ברכות אלו, והם ברכה ראשונה נגד מציאת השם, בו מכיר את הבריאה, ברכה שני' נגד תורה ובחירת עם ישראל, ג' שכר ועונש, ומביא גואל לבני בניהם, ומעניש את הרשעים.

נסיים בכמה כוונות פרטיות על ברכת קרי"ש של מעריב:

מעריב ערבים בחכמה

בשע"ת סי' רל"ז מביא מהאריז"ל לומר מעריב ערבים בחכמה, פותח שערים בתבונה, אולם אין המנהג כן, אלא אומרים בחכמה פותח שערים, ובתבונה משנה עתים.

וע"ע בשו"ת ויען יוסף סי ע"ה כתב לשואל ששאל איך לנהוג בשאלה זו, והשיב אין לנו עסק בנסתרות, וגם לא ראיתי רבותי ששינו מהנוסח שבסידורים שלנו, וע"ז נאמר דעביד כמר עביד.

א-ל חי וקיים תמיד ימלוך עלינו

כ"ה הנוסח שלנו, ובטור הביא הנוסח שלנו וכ' שהוא נוסח אשכנז, ונוסח ספרד הוא לסיים ומבדיל בין יום ובין לילה, ונוסחתם מובן יותר כיון שהוא מעין החתימה, ומיישב הטור בשם הרא"ש הנוסח שלנו, כיון דלעתיד כתיב והי' לעת ערב יהי' אור, נמצא דבמה שמזכירים הלעתיד לבא, תמיד ימלוך עלינו, יש לו שייכות לעניני לילה וחושך ואור.

אהבת עולם

ברכת אהבת עולם של מעריב שונה משל שחרית, דבשל שחרית יש בו בקשות להצלחה בתורה ועבודה משא"כ בלילה, ובהג' ר' אלעזר משה הורוויץ על מס' ברכות יא: מחדש דכמו שמצינו תפילת ר' נחוניא בן הקנה בבכניסתו הוא בקשה וביציאתו הוא הודאה, כן עד"ז מתפללים בבוקר על יום של הצלחה בתורה, ובלילה מודים על התורה שזכינו ללמוד במשך היום, ולפיכך במעריב מצינו רק שבח ולא בקשה.

בצל"ח ברכות י"א על מה שמנהג אשכנזים לומר בבוקר אהבה רבה ובערב אהבת עולם, עפ"י מש"כ רש"י על מה שאומרים בלילה אמת ואמונה כל זאת, דאמונה מורה אפי' בזמן הגלות יש לנו אמונה, ולפיכך מברכים גם בברכה שלפניו בנוסח אהבת עולם, להורות שאהבתו לנו הוא לעולם ונשאר אף בגלות.

דיני שנים מקרא ואחד תרגום (יט)

צורת הקריאה של שמו"ת ישנם כמה דעות בפוסקים

א. דעת הרבה פוסקים שהדרך המובחר הוא לקרוא כל פסוק בפני עצמו שנים מקרא ואחד תרגום וכן היה מנהג האריז"ל (א).

לקרוא כל פרשה פתוחה או סתומה בפני עצמו

ב. יש הסוברים שנכון לקרוא כל פרשה ופרשה פתוחה או סתומה ב' פעמים ואח"כ קורא התרגום על אותה פרשה וכן נהג הגר"א שקרא כל פרשה ב' פעמים או עד מקום אחר שנראה שיש בו הפסק ענין (ב).

מהו פרשה פתוחה או סתומה

ג. מה שאמרנו שיקרא כל פרשה בפני עצמו הכוונה לפרשה פתוחה או סתומה שכתוב בחומשים אות פ' או אות ס' שהוא סימן לפתוחה או סתומה אבל מה שמצויין בחומשים שני שלישי רביעי אינו חשוב סוף פרשה (ג).

ביאורים והוספות

(א) כ"כ במג"א (סי' רפ"ה סק"א) בשם הגהת יש נוחלין בשם האריז"ל וכן מבואר בסדר היום ובכתבים ובלחם חמודות (פ"ק דברכות אות מ"א) ומבואר במג"א דנכון יותר לעשות כן דבזמן שהיו מתרגמין בעת קריאת התורה היו מתרגמין אחר כל פסוק כדי שיבינו השומעים פירוש הפסוק שקראו בתורה דאם יתרגמו כמה פסוקים ביחד יקשה על השומעים להבין פירוש הפסוק וטעם זה שייך גם לגבי קריאת שמו"ת דהתקנה היתה לומר תרגום כדי להבין את הנאמר בפסוק ולכן ראוי לתרגם את הפסוק תיכף ומיד עיי"ש וכ"כ בשו"ע הרב (ס"ג) ובסידור יעב"ץ הביא שכן נהג החכם צבי וכ"כ החיד"א במחזיק ברכה (רפ"ה י') ובספרו מורה באצבע (אות ק"ל) כתב "יקרא כל פסוק שנים מקרא ואח"כ קורא את התרגום וכ"ש שלא ילמוד כל פרשת השבוע כולה שנים מקרא ואח"כ יקראנה כולה תרגום לא אריך למיעבד הכי והנכון ללמוד כל פסוק לבדו שנים מקרא ואח"כ לאומרו תרגום וכן כל פסוק ופסוק עד גמר הפרשה ויש טעם נכון ע"פ האמת" וכ"כ בדרך החיים ובסדור הגיון הלב לבעל הפמ"ג כתב "אחר חצות קורין שמו"ת והיינו שקורין כל פסוק ב' פעמים ואח"כ התרגום ולא כאותן הנוהגין לקרות פרשה שלימה מקרא בבת אחת" ועי' בשו"ת ערוגת הבושם או"ח (סי' כ"ג) דהא שקורים פסוק פסוק ומתרגמים אין לחוש למה שאמרו חז"ל דכל פרשה דלא פסקה משה אנן לא פסקינן לה דכיון שבדעתו לגמור את כל הפרשה א"כ אסוקי מילתא בעלמא הוא וכעין מה שכתב המג"א בתחלת סימן רפ"ב עיי"ש.

(ב) כן הוא דעת השל"ה (שבת פרק נר מצוה ד"ה כשקורא) שכתב "קבלתי דרך המובחר לעשות כפשוטה דלישנא דגמרא (ברכות ח') לקרוא כל פרשה שנים מקרא ואחד תרגום ופרשה נקרא הן פרשה פתוחה או סתומה לא ששם הסדרא כולה נקרא פרשה" וכן דעת המהרש"ל הובא במג"א (רפ"ה א') וכ"כ בשולחן עצי שיטים ובקיצור שו"ע (ע"ב י"א) ובמעשה רב (אות ס' הביאו במשנ"ב (סק"ב) ובספר אמרי פנחס שכן נהג הרה"ק מקאריץ ובדרכי חיים ושלום (אות ש"נ) דכן נהג בעל המנחת אלעזר ממונקאטש, וכן נהג החזו"א. ובערוך השולחן (סעיף ד') מוכיח מסברא כדעה זו שהרי כל פרשה אמר הקב"ה את כולה ביחד ובין פרשה לפרשה היה הפסק כמו שאמרו בתורת כהנים פרשת ויקרא "מה היו ההפסקות משמשות כדי ליתן ריוח למשה להתבונן בכל פרשה ופרשה" ולכן מסתבר שיש לקרות כל פרשה פתוחה או סתומה כדרך שניתנה למשה רבינו ע"ה ואח"כ לתרגם אותה, וע"ע בספר שולחן עצי שיטים שהכריע לקרוא כל פרשה ופרשה ולא כל פסוק ופסוק משום דקיי"ל דכל פסוקי דלא פסקי משה אנן לא פסקינן כמבואר במגילה (כ"ב) ותענית (כ"ז) וי"ל שאין אנו בקיאין בהפסקי הפסוקים וממילא יש להעדיף לקרוא פרשה שלימה מלקרוא פסוק פסוק עיי"ש.

(ג) כ"כ הערוך השולחן (אות ד') "וזה שמצויין בחומשים שלישי ורביעי וכו' זה אינו כלום" עיי"ש וכן יש לדעת כי אין הכוונה לקאפיטלעך כגון י"ב י"ג וי"ד דזה אינו פרשה כלל וכידוע דהקאפיטלעך לא נעשו על ידי יהודים. והנה יש הנוהגים ללמוד בכל יום ראשון עד המקום שיש בו הסימון לעליה של שני ואח"כ ביום שני קורים שמו"ת משני עד שלישי, ובעיקר הדבר יש שפקפקו דהחלוקה הנדפסת בחומשים לא נכתבה עפ"י תלמידי חכמים כ"א איזה מקרי דרדקי הוא שחילקם וכתבו להעיר שפעמים מצויין בחומשים מקומות שאין ראוי לעצור בהם כי אינו מסיים בדבר טוב או שהעליה אחריה אינו מתחיל בדבר טוב או שהוא באמצע ענין וכ"כ בספר קן טהור הנדפס בסוף ס' מאורי אור לר' אהרן ווירמש זצ"ל (נדפס שנת תקצ"א) ובמעשה רב (סי' קל"ב) כתב שהגר"א לא היה נוהג לעצור במקומות המסומנים בחומשים כ"א בסוף פרשה פתוחה

אם הפרשה מסתיימת באמצע פסוק

ד. לדיעה זו שקורא כל פרשה פתוחה וסתומה בפני עצמה. לפי"ז בפרשת ויצא ומקץ שאין שם פרשה פתוחה וסתומה קורא את כל הפרשה כולה שנים מקרא ואח"כ התרגום, וכן לפי"ז אם יש פסוק שיש הפסק פרשה באמצע פסוק יש להפסיק באמצע הפסוק ולתרגם [ד] אך יש שכתבו שבכל אופן לא יפסיק באמצע הפסוק אלא יגמור את הפסוק ואח"כ יאמר התרגום [ה].

יש נוהגים לקרוא כל הסדרא שמו"ת

ה. יש הנוהגים לקרוא כל הפרשה כולה מתחילתה ועד סופה שני פעמים מקרא ואח"כ קורין התרגום על כל הפרשה [ו].

איך לנהוג למעשה

ו. ולהלכה יוצא באיזה אופן שיעשה ויכול לקרות בכל אופן שרוצה [ז] ויכול לקרות פעמים באופן זה ופעמים באופן אחר [ח] ולהרבה פוסקים הדרך המובחר לקרות כל פסוק בפני עצמו שמו"ת[ט].

ביאורים והוספות

או סתומה או במקום שנראה יותר הפסק ענין וגם האדר"ת בספרו תפלת דוד מעיר על כמה מקומות שלדעתו ההפסקה שם אינו נכון ובשולחן הטהור (סי' קל"ח) מעיר שהרבה פעמים אין בחלוקה של המדפיסים כדי שביעה דאינו מסיים בדבר טוב, אולם מאידך מצינו בספרים קדמונים הרבה מחלוקת העליות הנמצאות לפנינו הגם שפעמים היא באמצע ענין עי' בספר תיקון יששכר (בן דורו של הבית יוסף דף ע"ד ע"ב) שכתב "מצאתי כתוב בקונטרס ישן ההפסקות הקריאות לשבעה העולין בס"ת לקרות בשחרית השבתות וכתוב עליהם שהם מסדר הגאונים ז"ל ובקונטרס אחר מצאתי גם לעולים במנחה ובשני וחמישי ואין כתוב עליהם כראשונים שם הגאונים אבל מאוד ישרו בעיני ושמעתי מחכם שהם ההפסקות עזרא הסופר ע"ה שהיה הוא עצמו פוסק קריאות העולים עכ"ל. ומבואר בדבריו שחלוקת העליות מוקדמת היא עד שכתב ליחסה לעזרא הסופר או לגאונים ושיישרו בעיניו חלוקה זו והמעיין בדבריו בצורת חלוקת העליות ימצא שישנם הרבה מן החלוקות כפי שהם לפנינו. וע"ע בספר נוהג כצאן יוסף שיש בו הרבה מן החלוקות כפי שנמצאת לפנינו ובספר חיים לרח"פ (סי' ט"ז אות י"ד) כתב שיש לנהוג כפי חלוקת העליות שכתב בספר נוהג כצאן יוסף.

(ד) כ"כ השל"ה הביאו המג"א "וקבלתי אפילו כשהפרשה מסיימת באמצע פסוק כמו ויהי אחרי המגפה בפרשת פנחס (במדבר כ"ו י"ט) ובפרשת דברים מאילת ומעציון גבר (דברים ב' ח') יפסיק ויקרא שנים מקרא ואחד תרגום" וכ"כ בערוה"ש (ס"ה) ובתורת השבת (סק"א) עיי"ש.

(ה) בכף החיים (רפ"ה ה') בשם בית דוד קי"א ובאמרי פנחס (קאריץ) מביא שהיה קורא פרשה פרשה ולא הפסיק בפיסקא באמצע פסוק.

(ו) מנהג זה הובא בשל"ה (שבת נר מצוה) ובערוה"ש (ס"ז) וכן משמע מהלכה המובא בסימן (רפ"ה ס"ו) דמלמדי תינוקות שלמדו הפסוקים ב' פעמים עם התינוקות יכולים לקרוא פעם אחת תרגום ויוצאים בזה אף שקורא התרגום בפעם אחת על כל הפרשה וכן מבואר בלבוש שכתב "אם אדם קורא א' מקרא ואחד תרגום לבדו ואח"כ כשקורים הפרשה בבית הכנסת קורא עם החזן הפרשה מלה במלה הרי זה קיים שנים מקרא ואחד תרגום" ומבואר דאם קורא הפרשה כולה יצא ידי חובתו אמנם יש לדחות דמיירי שקרא פעם אחת מקרא ותרגום פסוק בפסוק דבכה"ג התרגום היה סמוך לקריאת המקרא ובאופן זה אף שקרא אח"כ שוב פעם אחת כל המקרא שפיר דמי. וע"ע במשמרת שלום שמנהג אדמור"י קודינוב לקרוא הפרשה כולה ואח"כ לתרגם וטעמם משום שהיו נוהגים לקרוא את המקרא מתוך ספר תורה כמנהג האר"י וקשה לקרוא פסוק פסוק ולתרגמו כשקורא מתוך ס"ת וגם אין זה מכבוד ס"ת שלאחר כל פסוק יעלים עין מהס"ת כדי לקרוא את התרגום וכן נהג הרה"ק מהר"א מבעלזא לקרוא כל הפרשה כולה ב"פ מקרא ואח"כ תרגום וכן נהג בעל הקהלות יעקב.

(ז) שו"ע הרב (ס"ג) וערוך השולחן (ס"ז) ובמשנ"ב (סק"ב) כתב "דעביד כמו עביד ודעביד כמו עביד" אלא שהוא כתב כן רק לגבי ב' הדעות אם לקרוא כל פסוק או פרשה פתוחה וסתומה ולא הביא כלל הדיעה לקרוא כל הפרשה כולה אבל בערוה"ש הביאו גם על השיטה שאפשר לקרות בפעם אחת כל הפרשה ולכן אם יודע שאם לא יקרא באופן זה לא יקרא כלל שמו"ת יקרא באופן זה.

(ח) ערוך השולחן שם וע"ע בשו"ת משנת יוסף (ח"ו סימן פ"א) דבכלל זה שיכול לקרוא חלק מהפרשה כך וחלק באופן אחר דהיינו שחלק יקרא כל פרשה וחלק יקרא פסוק פסוק ובספר בירור הלה (זילבר) דיכול לקרות פעם אחת כל הפרשה ואח"כ פסוק פסוק מקרא ותרגום, אמנם בשו"ת משנת יוסף כתב דראוי לכתחלה שיאחז במנהג אחד ולא יערב שני מנהגים לקרוא מקצת פרשה באופן אחד ומקצת באופן אחר.

(ט) שו"ע הרב (ס"ג) דעת תורה (רפה א') וכף החיים (סק"ג) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' ל"ג) כתב "שמעתי מעדות נאמנה שראה איך החפץ חיים מעביר סדרא פסוק פסוק ועל כל פסוק תרגום פירש"י וכן רמב"ן ולא הפסיק בדיבור עד שסיים כולי שבתא דמרא" ובזמירות אור השבת (כרך א' נ"ה) מביא כתב יד לנכד הגה"ח ר' משה מייזליש (מחברייא קדישא של אדמו"ר הזקן בעל התניא זי"ע) ששמע מרבו הנ"ל ששמע מהמגיד הגדול ממעזריטש ששמע מרבו הבעש"ט הק'

תורתך שעשועי
מסע נפלא באופן עשיית העירוב בזמנינו
שבילי העירוב
לתגל לימוד מס' עירובין במסגרת חברותינו
ע"נ ע"י הרה"ג ר' שמעון יואל בראך שליט"א
מו"ץ בקהלתינו הק'

השוהה ביישוב 'בר יוחאי' או 'אור הגנוז' האם מותר לו ללכת לציון הרשב"י בשבת [א]?

שאלה	האם מותר ללכת מאור הגנוז / בר יוחאי לציון הרשב"י	הטעם
תשובה א	מותר ללכת, ואין בזה משום איסור תחומין. וכן מותר לטלטל.	יבואר אי"ה במאמר הבא
תשובה ב	אסור ללכת – רק אם מניח עירוב תחומין. ובכל אופן אסור לטלטל.	יבואר אי"ה במאמר הבא

מבוא: גדרי תחומין במקומות נופש

הנה בדרך כלל, כאשר אדם שוהה בעיר מגוריו, אין מתעוררות שאלות בעניין יציאה חוץ לתחום שבת, שכן כל שטח העיר נחשב כארבע אמותיו, ומותר להלך בכולה אף אם היא גדולה מאוד, ויכול ללכת בה זמן רב.

אמנם, השוהה ביישוב קטן ומבקש לטייל מחוץ לגבולותיו, עליו לתת דעתו להלכות תחומין. דהנה חכמים סמכו דין זה על המקרא 'אל יצא איש ממקומו', וקבעו שאין לצאת חוץ ליישוב מרחק של אלפיים אמה. **שיעור זה הוא כ–960 מטרים לשיטת הגר"ח נאה, וכ–1,152 מטרים לשיטת החזון איש. מדובר במרחק שאדם ממוצע עובר בכרבע שעה, ובהליכה מהירה אף בפחות מכך.**

יש להדגיש נקודה נוספת שרבים טועים בה: כאשר קיימים שני יישובים סמוכים שהמרחק ביניהם פחות מאלפיים אמה, יש הסוברים בטעות כי מותר להלך בכל שטחו של היישוב השני. וטעותם נובעת מכך שמאחר שהיישוב השני נמצא בתוך תחום אלפיים האמה, הרי שכולו נחשב כארבע אמות. אך אין הדבר כן. כיוון שרק היישוב שבו שבת האדם בערב שבת נחשב לו כארבע אמות, ולא היישוב הסמוך. ורק אם הניח עירובי תחומין בתוך היישוב השני, נחשב לו שטח היישוב השני כארבע אמותיו, ואז מותר לו להלך בכולו ומחוצה לו עוד אלפיים אמה.

המרחק בין היישובים אור הגנוז ובר יוחאי לבין אתרא קדישא מירון

הנה המרחק המפריד בין הישובים הנזכרים לעיל לבין תחילת גבולו של מושב מירון הוא פחות מאלפיים אמה, שיעור של כעשר דקות הליכה. אולם, היות שמירון הוא ישוב המשתרע על פני כקילומטר וחצי, וציון הרשב"י ממוקם בקצהו המרוחק, **נמצא שהמרחק מן הישובים ועד לציון הרשב"י עצמו עולה על שני קילומטרים.** מרחק זה גדול משיעור תחום שבת, ואף שעיקר הדרך עוברת בתוך שטח הישוב מירון, מכל מקום כאמור יש איסור לעבור את תחום אלפיים האמה כדי להגיע עד הציון.

ואכן ביררנו שאלה זו אצל שני רבנים הבקיאים בהלכות עירובין. תשובה אחת שקיבלנו היתה שמותר הדבר ואין בו כל חשש, וכן מותר לטלטל שם. לעומת זאת, התשובה השניה היתה שאסור ללכת לשם, אלא אם כן מניחים עירובי תחומין, ובכל מקרה אסור לטלטל. בירורן של שיטות אלו יובא בעזרת ה' במאמרים הבאים.

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורים,
מרבותינו הק' בעלי ההילולא זי"ע

כ"ט תשרי

הגה"ק רבי אברהם דוד מבוטשאטש
בעמח"ס אשל אברהם זי"ע

מתולדותיו

הגה"ק רבי אברהם דוד נולד בשנת תקל"א לאביו רבי אשר אנטשיל ז"ל, כבר משחר טל ילדותו הפליא את כל רואיו בהתמדתו הנפלאה ובחריפותו העצומה, בהקדמה לספה"ק "מחזה אברהם" מספר נכדו על עוצם דביקותו בתורה עד כי "בעת אשר בא לביתו מבית הספר לזמן האכילה היה גופו עומד בביתו וראשו בבית הספר, וכל זמן שלא נתנו לו לאכול היה הולך בביתו לכאן ולכאן וחזר על לימודו, שירטט וכתב באצבעותיו על הכותל או על השולחן או בחלון חידושיטם שנבעו ממוחו...

בשנת תק"מ ביקר גאון הדור הגה"ק רבי משולם איגרא זי"ע בעירו, וכשראה את הילד הנפלא שהיה אז אך כבן תשע שנים והיה בקי בחלק גדול מהש"ס ומשנתו סדורה לו כזקן ורגיל, התבטא ברוב התפעלות ואמר "שעתיד ילד קטן זה להיות מורה הוראה בישראל ויחדש חדשות ונצורות ברזי התלמוד עד כי יתפלאו עליו כל בני דורו ויהי מופת לכל רבני הדור".

בהיותו בגיל עשר שנים בחר בו הגאון הגדול רבי צבי הירש קרא זי"ע אבדק"ק בוטשאטש בעל שו"ת נטע שעשועים וכאשר נסה את אברהם ומצאו כלי מלא ברכת ה' קרא עליו בהתפעלות שיש לו מוח כמוחו של הרשב"א.

אחר נישואיו קבע דירתו בעיר חותנו בוטשאטש, שם קנה לו חבר הרה"ק בעל "באר מים חיים" זי"ע ועל אף שהיה קשיש ממנו התרועע עם רבי אברהם דוד ויחדיו עסקו ונתעלו בתורה ובעבודת ה'.

כבן עשרים שנה היה כשעלה לכהן פאר כרב ואב"ד בק"ק יאזלאוויטץ בה ישב ופעל גדולות ונצורות במשך כ"ד שנים עד עת פטירת חותנו בשנת תקע"ד, ומה לנו יותר מעדותו של הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע בעת שעבר פעם דרך עיר זו והתבטא על הרחובות קריה שהם מלאים יראת שמים אשר השאיר שם הרב דמתא.

לאחר פטירת חותנו נעתר לראשי קהילת בוטשאטש לבוא ולמלא מקום חותנו ברבנות,

ימי ההילולא

כ"ט תשרי

- שמעון הצדיק כהן גדול בן חוניו משיירי כנסה"ג - ג'א תמ"ח
- רבי ישכר בעריש ב"ר העשל מקראקא (ראש הועד דד' ארצות) - תנ"א
- רבי אברהם דוד ב"ר אשר אנשיל אב"ד בוטשאטש (דעת קדושים, אשל אברהם) - תר"א
- רבי מנחם מענדל ב"ר חיים האגער (צמח צדיק) - תרמ"ה
- רבי שמואל צבי ב"ר יחיאל מאלכסנדר (תפארת שמואל) - תרפ"ד

ל' תשרי

- רבי יהושע העשיל הורוויץ ב"ר מנחם מענדל מלינסק - תקפ"ה
- רבי צבי הירש ב"ר מאיר חיות (מהרי"ץ חיות) - תרט"ז

א' מרחשון

- רבינו יונה חסיד מגירונדי ב"ר אברהם (שערי תשובה) - ה"א כ"ד
- רבי שמעון הכהן שאטין ב"ר משה יחיאל (כהנות עולם) - תרכ"א
- רבי ארי' יודא לייב ב"ר ברוך אב"ד לאנצהוט - תקפ"ד
- רבי ישכר דוב בעריש ב"ר משה (עבודת ישכר) - תרל"ח

ב' מרחשון

- רבי אברהם אבלי אב"ד עיר חדש - תקע"ז
- רבי יצחק הלוי הורוויץ ב"ר משולם ישכר (תולדות יצחק) - תרס"ד
- רבי משה יהודה לייב ב"ר שלמה שפירא אב"ד סטרי זשוב - תרע"ד

ג' מרחשון

- רבי ישראל ב"ר שלום שכנא מרוזשין (עירין קדישין) - תרי"א
- רבי אליעזר ב"ר נפתלי צבי מדזשיקוב - תרכ"א
- רבי יודא לייב ב"ר מנחם מענדל מליבאוויטש - תרכ"ז

ד' מרחשון

- רבי יודא ב"ר ישעי' מודערן זצ"ל (זכרון שמואל פרי עץ) - תרנ"ד
- רבי יעקב ב"ר אלימלך צבי שפירא - תרס"ו

בהקדמה לספה"ק "מחזה אברהם" מספר נכדו שאנשי בוטשאטש היו מוכרחים לבוא לקחתו בסתר באישון ליל מאחר שק"ק יאזלאוויטץ לא נתנוהו לנטוש אותם, ז"ך שנים ישב שם ועל שמה נודע בכל תפוצות ישראל, משם היתה מצודתו פרוסה למרחקים, כשמכל קצוות הארץ פנו אליו לשמוע דבר ה' זו הלכה.

בטרם מלאו לו שבעים שנה עלתה נשמתו הטהורה השמימה ביום כ"ט תשרי שנת תר"א לאחר תפילת ערבית שבה מסר נפשו לבוראו.

כ"ט תשרי

הגה"ק רבי אברהם חיים האראוויץ זי"ע אבד"ק פלאנטש

ואלה תולדות

נולד בשנת תר"י לאביו הגה"ק ר' משה אבד"ק ראזוואדאוו בן הגה"ק ר' אליעזר מדזיקוב בן אבי החכמים הגה"ק ר' נפתלי מראפשיץ זי"ע, ולאמו הרבנית הצדיקת מרת גיטל יהודית ע"ה בתו הבכירה של מרן הייטב לב זי"ע.

במעלליו יתנכר נער

נתגדל על ברכי אביו הק', כבר בילדותו הכירו עליו שלאילנא רברבא יתעביד, הי' חריף ובקי עצום בש"ס ופוסקים, מופלג בקדושה וטהרה, ויצא שמו לשם ולתהלה בכל המדינה, בשו"ת שואל ומשיב מופנה אליו תשובה כשהי' עוד ילד, כשהי' עוד ילד קטן לקחו אביו פ"א להרה"ק מצאנז זי"ע, שאלו הד"ח מה שלומד, ענה הילד שלומד הסוגיא דמצוה הבא בעבירה, שאל אותו הד"ח מאי טעמא מצוה הבא בעבירה פסולה, השיב הילד משום דקיי"ל אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בן רוח שטות, וא"כ אדם זה שעבר עבירה נעשה שוטה, וקיי"ל מצות צריכות כוונה, וא"כ איך יוכל לעשות מצוה הלא שוטה א"א לכוון דעתו, ונהנה מזה הד"ח ואמר: דאס הייסט געלערנט, ואמר לו שילמוד אסאך ש"ך כי לימוד ש"ך מחדד את השכל, אביו הרה"ק מראזוואדאוו הי' מתפאר עם פרי קודש הילוליו, פ"א אמר אם הסבא קדישא מראפשיץ הי' רואה את נכדו "וואס פאר הארץ ער האט פאר דעם אייבערשטן" הוא הי' שמח.

נישואיו – נשיאותו

כשנעשה בן י"ג נשא את בתו של הגביר החסיד רבי בצלאל וויינבערגער ז"ל מדיקלא שהי' בנו של החסיד ר' אלישע (אחיו של החסיד ר' יעקב חותן הרה"ק ר' אהרן אבד"ק צאנז–קרייז בן הד"ח זצ"ל) בן החסיד ר' משה פלאנטש חתן ר' צבי הירש גאלדהאמער זצ"ל חותנו של הרה"ק בעל זרע קודש מראפשיץ זי"ע, פ"א כשחשבו לפני הגה"ק מצאנז זי"ע את כל הרבנים החשובים שבאו אז לחסות בצל כנפיו של מרן הק', העיר מרן הק' ואמר "ר' בצלאל'ס איידים איז אויך דא גיווען ער איז א וואזשנער יונגערמאן". אחרי חתונתו ישב בראזוואדאוו אצל אביו, בשנת תרנ"ד כשנסתלק אביו עבר לכהן ברבנות בעיר פלאנטש, ועל שמה נקרא, אח"כ עבר לראדאמישלא ומשם האיר עיני ישראל לחסידים ואנשי מעשה שנהרו אליו, ומוראתו וחיתו נפל אפי' על פני הגוים, כשעבר ברחוב הגויים שעברו בדרך נרתעו מפניו לצדדים, מסופר שפ"א זרק נער נכרי אבן על ביתו, הנער חלה וגופו נכפף והתעקם, בני המקום תלו זאת בהקפדת הרבי, וכל השנים התיראו נערי הגויים להתגרות בילדי היהודים, במלחמת העולם הראשונה ברח לפעסט והתיישב שם, חתנו רביה"ק נסע כמה פעמים לבקרו שם, וגם הוא נסע לסאטמאר לבקר את רביה"ק זי"ע, אחרי המלחמה התיישב ברריישא, ושם הקים את חצרו מחדש.

תורתו

הי' גאון עולם ועמקן נורא, כבר הבאנו לעיל שמופנה אליו תשובה בש"ת שואל ומשיב, והוא הי' עוד ילד, רביה"ק זי"ע הי' מפליג מאד לדבר מעוצם חכמתו של חותנו שהי' חכם גדול וגם כשהי' כבר אב"ד אורשיווא הי' נוסע לפעמים לחותנו להתייעץ עמו בהרבה ענינים, והיו משוחחים שעות ארוכות, סיפר רביה"ק שפ"א כשהי' כבר אב"ד אורשיווא נסתפק באיזה ענין ונסע לחותנו לשמוע ממנו חוו"ד, וסיים רביה"ק בדרך צחות "פינף זעקס שעה זייגער האב איך געריידט מיטן שווער און נישט גירעדט דברים בטלים", וכן הי' מפלפל עמו בסוגיות הש"ס, והרה"ק מפלאנטש הי' נהנה מאוד להתפלפל עם רביה"ק, פ"א חידש הרה"ק מפלאנטש איזה חידש וראה שרביה"ק מעתיק את החידוש לעצמו, נענה ואמר אם חתני מעתיק חידוש זה נראה שחידשתי דבר נכון, רביה"ק הפליא מאד את גודל בקיאותו של חותנו בש"ס ופוסקים בנגלות ובנסתרות, וסיפר רביה"ק שדרכו הי' ביום ל"ג בעומר להיות מונה והולך מאמרי רשב"י המפוזרים בש"ס, וראו אז בעליל שבקיאותו בש"ס הי' מבהיל, כל ימיו חידש חידושים הרבה בכל מקצועות התורה, והרבה חידושים ופלפולים כתב בכתי"ק, אשר נאבדו בשנות הזעם, רביה"ק התאונן פ"א על האבידה הזאת ואמר: שאלמלי היו נדפסו היו העולם נהנים מחידושיו הנפלאים.

עבודתו

הי' עובד את בוראו במסירות נפש בקדושה וטהרה נפלאה, הפקיר את גופו לעבודת ה', עשרות בשנים לא הי' ישן במטה כלל, רק הי' מתנמנם על כסאו, וכן לא שתה שום משקה כ"א לצורך מצוה כגון כוס של קידוש והבדלה, מאחר שבימי נעוריו שתה פ"א מים לצמאו, קנס את עצמו בסיגוף זה, והי' רגיל ליקח עמו מטלית רטובה, שבכל פעם שנתייבש פיו הי' מרטיבו עם האלונטית, מאד גדלה עבודתו שבלב זו תפילה, שהי' בנעימות ובמתיקות בקול חוצב להבות אש ע"פ נוסח ראפשיץ דזיקוב וראזוואדאוו, בהשתפכות הנפש ובבכיות נוראות בפרט בתפילות המוזכרות מענין הגלות והחורבן, רבהי"ק הי' מרבה לספר מנעימת קדושת השבתות שהרגיש בבית חותנו, והי' אומר "ביים שווער איז געווען באי'טעמ'טע שבתים", הי' מאריך בליל שב"ק את שלחנו שעות ארוכות לפעמים כשבע שמונה שעות, רביה"ק אמר פ"א בדרך צחות שהי' יכולים לאכול

סעודת בשר בתחילת השולחן ומאכלי חלב בגמר השולחן, הי' בעל מנגן נפלא, סיפר רביה"ק שבזמר "אזמין בשבחין" שהמנהג בבית ראפשיץ לנגן קודם אכילת הדגים, האריך בזה שעה שלימה, והי' מזמרין כמה פעמים בזה אח"ז והקערה עם הדגים הי' מונח לפניו כל הזמן, הזמר "מה ידידות" הי' בבית ראזוואדאוו כעין "ההימנוס" כמו שהי' הזמר "מנוחה ושמחה" בבית צאנז, והי' מזמר את זה בנעימה יתירה בקול שאגת ארי ונשמע קולו בכל הרחוב סביב לביהמ"ד, הרבה תנועות הנוסח שינה רביה"ק מבית אבותיו לנוסח ששמע מחותנו, כן הי' דרכו של רביה"ק באמצע אמירת התורה כשהי' שקוע בדביקות אחז בשרעפיו הק' הי' מזמר לעצמו תנועות הנעימות ששמע בבית חותנו תנועות של דביקות שירדה לחדרי בטן.

קדושתו

קדושתו ופרישתו שגבה מאד, פ"א פגש בו אחיו הרה"ק מסטיטשין חבקו אחיו ואמר לו "מיין הייליגער ברודער", הי' מופלג בקדושת עינים, סיפר הרה"ק מפלאנטש בעצמו, שפ"א כשהי' ילד כבן י"ב שנה הי' מסתובב במקום שהסתובבו גם נשים, אמר לו זקינו הרה"ק מדזיקוב כבר בא העת שילד כמותך לא יסתובב בין נשים, וסיים, שמאז מעולם לא ראה צורת אשה, ולא הסתכל אפילו על זוגתו ובנותיו, פ"א רצה לצאת מביתו ראה המשב"ק שנכנס למטבח שמשם היו יוצאים ובא בחזרה וכן עשה כמה פעמים, שאל אותו המשב"ק למה אינו יוצא ענה לו הלא במטבח מסתובב אשה, אמר המשב"ק הלא זה היא הרבנית, אמר לו תאמין לי שאינני מכיר אותה, פ"א נכנסה בתו לדבר עמו ולא הסתכל עליה, טענה לפניו הלא בתך אנכי, ענה לה וכי צריך אני להסתכל על נשים ולהיכשל בשמירת עיני משום שאפשר פ"א תיכנס בתי לחדרי.

אשכבתי' דרבי

כמה שנים הי' ברייסא עד ערב ר"ח מרחשון כ"ט תשרי שנת (תרע"ט) תר"פ שאז נסתלק לשמי מרום, ומנו"כ שם ברייסא, משום שלפני זמן קצר נסתלק אחיו הרה"ק ר' הערשעלע מראזוואדאוו ברייסא, ובאו לפניו ואמרו לו שאחיו חולה וחלש מאד, ולא אמרו שכבר נסתלק, אז אמר שיובילוהו לראזוואדאוו כדי שיסתלק שם ויניח שם, אח"כ כשנתוודע לו שהובילוהו אחר פטירתו אמר אם הייתי יודע שנסתלק לא הייתי מצוה להוביל אותו לראזוואדאוו, ע"כ כשנסתלק קברוהו שם ברייסא.

ג' חשון

הגה"ק רבי ישראל מריזשין זי"ע

ואלה תולדות

הגה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע נולד ביום ג' תשרי שנת תקנ"ז לאביו ר' שלום שכנא בן הרה"ק ר' אברהם ה"מלאך" בן הרה"ק רבי ר' בער המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, ולאמו הרבנית הצדיקת מרת חוה בת הרה"ק ר' אברהם מקאריסטשוב חתן הרה"ק ר' נחום מטשערנוביל זי"ע.

הרה"ק מרוזין העיד על עצמו שיש לו נשמה של חזקיהו המלך, מובא בספר אבן שתיה בשם אחד מזקני החסידים ששבת אצל הרה"ק מרוזין, ואצל השלחן הטהור היו מסובים צדיקים מפורסמים ובראשם הרה"ק ר' יחיאל מיכל מקורימא זי"ע בן הרה"ק ר' הירש מענדל בן הרה"ק רבי ר' זושא זי"ע שהי' נמי כשותף להרה"ק מרוזין בעת צרה שישב עמו בבית הסוהר מחמת אותו עלילה שהעלילו על הרה"ק מרוזין, ובאמצע סעודת ליל שבת ראו איך שהרה"ק מרוזין לוחש דבר מה באזנו של ר' יחיאל ושמעו שאמר לו "כאשר אבוא לעולם העליון אתדיין עם אבותי הק' מדוע הביאו נשמה גבוהה כמותי לדור שפל כזה"

במעלליו יתנכר נער

מסופר שבהיותו ילד קטן הלך לשוק הטבחים והראה להטבחים מה כן לקנות כי זה יהי' כשר ומה לא לקנות כי זה יהי' טריפה, וכשמוע מזה אביו הוכיחו על זה ואמר לו שלא יעשה זאת כי התיקון של הבהמה היא ע"י שחיטה כשירה וע"י הברכה שמברכין על שחיטתו, וע"י אמירתו הוא מעכב התיקון מהבהמות הטריפות, אך הילד טען לעומתו ברוב תמימותו אבל הלוא התורה חסה על ממונן של ישראל ולמה יפסידו בלוקחם בהמות הטריפות.

כשהי' כבן ה' או בן ו' מצאו אביו פ"א לבדו מהלך בחדר אנה ואנה סופק כפיו ומתיפח חרש, שאלו אביו למה זה תבכה, עמד הילד ושתק ואח"כ אמר: אוי אבא מחשב אני לעצמי כמה פעמים הרימותי את ידי שלא לש"ש.

ידוע שכל ימיו עשה סיגופים קשים על גופו ואף שנהג עצמו במלבושי כבוד ומלכות אבל ידוע שמנעליו שהי' מזהב הי' פתוח מלמטה ודרך על ארץ ממש, והסיגופים אלו כבר התחיל משנות נעוריו וילדותו, כשהי' ילד קטן נתייתם מאביו ואחיו הגדול הרה"ק אברהם מפרוהביטש זצ"ל גידלו, פ"א ראתה אשת הרה"ק ר' אברהם איך שהילד מחזיק בידו חתיכת ברזל מלובן באש ושם אותו על גופו הק', הלכה וסיפרה לבעלה מה שראתה, ר' אברהם קרא לאחיו הילד ושאלו על זה ענה לו הילד "הנני מוכרח להראות להיצה"ר כי לא יפחידוני מאומה בדברים כאלו היינו בצער הגוף, כי אין לי שום עסק עם הגוף".

תיקן העליונים

פ"א נכנס אחד מחסידי רוזין לבקר את הרה"ק ר' נחום בער זצ"ל בנו של הרה"ק שלום יוסף בנו הגדול של הרה"ק מרוזין זי"ע ולא מצאו בחדרו וחיכה על בואו, בינתיים פתח איזה ספר, וראה כתוב שם טעם על מה שנזהרים לא לאכול מה שהי' מונח תחת המיטה שישנו עליו בלילה, כי השינה הוא אחד מששים ממיתה נמצא ששורה רוח טומאה על המאכל, ובתוך כך נכנס הרה"ק ר' נ"ב ושמע מהחסיד מה שראה עתה בהספר, אמר רנ"ב א"כ לכוא' בצדיקים לא שייך טעם זה ולמה מ"מ נמנעים מלאכול, אבל לפי מה ששמעתי ממשמשו של זקיני הרה"ק מרוזין ניחא, כי

המשמש סיפר לי שפ"א מאוחר בלילה אחרי שעזר לזקיני ללכת לנוח וכבר הסיר מעליו את המלבושים ויצא מחדרו, ניגש אליו איש אחד וביקש ממנו שירשהו ליכנס להרבי געזר בו המשמש ואמר לו איך תוכל ליכנס בשעה שהוא כבר שוכב במיטה והתחיל ההוא לבכות מרה עד שנגע ללבו של המשמש אמר לו אני אינני יכול לעזור לך אם אתה רוצה תיכנס, והוא נכנס, והמשמש חיכה ליציאתו ומכיון שעבר זמן רב וראה שהוא אינו יוצא, נכנס להחדר והנה הוא רואה שהרבי יושב במיטתו מלובש בכל בגדיו אפ' בחגורתו, שאל המשמש בחרדה הרי הכנסתי איש היכן הוא ענה לו הרבי וכי מה הפלא האם אינך יודע שישנם כאלו שליכנס הם צריכים רשות אצל לצאת יכולים בלי רשות ומבלי להרגיש בהם ביציאתם, וא"כ סיים רנ"ב מתורץ שהרי אצל צדיקים נמצאים מתים במטתם ממש.

כשברח מעבר לגבולות רוסיא ובא והשתקע בעיר סאדיגורא מצא ש"הירידי" שבעיירה זו הי' דייקא בכל יום ששי, דבר זה הסיב עגמת נפש מחמת החילול שבת רח"ל שהי' נגרם ע"ז כי בדרך כלל העגלונים שהובילו את הסחורות לבתי הקונים היו יהודים פשוטים ועיקר פרנסתם היתה תלויה ביום זה ולא יכלו לעמוד בנסיון, אמר הרה"ק מרוז'ין שעפ"י האר"י ז"ל מובא שלמה הי' צורך בעליה לרגל בזמן שביהמ"ק הי' קיים כי יש תיקון הנשמות ע"י הסתכלות הפרצופים זה בזה ומחמת זה הי' צורך בעליה לרגל שיתראו אלו עם אלו ויתוקנו ע"ז, והנה כאשר חרב ביהמ"ק בעווה"ר ונתבטל העליה לרגל איך אפשר להמשיך עם האי תיקון יש שני עצות א) "הנסיעה להצדיק" מקום שמתאספים שם הרבה יהודים, ב) ההמון עם נוסעים ל"הירידי" ששם נפגשים איש עם רעהו, וכ"ז בשביל תיקון הנשמות ע"י הסתכלות הפרצופין, וסיים "נו אז איך בין דא וואס דארף נאך דעם ירידי" הדבר יצא מפי הצדיק ורצון יראיו יעשה, אחר כמה ימים הוציאו המלכות פקודה שיעבירו הירידי מסא"ג לטשערנוביץ ליום שני בשבת.

ג' חשון

הגה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע

מתולדותיו

נולד לאביו הרה"ק ר"נ מראפשיץ זי"ע בשנת תק"נ בערך בעיר דוקלא, כבר בילדותו יתנכר הנער בפקוחותו ובחריפתו, ואביו חיבבו אותו למאד והי' רגיל ליקח אותו עמו כשנסע לצדיקי דורו, פ"א נסע עמו להרה"ק רבי וועלוועל'ע זבאריזשער זי"ע (בן המגיד מזלאטשוב זי"ע) ששהה אז בעיר זו, באותו זמן פרצה מגיפה בעיר הנ"ל ל"ע והשלטונות העמידו חבל מתוח בכניסת העיר כדי למנוע מאנשים זרים מלהכנס לשם כדי שלא יתפשט המגיפה בכל המדינה וכל מי שהי' ברצונו לדבר עם אחד מקרוביו תושב העיר נפגש עמו שם זה מצד זה וזה מצד זה, רבי אליעזר שהי' ילד פיקח הצליח להתגנב לצד השני של החבל מקום תושבי העיר ובכך הי' יכול להכנס להעיר, וביקש אביו ממנו שילך להרה"ק רבי וועלוועל'ע – שהי' גדול ממנו בשנים – וימסור לו משמו שחפץ מאוד להתראות עמו, פ' שרמז לו בזה שהוא יבא להגביל, כשבא להרה"ק מזבאריז ומסר לו את דברי השליחות והבין כוונתו כנ"ל, אחז הרה"ק מזבאריז את כנף העליון של הבגד ונענע, כי כך נהג תמיד לעשות בשעה שרגז ושאל את הילד: אליעזר'ל מה אתה אומר, והשיב לו בפקחותו: איננו אומר כלום..., פ"א כששבת הרה"ק מראפשיץ אצל הרה"ק הנ"ל ואתו עמו בנו הילד אליעזר'ל, בעת שלחנו הטהור בליל שב"ק בשעת אמירת הזמר 'כל מקדש' שמע הנער שהרה"ק מזבאריז' הוציא כל תיבה ותיבה מפיו מתוך הסידור כמו ילד שמתחיל להתלמד עברי, כי כן הי' דרכו בקודש, ובעיני הילד הי' זאת לתמי' ושחק קצת, הרה"ק מזבאריז' הקפיד ואמר: "אזוי, מ'לאכט שוין פון מיר" ומיד סגר את הסידור והפסיק מלזמר, הרה"ק מראפשיץ זי"ע נתן לבנו מכה קלה על הלחי, ונצטער הרה"ק מזבאריזש שבשבילו נענש הילד, וכמידת צדיקים פנה אליו בדברי רצוי דמבקש סליחתו שבשבילו קיבל מכה, ולפי שנתייראי הילד מהקפדתו ענהו בחכמה שאינו מוחל להרבי אלא אם כן יברך אותו, ואכן בירך אותו (י"ג אורות).

גם לקחו אביו בילדותו להסתופף בצל הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, שכיבד אותו לזמר בשלחנו הטהור, כידוע שהי' לו קול ערב ומתוק מאד, והי' החוזה קורא אותו בשם "אונזער שפיל פויגעל" והרבה דברים קלט אז מהחברייא הק' שהי' שם, ע"פ ציווי של החוזה זי"ע לקחו אביו בנערותו להמגיד הק' מקאזניץ זי"ע, שכיבד אותו להתפלל לפני התיבה, וכשניגש להעמוד להתפלל נפל עליו פחד ואימה בראותו את המגיד הק' מושכב על המטה סמוך להעמוד ועיניו הקדושים נשואות השמימה, ורמז לאביו שאינו יכול להתפלל מגודל הפחד, אבל אביו הראה לו שיתחזק ויאמץ לבו ויתפלל לפני התיבה, בסעודה השלישית כיבד אותו המגיד לזמר 'דרור יקרא' ואמר בלשונו הק': "דאס פויגעל וואס האט מיך דערפרייט זאל מיך נאך אמאל דערפריען", (בהיותו בצל אביו הק' וביקשו שירד לפני התיבה ענה ואמר לאביו דיש לו פני' דכשהוא מתפלל לפני העמוד הוא מעורר בתשובה את כל הקהל, אמר לו אביו "אויב אזוי דארפסטו טאקע נישט צוגיין").

כשהי' עם אביו ברימאנוב אמר לו אביו שיגיע זמן שיעמוד על פתחו של הרבי ר' הירש, וכן הי' כשנתפרסם הר"ר הירש בעולם, ונסע אליו לרימנוב כשרצה להכנס אליו אמרו לו הגבאים שהרבי ישן עכשיו וימתין זמן מה עד שיעיר משנתו, ורצו הגבאים ליתן לו כסא לשבת ולא רצה באמרו שרצונו לקיים דיבורו של אביו שיעמוד על פתחו של הר"ר הירש, כמו"כ נסע עם אביו לזידיטשוב אצל העטרת צבי זי"ע, ואצל הרה"ק מרוזין זי"ע, ואחר פטירת אביו הק' הי' נוסע להרה"ק הס"ק מראדישיץ שאף סמכו לרבי ומנהיג.

האיש מקדש

כשהגיע לפרקו נשא את הצ' מרת חי' בתו של הגביר הרבי ר' יחיאל מיכל ראזנעפעלד ז"ל (אחיו של הרב יעקב יוסף ראזנפעלד אביו של הרה"ק ר' שלום מקאמינקא זי"ע), אחרי הנישואין ישב בראווא על שלחן חותנו ועסק

בתורה ועבודה במנוחה עד שחותנו נהפך עליו הגלגל ל"ע אז נאלץ לעסוק במסחר היין, וכעבור זמן חזר לאביו הק' בראפשיץ, בהיותו שם בראפשיץ ברח מן הרבנות רק חפץ ליהנות מיגיע כפיו והתפרנס מקולו הערב שנתמנה שם לחזן בית הכנסת, עד אחר הסתלקות אביו הק' שנאלץ מחמת הפצרת זקני הצדיקים ובראשם הרה"ק רבי שמעון מיערוסלוב זי"ע לקבל את הרבנות בעיר דזיקוב.

על כס הרבנות

כשהגיע המשלחת מעיר דזיקוב להציע לו את כתב הרבנות מכר כפתור זהב משלמותי' של אשתו (שיריים מעשירות שהי' לה מבית אביי) לעשות סעודה לכבוד המשלחת כמו המנהג דאז מגודל עניותו, ואח"כ הי' קבלת פנים שבה השתתפו רבים מצדיקי הדור ובראשם הרה"ק רבי שמעון מיערוסלוב זי"ע, ואמר פלפול ארוך ונחמד, וכשגמר הפלפול עבר לדברי מוסר קשים כגידים ובתוך הדברים אמר: דאם תשמעו בקולי אתנהג אתכם בטוב ובנעימות ואם לא אעשה מכם 'שחת קצוצה', והמסובים נבהלו מתקיפותו, והרה"ק ר"ש מיערוסלוב העיר בחיוך: ר' אליעזר"ל במטותא מינך קצת מתינות..., גם בדרשתו הראשונה לבני הקהל לאחר דברי פלפול בענין טומאה בציבור אי דחוי' או הותרה, המשיך בפירוש הפסוקים בפ' שופטים בפסוק "כי תקרב אל עיר להלחם עלי" דקאי על רב העיר שקורא לכל אחד ואחד שבעיר הן אוהב הן שונא בקריאה של חיבה ושלום, והי' אם שלום תענך – שילכו בדרך התורה שנקרא 'שלום' הרי טוב, אבל "אם לא תשלים אתך, ועשתה עמך מלחמה וצרת עלי' וגו" עד רדתה....

ענוות צדק

הנהגתו הי' כמו אביו שהסתיר כל מדריגותיו הק' בפשטות ובתוך דברי שיחת חולין שלו הי' טמירין בה רזין וחכמה עמוקה, ומאוד שנא את ה'שיינע יודן' והמראים עצמן לבעלי מדרגה, ולעת זקנתו סעד על שלחנו רק עם יחידי סגולה ובני עלי' האמתיים והי' מפרש מה שאומרים בזמירות לליל שב"ק וזכינו לקבל שבתות וכו' ומתוך מיעוט עוונות כלומר מתוך מיעוט חסידים כי החסידים דרכם לחשוב שהם מלאים עוונות וע"י שיהי' לו מעט חסידים יהי' לו מתוך מיעוט עוונות,

פ"א שלח הרה"ק רבי מאיר"ל מפרימשלאן זי"ע פרישת שלום אליו על ידי שליח שנסע לדזיקוב וצוהו לאמר לו בשמו שראה אותו בעולמות העליונים, כשהגיע השליח לדזיקוב סיפר הדברים כמסיח לפי תומו לבניו של רבי אליעזר"ל, וביודעם מנהגו של אביהם הק' שדרכו בקודש להסתיר מדריגותיו הגבוהים איוותה נפשם לשמוע תשובתו על זה שהרי עכשיו גילה הרה"ק רבי מאירל שאכן ראשו מגיע השמימה, על כן התלוו להשליח ונכנסו יחדיו לאביהם, כשהשליח מסר השליחות ענה לו ר' אליעזר"ל בדרך צחות: אכן ראה אותי בשמים פעם אחת וזה הי' קודם לידתי..., והוסיף: אולי מתכוון לשיעורי במשניות שאני לומד בהשכמת הבוקר (י"ג אורות).

עם דרי מעלה

ר' אליעזר"ל עמד בקשרי ידידות עם מרן הגה"ק הד"ח זי"ע, כי הוא קירב אותו כשבא פעם ראשונה להסתופף בצל אביו הק' (מראפשיץ), והי' דרכם לנסוע לבקר זה את זה לפרקים, פ"א חלה ר' אליעזר"ל והורע לו מאוד והי' מסוכן ל"ע ושלח למחותנו הד"ח זי"ע שיבוא לבקרו, ובבואו ציוה שיצאו כולם מחדרו, ויצאו כולם חוץ מבתו מרת בילא אלמנת הרה"ק ר' מאיר נתן זי"ע (בן מרן הד"ח שנקטף בדמי ימיו) שעמדה אחורי הארגז וממנה נודע שיחתם הק', ר' אליעזר"ל פנה אל הד"ח ואמר לו: מחותן הנני ירא מאוד העתירו נא בעדי שיהי' לי רפואה שלמה, השיב לו הד"ח למה המחותן רוצה לישאר בזה העולם השפל הלא בעלמא דקשוט ייטב לו ושם יפגוש עם אביו הרה"ק מראפשיץ וכו', ענה לו ר' אליעזר"ל: ולמה לא יחוס מחותני על בניי שהם נשארים יתומים בלי אב ומשענה, השיב לו הד"ח: וכי מה יעשה מחותני עם בניו כשיחי' בוודאי ישתדל עבורם שישיגו כסאות רבנות ובכן הנני מבטיח לכם שאשתדל שיהי' להם רבנות ומקור פרנסה בכבוד, ענה ר' אליעזר"ל ואמר: ידע המחותן שבשעה שאני מזמר בימים הנוראים "אין קצבה" ואני אומר 'דרי מעלה עם דרי מטה' נעשה אז שמחה וצהלה בכל העולמות והפמליא של מעלה רוקדים "און פאטשן צו", וזאת השמחה יחסר למעלה, ענה הד"ח דא"כ הדבר נלך למקוה, וכן הוה שהלך למקוה ופעל לו ישועה וחי אח"כ עוד ח"י שנים.

פ"א בחג הסוכות באמצע שלחנו הטהור קם ר' אליעזר"ל ממקומו והי' מסתובב בין המסובין וחילק להם מרק והי' משים לב שכל אחד יקבל חלקו ובראותו תמיהתם הרב של המסובין סיפר להם דבלילה ראה אברהם אבינו בחלומו ואמר לו בזה"ל: כך היא דרכה של הכנסת אורחים, אתה יושב בראש כמלך ואחרים משמשים ומגישים לאכול לפני האורחים ואינך שם לבך לדעת אם כל אחד קיבל חלקו, אני לא עשיתי כך אלא אני טרחתי בעצמי לשרת את האורחים שבאו בצל קורתי כמ"ש והוא עומד עליהם תחה העץ וגו', וע"כ קיים רצון צדיק לשמש בעצמו את האורחים (י"ג אורות).

ובא השמש

בראש השנה שנת תרכ"א אמר פי' בברייתא דרבי ישמעאל "כל דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד וכו'" ר"ל כל דבר שהי' בכלל – היינו הצדיק שהי' בזה העולם – ויצא מן הכלל ללמד – היינו שיצא מן העולם ללמד זכות – לא ללמד על עצמו וכו' – היינו דלא יצא ללמד זכות רק על עצמו אלא על כלל ישראל כולו יצא.

במוצאי יום הכיפורים אחז בדיוקנא קדישא דיליה ואמר: "מיר זען שוין אויס ווי רבי ישראל'טשע פון ריזשין", ולאחר ג' שבועות הבינו כוונתו שנסתלק בדיוק ביומא דהילולא של הרה"ק מרוזין זי"ע.

קודם פטירתו ציווה שיתנו לו מים בכוס ששתה בו אביו הרה"ק מראפשיץ זי"ע קודם פטירתו ובירך שהכל ושתה, ויצאה נשמתו הק' בטהרה ביום ג' חשון תרכ"א ומנ"כ בדזיקוב והקימו אוהל על קברו.

וביותר בשבת בראשית שהוא הכנה לכל שבתות השנה כמ"ש בסה"ק. (תפארת שמואל)

◆◆◆

טעם למה נקרא שבת בראשית, ולמה לא נקרא כן פרשת נח או פרשת לך, "שבת נח", "שבת לך" אמר מורי חמי הגאה"ק ארי' דבי עילאי אבד"ק ווישניצא זלה"ה, דהענין כך הוא דבימים הנוראים הקדושים כל אדם היה לו אז הרהור תשובה וקיבל אז על עצמו איזה הנהגה טובה, כל איש לפי ערכו ומדריגתו, לכן נקרא: "שבת בראשית", שמזכירין להאדם שמה שעבר עבר ומעתה מתחיל סדר חדש וישתדל את עצמו שיהיה מעתה טוב. (דברי יחזקאל)

◆◆◆

הגאון הקדוש מצאנז זי"ע אמר טעם אמאי נקרא שבת זו "שבת בראשית", ולא כן הדבר בשבת פרשת נח ולך לך וכו', וביאר דהנה אמרו רז"ל במדרש דהעושה תשובה הקב"ה בורא אותו בריאה חדשה, ולפי זה נמצא דאחרי הימים נוראים אשר בני ישראל עשו תשובה וטהרו את עצמם מכל חטא ופגם, הרי הם כקטן שנולד מחדש, והלכך נקראת השבת הראשונה על שם המאורע "שבת בראשית", ראשית הבריאה החדשה של כלל ישראל. (עטרת חיים)

◆◆◆

הנה השבת הזה הוא בין קיץ לחורף, כי הוא סיום ימי הקיץ והתחלת ימות החורף, והשבת מקשרם ומחברם בסוד אור ישר אור חוזר, והנה עיקר עבודתינו בימי הרצון שעברו עלינו להמשיך רפואה לחולי ישראל והבריאים לא יחלו ח"ו, ולכוונה זו אנו אוכלין תפוח בדבש בליל ראש השנה, כי התפוח מסוגל להמשכת הרפואה, כמו שאמרו ז"ל (ע"ז מ:) אצל רבי, שהיה לו חולי מעיים והביאו לו יין של תפוחים ונתרפא, ועיין כתבי מרן זצ"ל ב"אמרי נועם" על המועדים, אשר ש"ה עקיד"ה עולה תפו"ח – כי השופר [הוא] זכר לאילו של יצחק, ועקידת יצחק לזרעו תזכור, גם בחג הסוכות יש לנו רוז דתפוח, כי סכ"ת דו"ד עולה תפו"ח, הכל לרמז להמשכת הרפואה, וגם בשבת הוא רוז דהשמכת הרפואה, כטעם "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא" (שבת יב.) על כן יש לנו סוד התפוח להמשכת הרפואה, כי ק"ץ חור"ף עולה תפו"ח ומקשרין אחרית בראשית השנה, להמשיך רפואה וחיים ארוכים לכל ישראל (עטרת ישועה)

◆◆◆

שבת בראשית שייכת עוד לימים הנוראים וכשעברו הימים הקדושים והנוראים שהיו לנו הרבה מצוות במחשבה ודיבור ומעשה, מצוות עשה דאורייתא ומצוות דרבנן, וכשאדם נותן אל לבו, שהיה באפשר לקיים אותן המצוות, ביתר קדושה ובטהרה, וביותר השתקוקות וגעגועין, עולה מורא על ראשו, שחס ושלום אי אפשר לתקן עוד אחר שכבר עברו הימים הקדושים, אל יאמר כן ולא יתאייש מלשוב, כי כעת היא השבת הראשונה בשנה זו, והיא שייכת עדיין לימים הקדושים, על כן יש בכח שבת זו לתקן הכל על נכון. (מהר"י)

◆◆◆

אי' בזוה"ק כי מילת ראשית הראה על ע' תרעין לאורייתא, הרי אומר שממלת בראשית נמשיך הפנים לכל התורה, כמו כן בשבת בראשית נפתח פנים לכל התורה, ולבני ישראל הדבקים בתורה נמשך הפנים לכל אחד מישראל משבת בראשית למשך כל ימות השנה. (חידושי הרי"מ)

עובדא ידענא שפע"א אצל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע כשחל שבת בראשית בער"ח מרחשון טעה פעם הבעל מפטיר וקרא הפטרת השבוע ולא הפטורת "מחר חודש" וציוה הרה"ק מבעלזא זי"ע אחרי תפילת מוסף לילך לבית הכנסת ולקרות בתורה עוד הפעם כל סדר בראשית ולומר ההפטורה של מחר חודש, ונתן טעם לדבר יען כי בשבת בראשית היה מנהג לקרות כמה פעמים כמו בשמחת תורה מפני שחביבה היא בהתחלת התורה, ועל כן אע"פ שאנו אין נוהגין כן עכ"פ בעילה כל דהו ראה לנכון לעשות כמנהג הזה ולכפול עכ"פ פעם אחת קריאת הפרשה.

(דברי ישראל)

◆◆◆

שבת בראשית יש בו הארת חג שמחת תורה, ע"פ מה שאמר אדמו"ר אבי ז"ל בשם הרה"ק מטשורטקוב ז"ל על שבת שאחרי חג השבועות שהעולם קוראין אותו שבת נאך (אחרי) שבועות, ואמר כי השבת הזה הוא נאך (עוד) א שבועות, כי בשבת שאחרי החג עדיין נמשכת הארת החג, ואותו דבר בכל שבת שאחרי חג, א"כ בשבת יש בו הארת שמח"ת, ואדמו"ר א"ז בעל יסוה"ע ז"ל אמר כי שבת בראשית הוא נגד ר"ה, נח נגד יוה"כ, לך נגד סוכות, וכן האמת כי בש"ק יש בו ב' הבחי' ר"ה ושמח"ת, וזהו וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים, ר"ה ויוה"כ נקראים ימים וחגים נקראים זמנים, וב' סגולות אלו של ימים וזמנים יש בקדושת ש"ק, ויברך אלוקים את יום השביעי הוא נגד וברכתו מכל הימים, ויקדש אותו הוא נגד וקדשתו מכל הזמנים. (בית אברהם)

פנימי תַּעֲלֶה בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מתוך שיחה אצל מסיבת לחיים בבית

הרב הגאון ר' שלמה שבתי קעסטנבוים שליט"א

מרבני קהלתינו הק' בוומסב"ג יצ"ו

לרגל שמחת נישואי בתו הכלה שתחי'

יום ג' פרשת יתרו תשפ"ו לפ"ק

רבינו: מזל טוב חתן, בשעה טובה ומוצלחת, א קשר של קיימא און א בנין עדי עד.

ופנה רבינו אל מוה"ר משה אהרן קעסטבנוים הי"ו: מזל טוב ר' משה אהרן, וואס מאכסטו עפעס גוטס?

רמ"א: ברוך ה', איך פריי מיך צו זעהן דעם רבי'ן דא ביי אונזער שמחה.

וראה רבינו את מוה"ר יעקב יהושע הכהן פאנדער הי"ו, ואמר: מזל טוב ר' יעקב יושע, איך זעה דו האסט א שטריימל, מסתמא ביזטו א זיידע דא.

א' הנוכחים: יא, ר' יעקב יושע איז דער זיידע פונעם חתן, דער מחותן דער אבי החתן (מוה"ר חיים הערש גרינפעלד הי"ו) **אז** אן אייידעם ביי ר' יעקב יושע.

הגרש"ש הראה לרבינו על חותנו: דאס איז מיין שווער ר' אברהם יחזקאל גראס.

רבינו: מזל טוב, וועמען'ס זוהן?

ראי"ג: מיין טאטע האט געהייסן ר' מרדכי.

רבינו: אה, אודאי, זיי זענען געווען צוויי ברודער'ס דאהי, ר' סיני גראס מיט ר' מרדכי גראס (מעיר פאטמאר). ס'איז געווען נאך א ברודער דא, דאכט'זיך ר' חיים האט ער געהייסן.

ראי"ג: יא, ער האט זיך אויך געהאלטן שטארק נאנט מיטן טאטן ז"ל דער רבי דער ברך משה.

הגה"צ רב דקהלתינו וומסב"ג: ר' משה גראס פון לאנדאן איז אויך געווען א ברודער?

רבינו: ער איז שוין געווען א זוהן פון ר' סיני, ר' אברהם יהושע גראס פון דאהי איז אויך ר' סיני'ס א זוהן.

ראי"ג: זיי זענען ערשטע קאזינ'ס פאר אונז.

רבינו: יא, ר' סיני איז זיין פאטער'ס ברודער.

הגרש"ש: זיי האבן געדאוועט אין סיגוטער ביהמ"ד, נישט אזוי?

רבינו: יא. זיי האבן נאך געהאט א טאטן דאהי אין אמעריקא, ער האט געהייסן ר' טובי' [צבי]. ער איז נאך געקומען דא בעפאר די קריג.

הגרש"ש: ער האט אויך געדאוועט אין סיגוט?

רבינו: יא, אודאי.

דער טאטע ז"ל איז געווען אין לאגער מיט ר' סיני גראס.[1]

*

הגרש"ש: ס'איז געווען יעצט חמשה עשר בשבט, האב איך מיך אזוי מתבונן געווען, דאס פירות עסן פרייטאג צונאכט'ס האט מען נישט ארויפ געלאזט קיין פירות אויפן טיש פארן בענטשן?

---

1 ועי' בספר ומשה הי' רועה (חלק ב' וג) עס דערציילט אונז ר' אברהם יושע גראס הי"ו אז דער רבי פלעגט אים זאגן אז זיין פאטער פלעגט פארשאפן עסן אין לאגער פאר מרן רבינו ז"ל וויייל ער האט געארבעט אין די קאך, און ער האט אים ממש געראטעוועט דאס לעבן.

ר' סיני גראס ע"ה האט פארציילט, אז זייענדיג אין לאגער מיט מרן רבינו ז"ל האט ער געפלעגט הערן יעדן אינדערפרי איידער מען איז ארויסגעגאנגען צו דער ארבעט, ווי דער רבי זאגט דעם נוסח פון "מסירת מודעה" [שיש נוהגין לומר בערב ר"ה אחר התרת נדרים], זייענדיג גרייט על כל צרה שלא תבוא, פלעגט ער זיך מחזק זיין באמונת אומן אז די לעצטע מינוטן זאלן זיין מיט קבלת עול מלכות שמים ומתוך אמונה, זייענדיג מבטל יעדע מחשבה קלה וואס זאל נאר ח"ו ארויפקומען אין די מחשבה קעגן די הנהגת הבורא יתברך שמו. זאגענדיג אז ער וועייסט נישט אויב ער וועט זיין בדעה צלולה ביז צו די לעצטע מינוטן פון זיין לעבן, דעריבער איז ער זיך דאס מקבל מיט די מסירת מודעה.

רבינו: מ׳האט דאך געזעסן קאמפאוט, אזוי האט מען זיך גענירט.

הגרש״ש: כ׳האב געזעהן דא אין זמירות ברך משה (עמ׳ תכ״ב) אז ס׳איז געווען א קפידא נישט ארויף צו לאזן פירות,[2] וועגן דעם מגן אברהם (סי׳ רט״ו סק״ו) אליין דעם פראבלעם פון ברכה שאינה צריכה.[3]

רבינו: וויל מ׳האט דאך געמאכט א ברכה אויף די פירות, דער מגן אברהם האלט אז ברכה שאינה צריכה איז נאר א דרבנן, ס׳איז שוין א מחלוקת הראשונים.[4]

הגרש״ש: און טאמער מ׳וועט עס ארויף ברענגען פארץ בענטשן, און מ׳וועט עס איבער לאזן אויף נאכץ בענטשן איז א פראבלעם.

רבינו: מ׳האט ארויף געלייגט פירות אויפן טיש וואס מ׳האט געגעסן, נאכדעם האט מען געבענטשט, און שפעטער האט מען געברענגט אנדערע פירות.[5]

רב דקהלתינו ומסב״נ: געקאכטע פירות האט מען געברענגט ביים קאמפאוט.

ראי״נ: מ׳האט געמאכט א ברא פרי העץ?

---

2 וז״ל: הזהיר שלא יביאו את הפירות קודם ברכת המזון, כדי לא ליכנס לכלל שאלה ברכה שאינה צריכה כמבואר בפוסקים.

3 דהמג״א (סי׳ רטו ס״ק ו) הביא דברי השל״ה (עמק ברכה דף קנג, ובשל״ה בדיני שבת) שבשבת אם הביאו לו פירות בתוך סעודתו יכול להניחם עד אחר הסעודה, כדי לברך עליהם ברכה אחרונה, דבשבת מותר לגרום ברכה כדי להשלים ק׳ ברכות.

ותמה עליו המג״א שהרי הגמ׳ ביומא שאמרה שאין מוציאים ס״ת כדי שלא לגרום ברכה לבטלה, עוסקת ביוה״כ שחסר ממנין מאה הברכות עוד יותר מאשר בשבת, ואפ״ה אסור לגרום ברכה שאינה צריכה, ומסיק המג״א שלהניח הפירות לאחר הסעודה כדי להשלים מאה ברכות בשבת אין עושין כן, משום גרם ברכה שאינה צריכה, אבל לחלק סעודת שבת לשתים כדי לקיים ג׳ סעודות, שרי.

וכן הכריע המחצית השקל (סי׳ ר״צ סק״א) והשו״ע הרב (סי׳ רמ״ט בקונטרס אחרון סוף סק״ד).

ולתועלת הקוראים נרחיב הדברים ליישב דעת השל״ה, דהנה הב״י (בסי׳ ר״א והרמ״א שם בסעיף א) הביאו דברי האגור בשם או״ז שכתב דמי שיש לפניו עיקר וטפל, והטפל חביב לו מן העיקר, יקדים לברך על הטפל החביב קודם לעיקר.

והמג״א (שם ס״ק ג) הקשה על זה איך מותר לגרום ברכה שאינה צריכה, הא מאחר ויכול לפטור את הטפל ע״י ברכת העיקר, נמצא שכשמקדים לברך על הטפל קודם לעיקר, הרי זה גורם ברכה שאינה צריכה.

ובאבן העוזר (שם) כתב דבר חידוש ליישב את קושיית המג״א, דעד כאן לא אסרינן לגרום ברכה שאינה צריכה, אלא בשני דברים שברכתן שווה ויכול לפטור את שניהם בברכה אחת, דבזה אסרינן ליה לגרום ברכה לכל אחד בפני עצמו, משא״כ בעיקר וטפל אשר אין ברכותיהן שוות, אלא כל אחד טעון ברכה אחרת, רק דדין הוא שברכת העיקר פוטרת את הטפל, כה״ג אין קפידא שיגרום ברכה לכל אחד בפנ״ע, היינו ע״י שיקדים את הטפל קודם לעיקר כדי לברך על הטפל את הברכה הראויה לו.

וע״פ הדברים הללו ביאר האבן העוזר את דברי השל״ה הנ״ל שהביא המג״א הנ״ל, והקשה עליו המג״א איך שרי למעבד הכי, הא הוי גורם לברכה שאינה צריכה שהרי יכול לאכול את הפירות בתוך הסעודה, ואז לא יצטרך לברך ברכה אחרונה בפני עצמן, אלא יפטרו בברכת המזון, ועכשיו כשמניחם לאחר הסעודה גורם לברך עליהם ברכה אחרונה שלא לצורך, וכתב האבן העוזר שעל פי דבריו מיושבים דברי השל״ה שפיר, שהרי אם יאכל את הפירות תוך הסעודה יפטרם בברכת המזון ולא בברכה שניתקנה להם, ואילו אם יניחם לאחר המזון יוכל לברך עליהם את הברכה שתיקנו להם חכמים, ובכל כה״ג אין איסור דגורם ברכה שאינה צריכה.

והאחרונים כתבו שנחלקו השל״ה והמג״א בגדרי ברכה שאינה צריכה אי שייך בב׳ סוגי ברכות וכנ״ל.

ויש לציין שכד׳ השל״ה פסק הרמב״ם (בהלכות תפילה פרק ז׳ הלכה ט״ו-ט״ז) שאין איסור ברכה שאינה צריכה במי שמברך על פירות או ירקות לאחר שבירך ברכה אחרונה, ומברך שוב ברכה ראשונה ואחרונה, כדי להשלים מאה ברכות, וז״ל: בשבתות וימים טובים שהתפילה שבע ברכות, וכן אם לא נתחייב בשאר הימים בכל הברכות האלו כגון שלא ישן כל הלילה, ולא התיר חגורו, ולא נכנס לבית הכסא, וכיוצא באלו צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות, כיצד אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו, וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו, ומונה כל הברכות עד שמשלים מאה בכל יום.

ומן הראוי לדייק החידוש העולה מדברי הרמב״ם, שלא רק בשבת מותר לברך ברכה שאינה צריכה כדי להשלים מאה ברכות, אלא אף בימות החול אם חסרות לו ברכות להשלמת מאה ברכות מותר לו לברך ברכה שאינה צריכה.

4 דהרמב״ם סבר שהמברך ברכה שאינה צריכה עובר על לאו דאורייתא, עיי״ש בהלכות ברכות (פרק א׳ הלכה ט״ז) וז״ל: כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא שם שמים לשוא, והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן.

והמגן אברהם (סי׳ רט״ו ס״ק ו) הביא מחלוקת זו אם ברכה שאינה צריכה יש בה איסור דאורייתא או איסור דרבנן, דבהלכות ברכת הפירות (סי׳ רט״ו סעיף ד) כתב המחבר: כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשוא, והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן, ועל זה כתב המגן אברהם, וז״ל: כנשבע לשוא דאמרינן דעובר משום לא תשא את שם ה׳ אלקיך לשוא, מ״מ אינו אלא מדרבנן כיון שאומרו דרך שבח והודאה, וקרא אסמכתא בעלמא היא, וכן סברו התוס׳ סוף ראש השנה והרא״ש פרק קמא דקידושין, ודעת הרמב״ם שהוא דאורייתא, וכן הוא בתמורה (דף ד׳) פשטא דתלמודא.

5 עיין בזמירות ברך משה (עמ׳ תכ״ג): לאחר ברכהמ״ז הביאו לפניו טס מלא פירות ענבים, תפוחים, ומאראנצן, וברך בורא פרי העץ על הענבים, והיה משער לפי גודל הענבים שיאכל כזית, ולאחר מכן חילק שיריים לכל הנאספים, וברך ברכת מעין שלש.

רבינו: יא. מ׳האט געגעסן צוויי מאל, צום פלייש האט מען געגעבן קאמפאוט האט מען נישט געמאכט קיין ברכה,[6] שפעטער נאך די אנדערע מאכלים האט מען ארויף געגעבן געקאכטע פירות, ס׳איז געווען א גאנצע פרי (שלא היו מרוסקים רק חתיכות שלימות), דעמאלטס האט מען יא געמאכט א ברכה אויף דעם.[7]

ראי״נ: דער רבי דער ברך משה האט אויך אזוי געטוהן מסתמא.

רבינו: יא, דער טאטע ז״ל האט אויך אזוי געטוהן.

הגרש״ש: אויב איך מעג פרעגן, איך האב באמערקט אז דער רבי זאל זיין געזונט מאכט יא א ברכה אויפ׳ן קאמפאוט מיט׳ן פלייש.

א׳ הנוכחים: מ׳לייגט אריין שטיקלך פון א פרי, צו קענען מאכן א ברכה.

רבינו: דער זיידע (מרן העצי חיים ז״ל) האט אזוי געטוהן.

---

6 עי׳ בזמירות ברך משה (עמ׳ ת״ד) דאצל שולה״ט של מרן רבינו ז״ל הביאו יחד עם הבשר בקערה מיוחדת "קאמפאוט" מפירות מבושלים מרוסקים ואכל ממנו בכף ביחד עם הבשר ולא בירך עליו.

וכן היה מנהג צדיקים שלא לאכול הבשר לבדו אלא ביחד עם לפתן, וטעמא דמילתא מתאמרא משמיה דהרה״ק מהרי״ד מבעלזא ז״ל על פי מה שאמרו חז״ל (חולין קלב:) מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי ואין נאכלות אלא בחרדל, מאי טעמא אמר קרא (במדבר יח ח) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים. וכתב בחדושי הרמב״ן, צלי וחרדל לאו דוקא, אלא לומר שנאכלת על השבע ובלפתן כדרך שהמלכים אוכלין. ובהיות ששלחנו של אדם דומה למזבח ובפרט במאכלי שבת, על כן נהגו לאכלו עם לפתן כדרך שאכלו הכהנים בבית המקדש. עוד טעם מתאמרא בשם צדיקי בית זידיטשוב, כי מבואר בזוהר הקדוש (שמות דף כא:) דבשר רומז לגבורה, ועל כן אוכלים אותו עם לפתן כדי להמתיק הדין לרחמים.

ומה שאוכלין אותו בלא ברכה, כ״ה במנן אברהם (או״ח סימן קע״ד סק״ט) ובפרי מגדים (סימן קע״ו משב״ז סק״ד) דטפל לטפל אין מברכים עליו. ובשו״ת קרן לדוד (או״ח סימן מ״ט) האריך לבאר דפלוגתת הפוסקים אם צריך לברך על פירות באמצע הסעודה אינו אלא כשאינו בא לטפל לשאר דבר, אבל אם אוכל את הקאמפאוט בתורת טפל לאכילת בשר, אין לברך עליהם דלא גרע משאר עיקר וטפל דמברך על העיקר ופוטר את הטפל, ואפילו אם אינו אוכלם בבת אחת ממש, אלא אוכל חתיכת בשר ואחר כך כף קאמפאוט, עי״ש. ולהעיר כי בקאמפאוט הלזה הקפידו שיהא מרוסק לגמרי עד שלא יהא בו צורת הפרי כלל. ואולי כי בדאיכא עליו צורת פרי נראה טפי כדבר נפרד לקינוח סעודה ולא כטפל לבשר ופת. מה שאין כן כשהוא מרוסק ונתבטל ממנו תורת פרי לגמרי נחשב טפי בגדר טפל לבשר.

7 עי׳ בזמירות דברי יואל לשב״ק (אות ס״ה): אח״כ הגישו לו פירות מרוקחים בשלימותם (קאמפאוט) שהפרי ניכר (כגון תפוחים או שזיפים [פלוימען] וכיו״ב), ובירך עליהם בפה״ע ובטעם מעט, והמשב״ק חלק מהם שיריים. ובשזיפים (פלוימען) הקפיד מאוד שיבדקום יפה מתולעים, לפתוח משני עברי הפרי, ולהוציא הגרעין מתוכם ולבדקם.

ראי״נ: הייסט אז דער עצי חיים האט זיך אנדערש געפירט ווי דער רבי (מרן הדברי יואל) ז״ל האט געטוהן דאהי.

רבינו: יא, ער האט אזוי געטוהן, דער פעטער ז״ל האט נישט געמאכט קיין ברכה אויפן קאמפאוט מיטן פלייש.[8]

הגרש״ש: שפעטער נאכדעם, האט מען נאכאמאל געמאכט א ברכה געהעריג אויף פירות?

רבינו: יא, שפעטער האט מען געבענטשט, און מ׳האט נאכאמאל אריינגעברענגט פירות און ער האט געמאכט א ברכה.

הגרש״ש: דעמאלטס האט מען געמאכט א ברכה אויף טרויבן.

רבינו: יא. אויף די טרויבן האט ער געמאכט די ברכה.[9]

הגרש״ש: ס׳איז געווען א ענין צו עסן תפוחים?

רבינו: די קאמפאוט איז געווען פון עפל.

הגרש״ש: ווייל כ׳האב געזעהן דא אין הדרת קודש פונעם נאסאדער רב, אז זיי האבן געהאט א ענין צו עסן תפוחים – כ׳ווייס נישט פון וואו דאס קומט – ווייל תפוחים האט דעם שם הוי״ה אין זיך, ווייל עם האט אין זיך צעהן גידים, און די קערנדלעך איז די ה׳.[10]

רבינו: די קאמפאוט איז געווען פון עפל, אזוי איז געווען דער סדר, צי ס׳איז געווען בכוונה...?

רב דקהלתינו וומסב״ג: ס׳איז געווען פלעצער וואו מ׳האט מקפיד געווען ס׳זאל זיין תפוחים,[11] כ׳מיין אין צאנז איז געווען תפוחים,[12] כ׳ווייס אז אין פשעוואורסק געט מען

---

8 עי׳ שם (אות ס״א): יחד עם הבשר הובא לו לפתן (ללפת את הבשר) של פירות מבושלים מרוסקים (קאמפאוט) בקערה מיוחדת, ובעת אכלו הבשר נטל בכף מעט מן הלפתן, ולא בירך עליו אפילו נמצא בו פרי שלם.

9 כדנפסק בשו״ע לברך קודם על פרי מז׳ המינים. [עי׳ זמירות דבר״י לר״ה אות קס״ו בהגה].

10 ועיי׳ בספר הליכות קודש [קאסאן] (דף פ״ב אות ס) שכתב בזה״ל: רבינו (בעל אור מלא מקאסאן ז״ל) חתך תפוח, והחלק שאכל השאיר מחובר לתפוח, ואחר הברכה הפרידו מן התפוח ואכלו, ואחר כך חתך התפוח לעוד ארבעה חלקים. גם היה רגיל להראות איך בהתפוח רמוז בו השם הוי״ה ב״ה בדרך זה, אם חותכין התפוח לרחבו נראין בו עשרה נקודות אדומות כנגד י׳, חמש בתי גרעינין כנגד ה׳, העוקץ שבו מחובר להאילן כנגד ו׳, ובמקום הפרח יש חמשה עלים קטנים כנגד ה׳ אחרונה.

11 עיי׳ בספר כף החיים (סימן ת״כ אות ד) בשם ספר רוח חיים בשם המקובלים לאכול תפוחים בליל שבת קודש, ושיש להשתדל הרבה להיות מוכן על שלחנו תפוחים בליל שב״ק שרומזת לבחינת המלכות הנקראת חקל תפוחין קדישין כידוע.

12 בספר דרכי חיים (דברי יחזקאל שרגא דף קל״א) מובא: פעם אחת ישב הרה״ק מקאמינקא זצ״ל אצל שלחן מרן אאזמו״ר הרה״ק מצאנז זצללה״ה, ואמר לו הרה״ק מצאנז להרה״ק מקאמינקא שיאמר תורה, ואמר

אויך עפל צום טיש, ס׳איז דא אסאך פלעצער אזוי וואס מ׳האט געגעבן דוקא עפל.[13]

רבינו: ס׳איז דא וואס ברענגן אז עסן תפוחים ליל שב״ק איז א סגולה פאר פרנסה. ס׳איז דא וואס זאגן א סגולה פאר קינדער.[14]

א׳ הנוכחים: אין דער אלטער היים איז עפל געווען א פרי וואס איז געווען.

רבינו: יא דאס איך אויך אמת, אנדערע פירות איז דאך נישט געווען א גאנץ יאר, נאר עפל איז געווען.

הגרש״ש: ווייל דער ייטב לב מאכט אן עסק פון טרויבן (עיין בייטב פנים מאמר שמחת הרגל אות ה׳).

רבינו: יא, ס׳איז אבער נישט געווען א גאנץ יאר קיין ענבים, נאר אויף שהחיינו.

מ׳קען זיך דאס היינט נישט פארשטעלן ווי אזוי ס׳איז געווען אמאל.

מ׳האט געוואלט ס׳זאל זיין פירות אויף שבת, בייטאג ביי קידוש האט מען אויפגעגעבן פירות,[15] פון וואו האט מען גהאט פירות, מ׳האט זומער אוועק געלייגט אויפן ווינטער, קיין קענס איז דאך נישט געווען, אבער מ׳האט יא גהאט א פאטענט שוין, מ׳האט עס אריין געלייגט אין א באטל, מ׳האט עס אויפגעקאכט און מ׳האט עס פארמאכט, ס׳האט געהייסן איינגעמאכט׳ס, מ׳האט עס באצוקערט, א גאנצער פאטענט איז דאס געווען, און דאס האט מען אווען געלייגט, און יעדע וואך האט מען אין באטעלע ארויס געגומען.

מ׳פלעגט זאגן אזוי, מ׳האט עס געמאכט זומער מ׳זאל עס נישט באדארפן, טאמער איינער איז נישט געזונט געווען, האט מען עס געגעבן להחיות נפשו, ממילא האט מען

הרה״ק מקאמינקא שאין לו מה לומר, ונתן הרה״ק מצאנז תפוח להרה״ק מקאמינקא, ואמר לו בדרך צחות שתפוח הוא ר״ת תגלין פתגמין ותימרון חידושא, על כן יאכל התפוח ויוכל לומר תורה ודפח״ח.

אגב, בזמירות שירין ורחשין (דף קנ״א) מובא שפעם אחת בעת שהיה הרה״ק רבי יחזקאל מקאזמיר זצ״ל מיסב בסעודת שבת בשחרית עם גדולי תלמידיו המסובים על שולחנו הקדוש אחרי אשר שרו ׳אסדר לסעודתא׳ נפרצה הדלת, ואשה אחת נכנסה בבהלה וצעקה להושיע לה כי בנה הילד נפל ארצה וניטל ממנו כח הדיבור, ויקח רבינו הקדוש תפוח שהיה מונח על השולחן, ואמר לה הרי לך סגולה לתת לילד לאכול מן התפוח ויתרפא, וכך היה שנתרפא ושב לו כח הדיבור מיד, ויהי הדבר לפלא, שאל אותו חסיד אחד מגדולי החסידים מה ענין סגולה זו, השיב לו הלא זה עתה שרנו הזמר ׳אסדר לסעודתא׳ ואמרנו ׳קדם רבון עלמין במילין סתימין, תגלון פתגמין ותימרון חידושא׳ הנה תפוח נוטריקון תגלין פתגמין ותימרון חידושא, כלומר אם כי המילין נעשו סתימין, וניטל כח הדיבור, בכל זאת תגלון פתגמין יתגלה כח הדיבור ותימרון חידושא, כלומר באמירה מחדש עכ״ד.

13 כן המנהג בכמה חצרות צדיקים בטשערנאביל וזידיטשויב ועוד.

בספר נזר הקודש (מנהגי בית ראפשיץ הנהגת ערב שבת סעיף צ״א) מובא שהרה״ק רבי יעקב ממעליץ ז״ל היה מנהגו שסמוך לעת כניסת השבת היה חותך תפוח לשנים ומעיין בתוכם.

ועיין בס׳ אמרי אמת (להגה״ק רבי לייבעלע איגר ז״ל ליקוטי אמרים תרמ״א לשלום זכר) שכ׳: מנהג ישראל לאכול תפוחים על סעודת שלום זכר ו״ל הרמז בזה... עיי״ש שמאריך לבאר הטעם.

ועיי׳ בס׳ מאורי אש (עמ׳ פ״ד): פעם אחת כשהגישו לרבינו רבי אהרן הגדול מקארלין זיע״א (כראה בשלחן הק׳ של ליל שב״ק תפוחי עץ), לקח רבינו זיע״א תפוח קילף את קליפתו בירך בורא פרי העץ והתחיל לאכול את התפוח, לידּ השולחן עמד אחד האברכים ומחשבה חלפה במוחו, הרי גם אני אוכל תפוחים ומברך עליהם, ומה אם כן ההבדל בינינו, רבינו זיע״א הרגיש מיד במחשבתו של האברך, ופנה אליו מיד בשאלה, מה באמת ההבדל ביני לבינך, הרי שנינו אוכלים תפוחים אלא ההבדל הוא קטן אבל גדול, המשיך רבינו ואמר, אני מתפעל מבריותיו של הקב״ה, ואומר מה רבו מעשיך ה׳, ולוהטת בי ההשתוקקות לברך את הקב״ה וברצוני לשבח ולהלל להקב״ה על שברא את העץ ואת האדמה וכו׳, לכן אני נוטל פרי ומברך עליו, אבל אתה משתוקק לאכול, וכיון שאסור לאכול בלי ברכה אז אתה מברך ואוכל, נמצאנו שיש מי שאוכל בשביל לברך את הקב״ה, ויש מי שמברך שיוכל לאכול, כאן נבחן האדם איש איש לפי השגותיו שאיפותיו ותשוקותיו.

14 עיי׳ בספר שיבת ציון (ליל שבת עמוד פ״א ס״ק ל״ה) כתב וז״ל: מנהגו של רבינו האר״י לעטר שולחנו בשבת קודש בתפוחים, ויש בזה סוד נפלא, ובפרט בליל שב״ק, גם אכילתו מסוגלת לבנים זכרים של קיימא. ע״ש.

ובילקוט עבודת ישראל (דף ע״א) מובא בשם הרה״ק המגיד מקאזניץ ז״ל שאם אדם אוכל בסעודת ליל שבת תפוחים, מובטח לו שיהיה לו פרנסה בשבוע הבא. וכ״ה בספר חמדת צבי (פר׳ ויקרא) בשם החסיד ר׳ משה וואלער שאמר בשם החידושי הרי״ם ז״ל שאמר שיש לו קבלה מהמגיד מקאזניץ ז״ל שאם אדם אוכל בסעודת ליל שבת תפוחים מובטח לו שיהיה לו פרנסה בשבוע זה.

ובזמירות עבודת הלוי (שאהש דף פ״ט) כתוב כי רבינו (הסב״ק מטאהש ז״ל) היה נוהג לאכול תפוח בכל ליל שבת, לרמז כי היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין, ומסר נפשו על זה כי לא תמיד היה להשיג תפוחים, אבל הוא נהג כן בין בקיץ ובין בחורף.

וכן בספר עבודת עבודה (שאהש ח״ב פר׳ ויחי) מובא: סיפר לי הרה״ח ר׳ יצחק ברוין ע״ה משיכון סקווירא שאחר נישואיו עברו עליו במה שנים שלא זכה לזש״ק, ופעם אחת בששבת בצל זקיני הק׳ רבי אלימלך מאהש זצ״ל הזכיר את עצמו לישועה לזש״ק בליל שב״ק, בשלחן השני באשר זקיני הק׳ חילק תפוחים קרא לרבי יצחק ונתן לו תפוח, ואמר לו אכול את התפוח הזה עם גרעיניו וזרעיו, וכן עשה ונושע אז בזרע של קיימא.

15 עיין בזמירות ברך משה (עמ׳ תע״ט) שבקידושא רבא היה המנהג להביא מרקחת של פירות מבושלים מאתרוג או מפרי אחר (הנקרא איינעמאכט׳ס – איינגעמאכט׳ן), וכבר מוזכר מנהג זו בשו״ע הרב (או״ח סי׳ רמ״ט בקונטרס אחרון סק״ד): המנהג פשוט לאכול מיני מתיקה ומרקחת קודם הסעודה, וכן נהגו הצדיקים בראפשיץ צאנז ובעלוא.

געזאגט אז ׳מ׳מאכט עס אבער מ׳זאל עס נאר נישט באדארפן׳....

הגרש"ש: אזוי ווי מ׳לייגט אוועק היינט די זויער׳ס.

רב דקהלתינו וממסב"נ: ס׳איז דא וואס טוען עס נאך היינט אויך מיט די קענ׳ס, מיט פלויטען מאכט מען אזוי.

הגרש"ש: מ׳האט דא דן געווען וועגן ברכת מעין שלש ביי טרויבן, כ׳האב געזעהן אויך טאקע אין זמירות ברך משה ברענגען זיי א מעשה, וואס דער רבי דער ברך משה האט געהאט מיט רבי איציקל (מפשעווארסק) וויפיל טרויבן מ׳דארף צו עסן כדי מ׳זאל קענען מאכן א מעין שלש.[16]

רבינו: יא, דער טאטע ז"ל האט געטענה׳ט אז דאס וועגדט זיך וועלכע טרויבן, צי ס׳איז קליינע טרויבן אדער גרויסע טרויבן. אמאל זענען די טרויבן געווען קלענערע, כ׳רעד נישט פאר אכציג יאר צוריק, נאר דאהי אויך, אונז געדענקען מיר די טרויבן איז געווען קליינע, היינט זענען די טרויבן אסאך גרעסער, דאס מציאות איז אזוי, די טרויבן זענען אסאך גרעסער. קען עמיצער זאגן דער שיעור א מספר וויפיל טרויבן מ׳זאל עסן? אויב אמאל איז געווען דער שיעור לאמיר זאגן ניין טרויבן,[17] היינט זענען אבער די טרויבן אסאך גרעסער.

רב דקהלתינו וממסב"נ: אזוי ווי דער צל"ח (פסחים קנז:) גייט פארקערט אז נתקטנו שיעורים.[18]

רבינו: אפילו פירות, די עפל איז אמאל געווען אסאך קלענער, היינט איז עס סאך גרעסער.

רבינו נתכבד בברכת לחיים

הגרש"ש: כ׳האב געזעהן – איך הער אז דער רבי איז עוסק יעצט אין די סוגיא פון מצות עשה שהזמן גרמא – ס׳איז דא דער באקאנטער טעם, ביי מצוות עשה שהזמן גרמא פארוואס די נשים זענען פטורים, ווייל זיי זענען משועבד לבעלה.

רבינו: דאס איז דער אבודרהם, וועגן שלום בית.[19]

דער כלבו (סי׳ עג) זאגט אויך אזא טעם.[20]

הגרש"ש: יא, און אלע פרענגן דערויף, רבי יוסף ענגיל און נאך פריער דער בכור שור, אויב אזוי פארוואס דעמאלטס איז א מיידל פטור? און א גרושה?

איז רבי יוסף ענגיל טענה׳ט אין ציונים לתורה (כלל ל"ט), אז

---

16 עי׳ בזמירות ברך משה, במדור בצל תומר (דף תכ"ג): פעם אחת (בשנת תשל"א לפ"ק) כאשר שהה כ"ק האדמו"ר ר׳ איציק׳ל מפשעווארסק ז"ל באמעריקא, והלך רבינו לבקרו, וכיבד את רבינו בענבים, רבינו אכל כחמשה או ששה ענבים ובירך עליהם ברכת מעין שלש, אמר לו רבי איציקל שהרה"ק משינאווא זצ"ל אמר שצריך לאכול תשע ענבים כדי שיוכלו לברך מעין שלש, וטען רבינו כנגדו דדבר זה אמר הרה"ק משינאווא לפי הענבים שבימיו שהיו קטנים, אבל הענבים שבימינו הם גדולים וצריך לשער לפי אומד הדעת כמה יש בו שיעור כזית.

ועיי׳ בס׳ ומשה היה רועה (הלק ו) העובדא בשם הגה"צ רב דקהילתינו 15 עוו. ב"פ שליט"א, ומו"ה אברהם יושע רעטצק הי"ו (לרפו"ש) שנכחו שם בשעת מעשה.

17 בהערה הקודמת מובא הוראתו של הרה"ק משינאווא ז"ל שדייקא בשאוכל ט׳ ענבים יכול לברך ברכה אחרונה על הענבים.

ועיי׳ בס׳ דרכי חיים ושלו׳ (אות רצ"ט) שהגה"ק ממונקאטש ז"ל הורה שיש לאכול ה׳ ענבים.

ועיין בס׳ ביתו נאוה קודש (ח"ג עמ׳ תתרפ"ח) שהמהר"א מבעלזא ז"ל אמר בשם אביו הק׳ שג׳ ענבים אין בהם שיעור ברכה אחרונה, וע"כ הורה לחלק לכל החסידים רק ג׳ ענבים, בכדי לא להיכנס לספק ברכה אחרונה.

ועיי׳ בזמירות דברי יואל שמרן רביה"ק כשהיה מחלק שיריים מהענבים היה מקפיד להתבונן אם יש בו כשיעור ונתן מלוא חפניו, ולפעמים היה נוטל בידיו והיה מוסיף עוד ענבים בכדי שיהיה בהם השיעור בכדי לברך ברכה אחרונה.

אגב, עיין בס׳ ויעתר יצחק (תולדות הגה"צ רבי יצחק אייזיק ליבערמאן מבעעסערמין זצ"ל פ"ח): סיפר סיפור נפלא מתפיסת המחשבה שראה בעצמו אצל הרבי מסאטמאר זי"ע, וגופא דעובדא הכי הוה, פעם אחת היה אצל שלחן הטהור של הרבי זי"ע, ואצל הפירות טיש קיבל מידיו הקדושים ענבים, אבל לא כשיעור ט׳ ענבים, והיה לו קבלה מהגה"צ רבי מאיר יהוסף רובין זצ"ל אדמו"ר מקרעסטיר, שהשיעור לברכה אחרונה הוא ט׳ ענבים, והרהר לעצמו כדת מה לעשות כעת עם ברכה אחרונה, בעודו נבוך בדעתו, פתאום הפסיק הרבי לחלק ענבים, ופנה לעברו ונתן לו עוד הפעם שיריים מהענבים, ואחר כך ראה דאז היה לו ממש השיעור של ט׳ ענבים לברך עליו ברכה אחרונה, ונתפעל מאד מתפיסת מחשבתו של רבינו הקדוש מסאטמאר זי"ע.

18 עיין מה שכ׳ הצל"ח (שם) שמדד ומצא שהביצים של היום נתקטנו עד למחצה, וע"כ יש להפריש חלה ללא ברכה החל ממשקל מ"ג ביצים ועם ברכה החל מפ"ו ביצים.

19 וז"ל באבודרהם שער השלישי ברכת מצות: והטעם שנפטרו הנשים ממצות עשה שהזמן גרמה לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו. ואם היתה מחוייבת במצות עשה שהזמן גרמא איפשר שבשעת עשיית המצוה יצוה אותה הבעל לעשות מצותו. ואם תעשה מצות הבורא ותניח מצותו אוי לה מבעלה. ואם תעשה מצותו ותניח מצות הבורא אוי לה מיוצרה. לפיכך פטרה הבורא ממצותיו כדי להיות לה שלום עם בעלה. וגדולה מזאת מצאנו שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו, עכ"ל.

20 עי׳ שם שכתוב בשם ספר המלמד, וז"ל:... לפי שהנקבה היא לעזר הזכר, ואל אישה תשוקתה והוא ימשול בה להנהיגה ולהדריכה בדרכיו ולעשות כל מעשיה על פיו, והיותה על הדרך הזה הוא סבה גם כן שהיא פטורה מכל מצות עשה שהזמן גרמה, כי אלו היתה טרודה לעשות המצוה בזמנה, היה הבעל בלא עזר בזמנים ההם, והיתה הקטטה נופלת בהם, ותסור הממשלה המכוונת לתועלתו ולתועלתה.

ממה נפשך, אויב איז זי נישט חתונה געהאט, ווערט זי נישט אהנגערופן א מענטש, איז זי פטור פון אלעם.[21] און אז זי איז חתונה געהאט ווערט זי שוין ווייטער פטור...

רבינו: דער בית יצחק (חיו"ד ח"א סי' צ"ד אות י"א) פרעגט אויך די קשיא[22] אבער ס'איז נישט אזא גרויסע קשיא, ווייל געווענליך בדרך כלל האט א פרוי חתונה, און אמאל האט מען חתונה געהאט יונג אויך, דאם דארף מען צו ווייסן, הגם מ'טאר נישט חתונה האבן כשהיא קטנה (כד' הגמ' בקידושין מא.), און דארט אליינם זאגט אויך תוס' (ד"ה אסור) אז מ'איז נישט נזהר...[23]

המחותן: ביי א לאו הבא מכלל עשה דארט איז נישט שייך דער טעם, ווייל ס'איז בשב ואל תעשה.

רבינו: דאם איז א פני יהושע אין ביצה, דף ל' (עמוד א' ד"ה בגמרא דהא)...[24] דער פני יהושע זאגט לגבי תוספות שבת, אויף א תוס' אין כתובות זאגט ער עם, אז ווייל ס'איז א שב ואל תעשה איז זי יא מצוה. אזוי זאגט דער פני יהושע, אבער דער צל"ח פרעגט אויף דעם.[25]

ס'איז א גמרא אין סוכה, דארט לערנט מען ארוים תוספת יום הכיפורים דאורייתא פון 'האזרח', פארוואס מ'דארף א דרש, ווייל פון דארט לערנט מען עם ארוים. דער כתב סופר איז א תשובה (חלק או"ח סי' ע"ה) וויל אזוי זאגן אז פון דארט לערנט מען ארוים אויף יעדע עשה וואם איז בשב ואל תעשה.

דער כתב סופר איז מסביר פארוואס זענען זיי טאקע מצווה, מ'פרעגט די קשיא, אז מ'דארף האבן א פסוק ביי תוספת יום הכיפורים (דבסוכה (כ"ח.) יליף מקרא דהאזרח לרבות נשים בתוס' יוהכ"פ), ווען נישט דעם וואלט מען פטור געווען, פארוואס זאלן זיי זיין מצווה אויף תוספת איסור מלאכה, וויל ער זאגן אז פון דארט לערנט מען ארוים אויף יעדע עשה וואם איז בשב ואל תעשה.

---

21 וז"ל שם: ונראה להבין כל זה בחדא מחתא. וזה, דהנה יש חילוק ביצירה בין האיש להאשה, דיצירת האיש היא עצמיית, מה שאין כן יצירת האשה, דנאמר ביצירתה (בראשית ב, יח) 'לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו', אם כן הרי כל יצירת האשה רק עבור החיבור עם האיש. ומובן, כי כעניין יצירת הדבר כך הוא עניין הוויתו תמיד, ועל כן נמצא כי יש חילוק תמיד בין הויית האיש להוויית האשה, כי האיש לו הויה לעצמו מצד עצמו, ומה שאין כן האשה כל הוויתה רק לחיבור עם האיש, ומה שאין כן מצד עצמה אין לה הויה כלל, וכל ההויה שלה רק מפאת עניין החיבור, אם בהיותה נשואה ומחוברת בפועל, ואם בהיותה פנויה מפאת היות בה ראויות אל המיטור, ומה שאין כן מצד עצמה, לולי עניין החיבור, אין לה הויה כלל.

22 עיי' בשו"ת בית יצחק (חיו"ד ח"א סי' צ"ד אות י"א) שהעיר ג"כ דלפי זה תתחייב פנויה או בתולה במצות עשה שהזמן גרמא כיון דאינה משועבדת לשום בעל.

ובשו"ת שאילת שלום (תניא סימן מ"ו) כתב בשם הגאון מלבוב דפטורין משום לא פלוג, ע"ש. ועיין בס' מנחת סולת (חלק ב' דף ק"מ ע"ב) ועוד אחרונים שרצו להוכיח מכאן דשייך לא פלוג בדאורייתא.

23 ז"ל התוס': ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפי' קטנות, היינו משום שבכל יום ויום הגלות מתגבר עלינו, ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא, שמא לאחר זמן לא יהיה סיפק בידו ותשב בתו עגונה לעולם.

24 וז"ל הפני יהושע: אלא שיש לי לדקדק וכו' והא ק"ל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ונהי דבעיקר עינוי דיומ"כ עצמו ודאי הושוו נשים לאנשים לכל עונשין שבתורה, משא"כ תוספת יומ"כ דליכא עונש, וא"כ מנ"ל דאסורות, ויש ליישב דאע"ג דבלשון עשה כתיב, מ"מ כיון דהוי שב ואל תעשה דלא תאכל ולא תשתה, לא הוי בכלל מצות עשה שהזמן גרמא, והיינו דוקא בעשה גמור שהיא בקום עשה.

25 וזה לשונו החריף של הצל"ח: כתב הפני יהושע (ד"ה בגמ' והא) קשה למה יהיו נשים חייבות בתוספות יוה"כ, הרי אינו אלא מ"ע שהזמן גרמא, וניחא ליה דעד כאן לא אמרינן מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות אלא בדבר שהוא קום עשה, אבל בדבר שהוא שב ואל תעשה אף שאין בו אזהרת לאו רק מצות עשה לא נאמר בו כלל הזה שנשים יהיו פטורות אלא גם נשים חייבות בו אע"פ שהוא זמן גרמא (עכ"ד הפני יהושע).

ואני תמה על גדול הדור כמוהו ששגה בדבר זה, הקושיא אינה קושיא והתירוץ אינו אמת, שמה שחידש דדבר שהוא שב ואל תעשה אף שהוא מ"ע שהזמן גרמא נוהג גם בנשים, נעלם ממנו דברי התוס' במס' קידושין (דף ל"ד ע"א ד"ה מעקה וכו') בסוף הדבור שכתבו דנשים אינם חייבות בי"ט אלא משום ל"ת אבל עשה די"ט לא שייך בנשים דהוה מ"ע שהזמן גרמא יע"ש, והרי עשה די"ט הוא שבתון שבות ממלאכה הוא שב ואל תעשה ואפ"ה אינו נוהג בנשים.

והקושיא שלו אינה קושיא דהרי התורה רבתה עשה לתוספות יוה"כ, ונעלם ממנו סוגיא דמסכת סוכה דף כ"ח [ע"א] אמרינן האזרח לרבות נשים לעינוי יוה"כ, ומקשה שם מדר' יהודה נפקא דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה, ומשני לא נצרכה אלא לתוספת יוה"כ סד"א הואיל ומיעטה רחמנא לתוספת מעונש ומאזהרה לא נתחייבו נשים כלל קמ"ל, הרי מפורש בגמ' שרחמנא רבינהו אף לתוספת יוה"כ, ע"כ.

שוב פקחתי עיני וראיתי בשיטה מקובצת כאן הקשה קושיא זו וניחא ליה מסוגיא דהאזרח, עכ"ל הצל"ח.

אגב, עיין בהגהות שואל ומשיב שכ' על הצל"ח: עי"ש שהקשה על פני', ולענ"ד דברי הפני' נכונים עפ"י מ"ש בחיבורי יד שאול (הל' מילה) ובכ"מ דמה שנשים פטורות ממ"ע שהז"ג מחמת שמשועבדת למלאכה, והבאתי בשם הקדמונים, ולפי"ז לענין שבות דיו"ט ממלאכה אף דהיא שוא"ת, מ"מ אינו נוהג בנשים דמשועבדות לבעליהן לעשות מלאכה, אבל לענין תוס' עינוי של יוה"כ גם נשים חייבות בו, דבשוא"ת ל"ש מ"ע שהזמ"ג, דמה שאינה אוכלת ל"ש זה הטעם, ובזה מבואר היטיב הסוגיא בסוכה דף כ"ח, והארכתי בזה ואכ"מ, עכ"ד.

הגרש"ש: דארט איז אויך דא דער שמועס ביי מצוות עשה שהזמן גרמא פארוואס מ'דארף האבן א פטור ביי מעקה, האט תום' (קידושין לד.) דאך א טענה, אויב ס'איז דא א לאו פארוואס דארף מען עס פטר"ן פון די עשה,[26] איז אויך דארט דער חילוק, ווייל ווען ס'וואלט געווען א עשה מיט א לאו, ווואלט נישט קיין עשה מנתק געווען, ס'וואלט נישט געווען קיין לאו הניתק לעשה, ווייל א עשה מיט א לאו קען נישט מנתק זיין דעם לאו, (עיי' בבבור שור שם בקידושין)[27]

רבינו: דארט איז דא די עשה 'ועשית מעקה לגגיך', און ס'איז דא א לא תעשה אויך 'ולא תשים דמים בביתך',[28] דער מהרי"ט טוט דאך אויפ דארט אין קידושין (לד.) אז נשים זענען פטור פון א לאו הניתק לעשה.[29]

ראי"נ: ס'איז דאך א לאו שקדמה לעשה. איז עס דאך נישט קיין ניתק לעשה.[30]

הגרש"ש: טאמער נשים זענען מחויב איז דאך דא א עשה מיט א לאו.

רבינו: מ'מוטשעט זיך אין דעם אז לויטן כלל פון 'השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה', וואם טוט זיך מיט א לאו שאין בו מעשה וואם ס'איז נישטא קיין עונש? דער פרי מגדים (או"ח משב"ז פתיחה כוללת ח"ב ס"ק י"ד) מוטשעט זיך נאך מיט דעם. למעשה זענען זיי מצווה אויפ אלע לאווין, אפילו אויפ א לאו שאין בו מעשה.

הגרש"ש: די גמרא דארט האט דאך דריי לימודים אויפ השוה הכתוב אשה לאיש. איינס איז (במדבר ה, ו) 'איז או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם', דאס איז איין לימוד.

רבינו: יא, ס'איז דריי לימודים, אדער (שמות כא, א) 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', די גמרא אין בבא קמא (דף טו.).[31]

מוה"ר חיים שלמה פישער הי"ו, משב"ק: וואם טוהט זיך מיט די מצוה פון עסן ערב יום הקדוש, זענען נשים מחוייב...? דאס דארף לכאורה אויך זיין א מצות עשה שהזמן גרמא.

הגרש"ש: די שאלה איז צי דאס איז א מצוה אדער א הכשר מצוה.

רבינו: יא, דער כתב סופר אין א תשובה (או"ח סי' ק"ב) רעדט דערפון, ער זאגט צוויי טעמים פארוואס זיי זענען יא מחוייב. ער זאגט קודם וועגן דעם היקש וואם די גמרא דרשנט כל האוכל בתשיעי כאילו מתענה בתשיעי ועשירי, בקיצור אז דאס איז א חלק פונעם תענית יוה"ק. און צווייטענס זאגט ער זיל בתר טעמא, אזוי ווי דער טור זאגט (סי' תר"ד) אז דאס איז מאהבת השי"ת שלא יזיק להם התענית, במילא איז עס פאר זיי נוגע פונקט אזוי. ער שטעלט דאס צו אזוי ווי ביי מזוזה, וואם די גמרא זאגט וכי נשי לא בעו חיי.[32]

---

26 היינו שהתוס' הקשה דלמה צריך הגמ' לומר שנשים חייבות במצ"ע שלא הזמן גרמא כגון מעקה, הרי יש בה גם לאו דלא תשים דמים בביתך, וא"כ הוי גם לאו, ומינה בוודאי נשים חייבות, ותירצו שיש אופנים שאינו עובר על הלאו שאם היה בדעתו לעשות מעקה ונמלך ולא עשה, אז אינו עובר רק על העשה, ואז נשים פטורות.

27 ועיי' באחרונים שכתבו ליישב קושיית התוס' דנפק"מ היא דהא מעקה הוי לאו הניתק לעשה, ואם מקיים העשה מנתק הלאו, לפי"ז אם האשה פטורה ממ"ע שלא הז"ג, אפילו אם מקיימת העשה אינה מנתקת הלאו, דהא לא עשתה מצוה, אע"ג דמכאן ולהבא אינה עוברת על הלאו, מ"מ למפרע עוברת על הלאו, אבל אם מחויבת עם המצוה, ומקיימת המצוה מנתקת הלאו למפרע.

28 וז"ל הרמב"ם (פי"ד מהל' רוצח ושמ"נ ה"ג) וכל המניח גגו בלא מעקה, ביטל מצות עשה ועבר על ל"ת שנאמר ולא תשים דמים בביתך, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, עכ"ל.

29 עיין במהרי"ט בחידושיו על קידושין (ל"ד ד"ה מעקה) דכל לאוין הניתק לעשה נשים פטורות, דהא דנשים חייבות בלא תעשה ילפינן בקידושין (ל"ה.) מאיש או אשה שיעשו מכל חטאת האלה (נשא ה, ו) השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ולאו הניתק לעשה לא חשוב חטאת, דאתי לנתק הלאו. ועיין ג"כ בספר לימודי ה' (לימוד מ"ט).

30 כ"כ בס' מגילת ספר (על הסמ"ג הל' ע"ז) שהקשה ע"ד הרמב"ם הנ"ל שכ' שהטעם שאין לוקין על מעקה הוא מחמת שהוא לאו שאין בו מעשה, והקשה דלמה לי מהאי טעמא, תיפוק לי מטעמא דהו"ל לאו הניתק לעשה, ותירץ דהוי לאו שקדמו עשה ואין לוקין עליו, ע"ש.

31 וכן בגמ' מס' קידושין (לה.) ועוד: מנהני מילי אמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא (במדבר ה, ו) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה דבי רבי אליעזר תנא אמר קרא (שמות כא, א) אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה דבי חזקיה תנא אמר קרא (שמות כא, כט) והמית איש או אשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה.

32 ע"ש מתק לשונו: שבתי וראיתי דמחוייבת אשה במצוה זו מתרי טעמי חדא כיון דנפקא לן מצוה זו מבתשעה לחודש בערב - כל האוכל בתשיעי כאלו מתענה בתשיעי ועשירי, כל שישנו בתענית דעשירי איתי' באכילת תשיעי שהאוכל כמתענה יחשב, והוא בעין היקשא דזכור ושמור, ועוד ביותר י"ל זיל בתר טעמא דכ רש"י וז"ל כל האוכל ושותה וכו' והכי משמע קרא ועיתים בתשיעי כלומר התקן עצמך בתשיעי שתוכל להתענות בעשירי ומדאפקי' קרא בלשון עינוי לומר לך הרי הוא כאלו התענה בתשיעי עכ"ל, בתשיעי עכ"ל. ועיי' מתק לשון הטור סי' תר"ד שכ' שהוא מאהבת הי"ת שלא יזיק להם התענית עיין שם, וכמעט א"א להעמיס הך דרשא דכל האוכל בלשון עינוי אלא ע"פ פירוש רש"י וטעמא וכמ"ש הטור ג"כ, וכיון דמשו"ה הוא בוודאי מסתבר דנשים מחוייבות ג"כ וכי נשי לא בעו כה להתענות אדרבא הם תשושי כח יותר מאנשים, ועיי' כזה ש"ס קדושין ל"ד ע"א דנשים משו"ה חייבות במזוזה ולא ילפי' מהקישא דכה"ת כולה וכי נשי לא בעו חיי עיין שם וכה"נ הדבר הזה שמחוייבות לאכול בעיוה"כ, כנלפענ"ד.

באמת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא או"ח סי' ט"ז) אין א תשובה איז אויך שוין מסופק אין דעם, ער בלייבט אבער נישט קלאר אין דעם, ער בלייבט בצריך עיון.[33]

אין חכמת שלמה אויפן שו"ע (או"ח תר"ד) האט ער אויך א שמועס אין דעם.[34]

שוין, איך וועל נישט מאריך זיין, ס'וועט שפעט צו מנחה.

וכירכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן אמאך תענוג ונחת, מ'זאל קענען עוסק זיין בתורה מיט הרחבת הדעת מיט אלעם גוטן.

ואיחל רבינו להחתן: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן דער זיווג זאל עולה יפה זיין, א קשר של קיימא און א בנין עדי עד.

ואיחל רבינו לחמחותנים

והראה על מוה"ר אברהם יחזקאל גראס הי"ו

---

33 וז"ל שם: אבל אני נבוך בכל נשים הבריאות, אם חייבות לאכול בערב יום הכיפורים; דאפשר הן פטורות, כמו מכל מצוות עשה שהזמן גרמא, [ועי' בכ"מ פ"ג מהל' נדרים, דמסתפק אם הך דרשה דכל האוכל ושותה בתשיעי כו' דרשה גמורה, או הוא אסמכתא בעלמא, ובין כך ובין כך הוא זמן גרמא] או לא, כיון דקרא מפיק לה בלשון 'בתשעה לחודש בערב' וכו' ולומר דהוי כאלו התענה תשיעי ועשירי, ממילא כל שמחוייב בתענית עשירי - מחוייב לקיים 'ועניתם' כו' לאכול בתשיעי, וצריך עיון לעת הפנאי.

34 וז"ל שם: אך נראה דחייבין דכמו דחייבין באכילת מצה מכח דהוקש אכילת מצה לאכילת חמץ ללמד כל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה וכו', אם כן ה"נ כיון דכתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם (ישנו נמי) א"כ הוקש אכילת ערב יוה"כ ליוה"כ ממש, ולכך כל שישנו בכלל מערב עד ערב תשבתו שבתכם ישנו נמי בכלל ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש, והני נשי כיון דביה"כ חייבין כמו שאיתא מפורש בפ"ב דסוכה לכך חייבין נמי באכילת ערב יוה"כ דהוקשו להדדי והיקש דרשינן מעצמן.

ובזה י"ל הלשון שאמר חייא בר רב כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי, והקשו הכל דתיבת עשירי מיותר דמה ענין עשירי לכאן הו"ל רק לו' כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה בו ביום או כאלו התענה בתשיעי. אך לפמ"ש א"ש, דבא לאשמעינן דאף נשים הן חייבין במצוה זו דהיינו דכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי, משמע הא אם לא אכל בתשיעי גם תענית עשירי לא הוי תענית דתענית עשירי לא הוי תענית רק באוכל גם בתשיעי, אבל אם אינו אוכל בתשיעי אין גם תענית עשירי נחשב כלל לתענית, ולכך הני נשי כיון דחייבין בעשירי להתענות חייבין לאכול בתשיעי כי בלא"ה גם עשירי לא נחשב להם לתענית, ולמד כן מכח ההיקש, או בלא ההיקש י"ל דמגופא דקרא נמי מוכח כן דאמר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש אם תתענו בתשיעי אז מערב עד ערב תשבתו שבתכם יחשב לכם התענית של עשירי לתענית, אבל אם לא תענו בתשיעי לא יחשב לכם עשירי לתענית לכך, ממילא הנשים דחייבין בעשירי חייבין גם בתשיעי, וז"ב ונכון לדעתי.

ואמר: זיי זענען ליסקער אייניקלעך, פונעם אך פרי תבואה.[35]

הגרש"ש: ס'איז געווען עפעס שייכות וואם די סיגוטער רבנים האבן געהאט מיטן ליסקער רב, ער איז דאך געווען א תלמיד פונעם ישמח משה.

רבינו: ער איז אויך געווען א גרויסער צאנזער חסיד דער אך פרי תבואה,[36] און ס'איז דא א הסכמה פונעם דברי חיים אויפן אך פרי תבואה, ער שרייבט אויף אים 'ארון אלקים'.[37]

ראי"נ: דער ייטב לב האט געזאגט פאר ר' וואלף גאלדבערגער וואם האט ארויס געגעבן דעם 'דרכי הישר והטוב',[38] האט דער ייטב לב אים געזאגט: 'דיין זיידע – דער

---

35 כי זקינם הרה"ח ר' טובי' צבי גראס ז"ל הי' בנו של הרה"ח ר' אברהם יהושע גראס ז"ל מסאטמאר, חתן הגה"ק בעל טל חיים מליסקא ז"ל חתן הרה"ק בעל אך פרי תבואה מליסקא ז"ל.

36 עיין בס' כל הכתוב לחיים (עמ' קע"ו) מה שכ' האדמו"ר מסטראפקוב ירושת"ו וז"ל: הגה"צ המפורסם רבי צבי הירש מליסקא בעל אר פרי תבואה הי' דבוק ומקושר מאוד לכק"ז האאון הקדוש רשכבה"ג מרן רבי חיים הלברשטאם זי"ע בעל הדברי חיים מצאנז, לעתים תכופות נסע להסתופף בצל ולקבל ממנו עצה ותושיה.

פעם אחת אחד מנסיעותיו לצאנז בפרוס חג השבועות התישב בדעתו, והחל להרהר בגודל מדריגות הימים המיוחסים האלה, התעמק בהרהוריו אלו, עד שנזכר במאמר חז"ל הידוע על ערך חג השבועות יום תורתנו שבו גם נדונין על פירות האילן, כיון שנזכר בהמאמר הזה החליט שהיום הוא בחינת ר"ה כדאי לקנות סכין לחג הזה כדרך שנוהגין בר"ה (כידוע בחצרות הצדיקים שיש לקנות סכין חדש לר"ה כסגולה לפרנסה), כשהגיע מליסקא לצאנז קדמו כק"ז זי"ע בקבלת פנים, ואמר לו: הרי אצלך ראש השנה, יהי"ר שתזכה לשנה טובה ומבורכת, כל הנוכחים השתוממו לשמוע ברכה כזאת באמצע השנה, אולם הרצ"ה מליסקא הבחין בכך שעיני כק"ז מצאנז זי"ע צופות ברוח קדשו למרחוק ומרגיש מחשבותיו.

ועיין בס' גדולת יהושע (עמ' נ"ז) שהגה"ק מנאסאד סיפר פעם לנכדת הרה"ק מליסקא שזקינה הק' עזב פעם את כל חסידיו ונסע לצאנז לחג השבועות.

ועיי' בס' נפלאים מעשיך (ה"א) בשם הגה"צ מפאיע הי"ד, שכשהיה בא להרה"ק מצאנז זי"ע אורח חשוב היה אוכל עמו מקערה אחת, וזה היה סימן מובהק על חביבות והערצה.

ופעם הגיע הרה"ק בעל אך פרי תבואה מליסקא זי"ע לבקר בהיכלא קדישא של הרה"ק מצאנז, וכיבדו לאכול עמו מקערה אחת והוא היה רזה מאוד ואכל קימעא, אמר לו הרה"ק מצאנז "ליסקער רב, פארוואס עסט איהר נישט? עסט, ווייל אז מען קוקט אייך אהן, פארגייט דער אפעטיט צו זיין אן ערליכער איד".

37 עיין בהסכמת מרן הק' מצאנז על הס' אך פרי תבואה וז"ל"ק: אך ימים מועטים מעת הלקח 'ארון אלוקים' כבוד ידידי הרב האאון הצדיק הקדוש בוצינא קדישא חו"פ מוה' צבי הירש זלה"ה שהיה אב"ד ליסקא...

38 הרה"צ ר' וואלף הי' בנו של הרה"צ ר' יוזעפף ז"ל חתנו של הרה"ק מליסקא ז"ל.

ליסקער רב – איז בייגעפאלן נאכצוקוקן מיין זיידן – דעם ישמח משה – אזעלכע זאכן וואם איז אפילו פאר מיר נישט בייגעפאלן נאכצוקוקן.

רבינו: דער ליסקער רב האט געזאגט אז ער האט דערקענט א קינד וואם דער ישמח משה איז געווען סנדק.

ראי"נ: דער רבי ז"ל האט עם נאכגעזאגט.[39]

רבינו: דער ליסקער רב איז אמאל אריין געקומען צום ישמח משה, איז ער אריין געקומען אין די פאדערשטע שטוב, האט ער געהערט ארוים פון שטוב ווי מ'לערנט, און ער האט געהערט צוויי קולות, ער האט געהערט ווי צוויי אירע לערנען, האט ער נישט געשטערט, ער האט געהערט מ'לערנט, איז ער געשטאנען אינדרויסן און געווארט, שפעטער ווען ס'איז געווארן שטיל האט ער געעפנט די טיהר און ער איז אריין געגאנגען, ער האט קיינעם נישט געטראפן אין שטוב אינעווייניג אויסער דעם זיידן דעם ישמח משה, און ער האט קיינעם נישט געזעהן ארוים קומען, איז אים געווען א חידוש, ער האט געהערט צוויי קולות לערנען, און קיינער איז נישט ארוים געקומען, און קיינער איז נישטא, נאר דער ישמח משה איז געווען אין שטוב, נאר ער אליינס איז געווען דארט אין שטוב, האט ער אים געפרעגט, ס'איז מיר א חידוש, איך האב געהערט צוויי מענטשן לערנען, האט אים דער ישמח משה געענטפערט, די משנה זאגט (אבות פ"ג מ"ז) אפילו אחד יושב ושונה שכינה כנגדו, די שכינה לערנט מיט מיט אים... ווי דער פסוק זאגט 'נוכח פני ה'... [כן דרשו חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק יח) עה"פ שפכי כמים לבך נכח פני ה', מכאן אמרו כל ת"ח שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה, כביכול הקב"ה יושב כנגדו ושונה עמו].[40]

אז דער ליסקער רב האט עם געהערט איז עם אויך א געוואלדיגע מדריגה.

דער ליסקער רב איז געווען אין אוהעל כ"ח תמוז אויף די יארצייט פונעם ישמח משה, ער האט דאך געוואוינט אין ליסקא, ליסקא איז נישט ווייט פון אוהעל, ווער ס'איז שוין געווען דארט ווייסט אז ליסקא איז נישט ווייט פון אוהעל, און ער פלעגט צו קומען אויף די יארצייט גיין אויפן ציון, און נאכדעם האט ער געהאט אן אכסניא וואו ער איז איינגעשטאנען, איז ער געגאנגען אין די אכסניא, ער האט זיך אפגעראוהט, און ער האט אויפגענומען מענטשן וואם האבן געוואלט קומען, און נאכדעם איז ער אהיים געפארן.

איינמאל איז ער געווען אויפן ציון, ווען ער איז ארוים געקומען פון ציון האט ער געזאגט אז ער וויל שוין אהיים פארן, און מ'האט אים געפרעגט וואם איז געשעהן? פארוואם ער גייט נישט צו די אכסניא, האט ער געזאגט אז ער האט געזעהן דעם ישמח משה שטיין און ער בענטשט דעם ציבור, ס'קומען אידן פארן אויפן ציון, און ער האט געזעהן דעם ישמח משה שטייט און בענטשט ברכת כהנים, ער בענטשט אזוי ווי א כהן, ער בענטשט די אלע וואם זענען געווען אויפן ציון, וועגן דעם פארט ער גראד אהיים ווייל ער וויל אהיים נעמען די ברכה, ער וויל זיך נישט אפשטעלן, איז ער אהיים געפארן, אבער עכ"פ ער האט אים געזעהן ווי אזוי ער שטייט און בענטשט דעם ציבור.

ונפרד רבינו מהם ברב ברכות

---

39 עיין בקונטרס יבוא שלום (עמ' רצ"ג) שסיפר הגה"צ מאודוואדי בעל דברי שלום ז"ל כי פע"א אמר הגה"צ מריסקעווע ז"ל למרן רבינו ז"ל כי נוטל את כל הסנדקאות שמכבדים אותו ולא נשאר סנדקאות לשאר הרבנים, ושתק רבינו, ואח"כ פתח ואמר כי הרה"ק מליסקא בעל אך פרי תבואה הכיר על פני האנשים אשר הישמח משה היה סנדק שלו, והבין הרב מריסקעווע כוונת רבינו ולא שאל עוד.

ועי' כנ"ל בגליון זקניך ויאמרו לך, בשם הרה"ח ר' יחזקאל הלוי ווערצבערגער ע"ה, משמש: איך בין געווען אמאל ווען דער ריסקעווער רב זצ"ל האט געמאכט א ברית פאר צווילינג-אייניקלעך וואס זענען געבוירן געווארן צו זיין זון הרה"ח ר' פנחס יודא הי"ו. ביי איין ברית איז דער רבי רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע געווען סנדק און ביים צווייטן ברית איז דער ריסקעווער רב געווען סנדק. ביי די סעודה האט זיך דער ריסקעווער רב אנגערופן צום רבין אז היינט איז זייער שווער פאר א רב צו האבן א סנדקאות ווייל יעדער ווייל האבן די זכי' אז דער רבי זאל זיין סנדק ביי זיין קינדס ברית... האט זיך דער רבי אנגערופן אז הרה"ק רבי הערשעלע ליסקער זי"ע האט זיך אויסגעדריקט אז ער האט דערקענט אויפן שטערן ביי וועמען דער הייליגער ישמח משה זי"ע איז געווען סנדק. ווי נאר דער רבי האט ארויס געזאגט די וועדטער איז ער בלאס געווארן, און ער האט גארנישט געדעדט, עס האט אויסגעזען ווי ער האט זיך בטעות ארויסגעכאפט מיט די וועדטער און ער האט געוואלט צוריקציען. ביי יענע סעודה האט שוין דער רבי ווייטער גארנישט געשמועסט.

ועיין גם בס' בית ישראל מהגאון רבי ישראל טויסיג ממאטעסדארף ז"ל, שכ' וז"ל: עוד שמעתי מעשה מאדמו"ר ממאטמאר זצ"ל שנהגו חסידיו לכבדו בסנדקאות, פעם אחת בא אליו אחד מחסידיו שנולד לו בן זכר וביקש ממנו לוותר על הסנדקאות לטובת אביו שהוא רב מפורסם, השיב לו האדמו"ר זקני בעל ישמח משה זי"ע היה אומר במקום שאני סנדק ניכר הדבר בהילד.

40 עי' בדברי יואל (פ' נשא עמ' קצד) עובדא ידענא בק"ז הגה"ק בעל ישמח משה זלה"ה שפעם אחת בא אליו הרה"ק מליסקא זלה"ה ולא היה יכול להכנס לחדרו שהיה הפתח סגור, והמתין מחו לדלת, ובתוך כך שמע מחדרו הקדוש איך שהוא לומד, ונשמע קולו ועוד קול אחר עמו, והיה הרה"ק מליסקא כסבור שהוא לומד עם איש אחד, וכאשר פתח לו הדלת לא ראה שום אדם זולתו, ותמה מאד, ושאל אותו על כך שבהיות הפתח נעול נשמעו ב' קולות לומדים, והשיבו ק"ז זלה"ה וכי אין ידוע לך מאמרם ז"ל כל ת"ח שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה כביכול הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו.

דברות קודש

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

סעודת רעוא דרעוין שב"ק פ' בראשית שנת תשפ"ד לפ"ק

בביהמ"ד בוטשאטש - בשכונת פארשעי, מאנסי יצ"ו

בזכות קביעת עתים לתורה, יתקבלו כל התפילות והבקשות אשר התפללנו בימי הרחמים והרצון

'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ' (א' א')

געפון מיר די וואך אין די סדרה, התחלת התורה, 'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ', **רש"י** (ד"ה בראשית ברא)[1] זאגט, **דער מדרש** (בראשית רבה א' א') זאגט 'בראשית ברא אלקים, בשביל התורה שנקרא ראשית', די תורה, מיט דעם האט דער איבערשטער באשאפן די וועלט - מיט די תורה, די תורה וואס וועלט אנגערופן 'ראשית' (משלי ח' כ"ב).

ד' חילוקי כפרה

קען זיין אזוי, די **גמרא** אין יומא דף פ"ו (ע"א)[2], ברענגט די גמרא אראפ, או ר' מתיא בן חרש האט געדרש'נט די ד' חילוקי כפרה, 'עבר על מצות עשה', טאמער האט מען עובר געווען אויף א מצות עשה, 'ושב', מ'האט תשובה געטון דערויף, 'מוחלין לו מיד', איז מען אין הימל מוחל אויף די עבירה וואס ער האט עובר געווען אויף א מצות עשה. 'עבר על מצות לא תעשה', טאמער האט ער עובר געווען אויף א מצות לא תעשה וואס איז שוין הארבער, ס'איז שוין דא מלקות, איז 'תשובה תולה, ויום הכיפורים מכפר', מ'דארף צו ווארטן אויף יום כיפור. 'עבר על כריתות ומיתות בית דין', ס'איז שוין נאך א הארבערע עבירה, סיי תשובה, סיי יום כיפור 'תולין', 'ויסורין ממרקין עונותיו של אדם', מ'דארף נאך צוקומען צו יסורים. אבער 'עבר על חילול השם', נאך א הארבערע עבירה, איז נאר די יום המיתה מכפר. ס'איז דא ד' חילוקי כפרה.

תשובה צוזאמען מיט תפילה איז מכפר אויף אלע ד' חילוקי כפרה

שטייט פונעם **בעלזער רב הרב הקדוש רבי יהושע ז"ל** (הובא בספר מהרי"ד מבעלזא במאמרי הושענא רבה ד"ה חי כן תשעשע) **ער**

---

1 ברש"י: 'בראשית ברא', אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו (בראשית רבה א' א') **בשביל התורה שנקראת 'ראשית דרכו'** (משלי ח' כ"ב) וכו'.

2 במס' יומא: שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי, **שמעת ארבעה חלוקי כפרה** [פרש"י: שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך] שהיה רבי ישמעאל דורש, אמר, שלשה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד [פרש"י: שלש הן הנחלקין, שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה, אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן]. **עבר על עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו,** שנאמר (ירמיה ג' כ"ב) 'שובו בנים שובבים' [פרש"י: 'ומיד ארפא' למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה]. **עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר,** שנאמר (ויקרא ט"ז ל') 'כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם' [פרש"י: למדת שיש עבירה שצריכה יוה"כ]. **עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין,** שנאמר (תהלים פ"ט ל"ג) 'ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם' [פרש"י: למדת שיש עבירה שצריכה יסורין, ומסתברא הקל לקלה והחמור לחמורה]. **אבל מי שיש חילול השם בידו** [פרש"י: חוטא ומחטיא אחרים]**, אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת,** שנאמר (ישעיה כ"ב י"ד) 'ונגלה באזני ה' צבקות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון' [פרש"י: אמר הנביא, באזני אמר הקב"ה אם יכופר העון עד תמותון, למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה].

זוכט אז ס׳זאל נוצן תשובה אליינס, מ׳זאל נישט דארפן צוקומען צו קיין יסורים און צו אזעלכע זאכן.

דארטן (שם ד״ה א-ל למושעות)[3] ברענגט ער אראפ פון רש״ש - פון דעם מקובל הקדוש דער **רש״ש** (נהר שלום דף ל״ח ע״ד)[4], אז תשובה מיט תקיעת שופר, דאס איז מכפר. **תשובה אליינס טאקע נישט, טאמער בלאזט מען שופר - צוזאמען מיט תקיעת שופר דאס נוצט, איז עס מכפר.**

דער בעלזער רב ז״ל זאגט אן אנדערער תירוץ[5]. ער זאגט, תשובה אליינס איז טאקע נישט מכפר אויף אלע ד׳ חילוקי כפרה, אבער מיט תפילה, אז מ׳דאוועט - מ׳טוט תשובה און מ׳דאוועט, **תשובה ותפילה, צוזאמען איז עס מכפר אויף אלע ד׳ חילוקי כפרה, מ׳דארף נישט צוקומען צו קיין יסורים, נישט צו יום המיתה, גארנישט. מ׳טוט תשובה און מ׳איז מוחל.** אזוי שטייט פונעם בעלזער רב ז״ל.

אז מ׳זינדיגט פאדלירט מען דעם צלם אלקים אזן די תפילות וועדן נישט נתקבל

נאר וואס דען? ס׳שטייט אין **אלשיך** (בספרו שושנת העמקים על שה״ש, ב׳ י״ד)[6], ׳הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה׳ (שיר השירים ב׳ י״ד), ׳הראיני את מראך׳ גייט ארויף אויפן צלם אלקים - צו מ׳האט א צלם אלקים. ׳השמיעני את קולך׳ גייט ארויף אז מ׳הערט דיין קול פון תפילה, ׳כי קולך ערב׳ - וועז איז דיין קול זיס? אויב ׳ומראך נאוה׳, אויב מ׳האט א צלם אלקים. אויב חלילה מ׳פאדלירט דעם צלם אלקים איז נישט ׳קולך ערב׳, ווערט נישט נתקבל די תפילות.

אויב אזוי, איז עס שוין צוריק שווער, די ד׳ חילוקי כפרה, מ׳דארף האבן יסורים צו נאך ארגערס, און בעלזער רב זאגט אז תשובה מיט תפילה איז מכפר פאר אלע ד׳ חילוקי כפרה, אבער צו תפילה דארף מען דאך האבן א צלם

---

[3] בספר מהרי״ד מבעלזא: ׳א-ל למושעות וכו׳ יודעי בין שעות׳, ונראה לפרש בדרך רמז עפ״י מה דאיתא בספר **נהר שלום מהה״ק ר׳ שלום שרעבי ז״ל** (נהר שלום דף ל״ח ע״ד) כי אף מה דאיתא בגמרא (יומא פו.) שיוהכ״פ אינו מכפר, **מ״מ ע״י תשובה קודם תקיעת שופר יכולים לתקן הכל**. וזה הפירוש ׳יודעי בין שעות׳ **שיש שעות שיכולים לתקן הכל בחיים, והוא הזמן של תקיעת שופר** [וכן הביא גם במאמרי ראש השנה ד״ה במד״ר פרשת אמור].

[4] בנהר שלום: נכון לומר זה קודם תקיעת שופר, וכן נוהגים ק״ק ספרדים בבית אל שבירושלם עה״ק תובב״א: הנה כבר נודע (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ד) כי פשט טעם מצות השופר, הוא לעורר הלבבות הישנים בתרדמה חלאת היצה״ר, והן עתה ׳היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו׳ (עמוס ג׳ ו׳). לכן ׳נחפשה דרכינו ונחקורה׳ (איכה ג׳ מ׳) ... **לכן עתה עת רצון היא, חזק ונתחזק להכניע לבנו ולשוב בתשובה שלימה, כי שערי תשובה היום הם פתוחים, כי אותה אנחנו מבקשים כהיום הזה**, כי כל עיקר השופר תלוי בתשובה כמו שאמרו בזוהר (פרי אמור דף צט.) כנודע ... **ונראה שאפילו יהיה בידו של האדם חטא מהחטאים המעכבים את התשובה**, כגון שהיה סיבה להחטיא את חבירו (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ד ה״א) **בזה התעוררות התשובה היום גורם לפתוח לו שערי התשובה, כי שערי תשובה פתוחים, כי התעוררות תשובה מעט היום הוא כנגד טורח גדול בזמן אחר**. ולכן עת לחננה ושעת רצון להתחרט חרטה גמורה על כל אשר נואלנו ואשר חטאנו בכלל ובפרט, ולקבל כל א׳ ממנו לשוב מאיזה עון שבידו וכו׳.

[5] בספר מהרי״ד מבעלזא: ׳חי כן תשעשעי, טוב באנק שעי׳, אלו ההושענות אומרים ביום שהיה בו יוהכ״פ. ואפשר לפרש עפ״י מה דאיתא במסכת יומא (יומא פו.) שיש ד׳ חילוקי כפרה, ויש אחד מהם שאין התכלית שיהיה כן, רק לתקן הכל בחיים. ואמר **אדוני אבי [מהר״י] ז״ל שהעצה היא ע״י תפלה, היינו תשובה עם תפלה**. ופירש בזה דברי הגמרא שם ׳והני מילי באתרא דלא תבעי, באתרא דתבעי לית לן בה׳, שהכונה ׳באתרא דלא תבעי בלי תפילה, **אבל ׳באתרא דתבעי׳ עם תפלה, לית לן בה, שיכולים לתקן הכל בחיים**, אדי״ק ז״ל. וזהו ׳חי כן תשעשעי׳, **שהתכלית לתקן הכל בחיים, ׳טוב באנק שעי׳ היינו על ידי תפלה**.

ועי״ש גם במאמרי יום הקדוש (כל נדרי ד״ה איתא בשו״ע) וז״ל: ...ואמר **אאמו״ר [מהר״י] ז״ל** שזהו דוקא אם הוא עושה תשובה לבדה ע״י תעניות וכדומה בלא תפלה, **אבל בתפלה ותחנונים לפני השי״ת, אין לך דבר העומד בפני התפלה, והוא כמו שאר צרכי עולם שמתפללים לפני השי״ת והוא עונה**, וכו׳.

[6] באלשיך: ...ועצתי היא, אל תצעק על שִׁבְרְךָ בלי תשובה, ושברון לב תחלה על כל אשר חטאת על הנפש. כי אם כה תעשה, **למה שעדיין טומאת שרץ עונותיך בידך לא תערב שועתך לפני, אך תחלה ׳הראיני את מראיך׳ והוא כי כל איש ישראל יש לו צלם אלקים על פניו, כי אם שבהעוותו משנה פניו**, ועל כן כי יפגוש דוב באיש או ארי ונמר, המת ימיתנו ולא יתקיים בו (בראשית ט׳ ב) ׳ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית וכו׳׳, כי משחת מאיש מראהו כי לא בצלם יתהלך, ע״כ צלמו יבזה כי נמשל כבהמות נדמה בעיניו, ויהיה לברות לו. משא״כ בצדיק כדניאל בגובא דאריותא, ויוסף בבור נחשים, כי לא השחיתו צלמם. אמנם בשוב רשע מרשעתו ישוב מראהו הטוב ויתקן צלם אלקים על פניו כאשר טרם יחטא, **וזה יאמר ׳הראיני׳ תחלה ׳את מראיך׳ האמיתי לאיש הישראלי ע״י תשובה, ואח״כ ׳השמיעיני את קולך׳ ובקשי הצלה ממני, כי הלא ׳קולך ערב׳ לפני כאשר ׳מראך נאוה׳ אך לא טרם תקנך מראך**.

אלקים, ס׳שטייט אין אלע ספרים (זוה״ק פר׳ נח דף עא:)[7] אז מ׳זינדיגט פארלירט מען דעם צלם אלקים. אז מ׳פארלירט דעם צלם אלקים, קען מען שוין נישט מתפלל זיין. אז מ׳קען נישט מתפלל זיין, אויב אזוי, ווי אזוי נוצט מ׳זאל ניצול ווערן פון יסורים און פון אנדערע זאכן?

אז מ׳איז עוסק בתורה קען מען מתפלל זיין, נוצט די תשובה פאר אלע ד׳ חילוקי כפרה

אין **אור לשמים** פרשת ברכה (ד״ה תורה)[8] שטייט, ׳תורה צוה לנו משה׳ (דברים ל״ג ד׳), **׳צוה לנו משה׳ איז די ראשי תיבות** ׳צלם׳, זאגט דער אור לשמים, דורכן לערנען תורה באקומט מען צוריק דעם צלם אלקים. ׳תורה, צוה לנו משה׳, **דורך לערנען תורה באקומט מען צוריק דעם צלם אלקים.**

קומט אויס אזוי, **אז מ׳איז עוסק בתורה באקומט מען צוריק דעם צלם אלקים, אז מ׳האט צוריק דעם צלם אלקים קען מען מתפלל זיין, קען זיין תשובה צוואמען מיט תפילה, תשובה צוואמען מיט תפילה נוצט פאר אלע ד׳ חילוקי כפרה.**

׳מסיר אזנו משמוע תורה׳ האט נישט דעם צלם אלקים, ׳גם תפלתו תועבה׳

ס׳שטייט אין פסוק (משלי כ״ח ט) ׳מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה׳.

דאס איז, אז מ׳לערנט באקומט מען צוריק דעם צלם אלקים, קען זיין ׳מראך נאוה׳ איז ׳קולך ערב׳, **׳מסיר אזנו משמוע דברי תורה׳, ווער ס׳איז נישט עוסק בדברי תורה, האט נישט קיין כח - האט נישט קיין עצה צוריקצובאקומען דעם צלם אלקים, קומט אויס איז ׳גם תפלתו תועבה׳, איז זיין תפילה טאקע נישט נתקבל.**

׳מי יוכל לעמוד׳, אז מ׳זינדיגט וועט מען נישט קענען מתפלל זיין, ווי אזוי וועלן אידן ארויסגיין פון גלות?

קען זיין, ס׳שטייט אין פסוק אין פרשת נצבים (דברים כ״ט ט׳) ׳אתם נצבים היום׳. זאגט **רש״י** (שם פסוק י״ב), כששמעו ישראל די פרשה פון תוכחה, הוריקו פניהם, ׳מי יוכל לעמוד בכל אלו׳, משה רבינו האט זיי מחזק געווען און געזאגט ׳אתם נצבים היום׳, ׳הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה׳.

א פלא פון א רש״י, אידן האבן געהערט די דברי תוכחה פון משה רבינו און זיי האבן זיך דערשראקן, ס׳איז דאך געזאגט געווארן פאר דעם אז מ׳זאל מורא האבן. איז משה רבינו חלילה געגאנגען מבטל זיין די דברי תוכחה, ׳הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה׳? הקב״ה איז נישט מוותר אויף גארנישט, מ׳טאר נישט זאגן הקב״ה איז א ותרן (בבא קמא נ׳).[9]

נאר קען זיין אזוי, אידן האבן געהערט די צ״ח דברי תוכחות, **האבן זיי פארשטאנען ווי אזוי ס׳וועט זיין די עומק הגלות, די ביטערקייט - די טיפקייט פונעם גלות, די גלות הרוחני, אידן וועלן זינדיגן.**

און דער **רמב״ם** (רמב״ם הלכות תשובה פ״ז ה״ה)[10] זאגט ׳אין

---

[7] בזוה״ק: ׳ומוראכם וחתכם יהיה׳ (בראשית ט׳ ב׳) מכאן ולהלאה יהא לכון דיוקנין דבני נשא, דהא בקדמיתא לא הוו דיוקנין דבני נשא. תא חזי, בקדמיתא כתיב (בראשית ט׳ ו׳) ׳בצלם אלקים עשה את האדם׳, וכתיב (בראשית ה׳ א׳) ׳בדמות אלקים עשה אותו׳, **כיון דחטו אשתנו דיוקנייהו מההוא דיוקנא עלאה ואתהפכו אנון למדחל מקמי חיוון ברא.** בקדמיתא כל בריין דעלמא זקפן עיינין וחמאן דיוקנא קדישא עלאה וזעאן ודחלין מקמיה, **כיון דחטו אתהפך דיוקנייהו מענייהו לדיוקנא אחרא, ואתהפך דבני נשא זעין ודחלין קמי שאר בריין.** תא חזי, **כל אנון בני נשא דלא חטאן קמי מאריהון ולא עברין על פקודי אורייתא, זיו דיוקנא דלהון לא אשתני מחיזו דדיוקנא עלאה,** וכל בריין דעלמא זעין ודחלין קמיה. **ובשעתא דבני נשא עברין על פתגמי אורייתא, אתחלף דיוקנא דלהון וכלהו זעין ודחלין מקמי בריין אחרנין, בגין דאתחלף דיוקנא עלאה ואתעבר מנייהו,** וכדין שלטי בהו חיות ברא, דהא לא חמו בהו ההוא דיוקנא עלאה כדקחזי [ועיי״ע במס׳ שבת (קנא:) ובמהרש״א שם), וענין זה מבואר בכמה וכמה ספה״ק ורמזוהו בכמה מדרשי חז״ל].

[8] באור לשמים: ׳תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב׳ (דברים ל״ג ד׳). ונקדים לפרש הפסוק (בראשית א׳ כ״ז) ׳ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו׳ ... ׳ויברא אלקים את האדם בצלמו׳, דהיינו שברא האדם קדמון, ׳ברא אותו׳, קאי על כל האדם הבא לטהר ורוצה ליכנס בעבדותו ית״ש, נמשך ג״כ עליו צלם אלקים. **והנה מה שהאדם יכול להשיג, ביותר יכול להשיג ע״י התורה,** וזה פירוש הכתוב ׳תורה צוה לנו משה׳ ר״ת ׳צלם׳, **דהיינו שע״י התורה ביותר יוכל האדם להשיג צלם אלקים,** וכל התורה כולה שמותיו של הקב״ה (זוה״ק פר׳ יתרו דף פז.), וכו׳.

[9] במס׳ בבא קמא: אמר רבי חנינא, **כל האומר הקב״ה ותרן הוא** [פרש״י: לעבור על כל פשעם], **יותרו חייו** [פרש״י: יופקרו חייו, וגופו שמורה אל הבריות לחטוא], שנאמר (דברים ל״ב ד׳) ׳הצור תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט׳.

[10] ברמב״ם: כל הנביאים כלן צוו על התשובה, **ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה.** וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר (דברים ל׳

ישראל נגאלין אלא בתשובה', ס'פעלט זיך אויס אז מ'זאל תשובה טון. תשובה איז דאך נאר מכפר אויף א מצות עשה, אויף א מצות לא תעשה מוז מען שוין צוקומען צו יום כיפור. טאמער איז דא נאך הארבערע עבירות, איז עס שוין נישט מכפר. **נו, אויב אזוי וי אזוי וועלן אידן ארויסגיין פון גלות? איז 'הוריקו פניהם'.** זיי האבן נאר געוואוסט אז ס'איז דא אן עצה - וואס בעלזער רב זאגט - תשובה מיט תפילה נוצט אויף אלע ד' חילוקי כפרה. אבער ס'איז זיי שוואר געווען, **אויב דורך די עבירה פארלירט מען דעם צלם אלקים, מ'פארלירט דעם צלם אלקים קען מען נישט מתפלל זיין. איז דאך נישט דא די עצה פון תפילה, נו אויב אזוי, וי אזוי וועט נוצן תשובה?**

האבן זיי געזאגט 'מי יוכל לעמוד בכל אלו', 'מי יוכל לעמוד' 'אין עמידה אלא לשון תפילה' (ברכות ו:), וי אזוי וועט מען קענען דאוועגען? אז מ'האט נישט דעם צלם אלקים דורך די חטאים, קען מען נישט מתפלל זיין. אויב אזוי וי אזוי קען מען ניצול ווערן פון יסורים און פון יום המיתה?

'אם אתם רוצים לעמוד' מ'וויל מתפלל זיין, 'עסקו בתורה' וועט מען זיין 'לפני ה' אלקיכם'

האט זיי משה רבינו מחזק געווען, 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם', זאגט דער **מדרש** (ילקוט שמעוני רמז תתק"מ)[11] 'אם אתם רוצים לעמוד בעולם עסקו בתורה', **אויב מ'וויל 'עומד' זיין בעולם, מ'וויל מתפלל זיין, 'עסקו בתורה' זאל מען עוסק זיין בתורה, אז מ'וועט לערנען תורה וועט מען צוריקבאקומען דעם צלם אלקים, מ'זאל קענען מתפלל זיין.**

ס'וועט זיין 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם' וועט מען האבן דעם צלם אלקים אויף זיך, דאס איז נאר בכח פון דברי תורה - אז מ'לערנט תורה.

די מלאכים האבן גע'טענה'ט 'עתיד למחטי קמך' אין די ד' חילוקי כפרה

דער **זוהר הקדוש** (בפרשתן דף כג.) זאגט, בשעת בריאת העולם האבן די מלאכי השרת מקטרג געווען, זיי האבן געזאגט "מ'גייט באשאפן א מענטש, 'עתיד למחטי קמך', דער מענטש וועט זינדיגן, ס'איז נישט כדאי צו באשאפן א מענטש". דער אייבערשטער האט געענטפערט, "עד דלא בראתי עלמא, בראתי תשובה לאתקנא במה דחב", נאך איידער איך האב באשאפן די וועלט, האב איך שוין באשאפן דעם כח פון תשובה, מ'זאל קענען מתקן זיין מיט תשובה וואס מ'האט געזינדיגט, תשובה איז מכפר.[12]

די מלאכי השרת האבן נאך אלץ געהאט א טענה, 'עתיד למחטי קמך', איי, וואס ענטפערסטו? ס'נוצט תשובה? תשובה נוצט נאר אויף מצות עשה. ס'איז דא הארבע עבירות - ד' חילוקי כפרה, וואס תשובה איז נישט מכפר. אויב אזוי, א מענטש איז עתיד צו זינדיגן אין אלע חטאים, נו וי אזוי וועט עס מכופר ווערן די אלע?

'בראשית' תשובה מיט תקיעת שופר נוצט פאר די ד' חילוקי כפרה

שטייט אויף דעם [מענה על טענתם] 'בראשית ברא אלקים', קודם דער **אגרא דכלה** (בצירופי בראשית צירוף צ"ח) זאגט, 'בראשית' איז ראשי תיבות 'ראש שנה יתקעו **ת**רועה **ב**שופר **א**יל', ביידע, תשובה צוזאמען מיט תקיעת שופר - וואס הקדוש דער רש"ש זאגט.

'בראשית', אז מ'איז עוסק בתורה נוצט תשובה מיט תפילה פאר די ד' חילוקי כפרה, 'יבואו כולם ויפתחו בדברי תורה'

[ולדברי מהר"י מבעלזא] **רש"י** זאגט 'בשביל התורה שנקרא ראשית', תשובה אליינס נוצט נישט, אבער תשובה און תפילה נוצט. איי, וי אזוי קען מען מתפלל זיין, ס'פעלט דער צלם אלקים? 'בראשית ברא אלקים', **'בראשית ברא אלקים, בשביל התורה שנקראת ראשית', אז ס'איז דא די כח התורה.**

וועגן דעם 'פתח דבריך יאיר מבין פתיים' (תהלים קי"ט ק"ל) זאגט דער **מדרש** (רש"י על תהלים שם, בשם התנחומא פר' ויקהל

א) 'והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו'', 'ושבת עד ה' אלקיך' (דברים ל' ב') 'ושב ה' אלקיך וגו'' (שם פסוק ג').

[11] במדרש: 'אתם נצבים היום' ... דבר אחר, אמר להם משה, **מבקשים אתם לעמוד בעולם, עסקו בתורה**. מה כתיב למעלה (דברים כ"ט ח') 'ושמרתם את דברי הברית [הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון'], ואחריו (דברים כ"ט ט') 'אתם נצבים'.

[12] בזוה"ק: דבר אחר 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' (בראשית א' כ"ו) הא אוקמוה חברייא על מלאכי השרת דאנון אמרי האי קרא. אמר להו בתר דהוו ידעין מה דהוה ומה דעתיד למהוי ואנון הוו ידעין דעתיד למחטי אמאי בעו למעבד ליה ... **אמרו 'מה אדם ותדעהו' מה את בעי למברי אדם 'ותדעהו' דעתיד למחטי קמך** ... אמר להו הכי אמרה שכינתא אתון אזדמנתון לקטרגא קדמי יתיר מחילא דמרומא ... ולא עוד אלא **אם אדם חב הא אקדים ליה תשובה לאהדרא למאריה לאתקנא במה דחב**.

ו׳)[13] ׳תחילת דבריך במעשה בראשית איז געווען ׳יהי אור׳ (בראשית א׳ ג׳), **׳יבואו כולם ויפתחו בדברי תורה׳, מ׳זאל אנהייבן צו זען עוסק צו זיין בתורה.**

די תפילות פון די הייליגע טעג שטייען ׳ברומו של עולם׳, אז מ׳איז עוסק בתורה וועט עס נתקבל ווערן ברחמים וברצון

שטיי מיר יעצט שבת בראשית, גלייך נאך די הייליגע טעג. **ס׳איז געקומען די הייליגע טעג, מ׳האט געבלאזן שופר, ס׳איז געווען חודש אלול, ס׳איז געווען ראש השנה, עשרת ימי תשובה, דער הייליגער טאג יום הקדוש, אידן האבן תשובה געטאן. די עשרת ימי תשובה איז דאך אויף דעם מיוסד, מ׳זאל נתעורר ווערן צו תשובה.** ס׳איז דאך דא אבער עוונות וואס תשובה נוצט נישט, מיט תשובה ווערט עס נישט מכפר, אבער תשובה מיט תפילה - זאגט דער בעלזער רב - איז מכפר אויף אלע עבירות. **אין די הייליגע טעג, אידן האבן מרבה געווען בתפילה ותחנונים פארן בורא כל עולמים, ס׳זאל מכופר ווערן דורך דעם אויף אלע עבירות.** אבער די פראבלעם איז אבער דא, דורך די עבירות האט מען פארלוירן דעם צלם אלקים, אז מ׳האט פארלוירן דעם צלם אלקים קומט אויס נוצט נישט קיין תפילה, אז ס׳נוצט נישט קיין תפילה איז שוין נישטא קיין עצה - וואס פאר אן עצה איז דא קעגן די ד׳ חילוקי כפרה?

נאר די עצה איז דאס, ׳**יבואו כולם ויפתחו בדברי תורה׳. גלייך נאך יום טוב, מ׳נעמט זיך דעם עול התורה זיך קובע עתים זיין לתורה.** יעדער וועט זיך קובע עתים זיין לתורה, זיצן אן עוסק זיין בתורה, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, יעדער איינער וועט זיצן אן עוסק זיין בתורה. ׳אם אתם רוצים לעמוד בעולם, עסקו בתורה׳, זאל מען עוסק זיין בתורה, די תורה הקדושה האט א כח צוריקצוברענגען דעם צלם אלקים. עס ברענגט צוריק דעם צלם אלקים, קען מען מתפלל זיין. **וועט די תפילות וואס מ׳האט געדאוונט די הייליגע טעג - די ימים טובים, ׳דברים העומדים ברומו של עולם׳** (ברכות ו׳)[14], **ס׳שטייט ׳ברומו של עולם׳, מ׳האפט אז ס׳זאל נתקבל ווערן ברחמים וברצון פארן הייליגן באשעפער, דארף מען צו דעם האבן א צלם אלקים. די צלם אלקים האט מען נישט, נאר דורך לימוד התורה - נאר אז מ׳איז עוסק בתורה.**

דארף זיך יעדער איינער זען צו מאכן א חשבון הנפש, מ׳וויל **דאך אז די תפילות וואס מ׳האט מתפלל געווען די הייליגע טעג זאל נתקבל ווערן ברחמים וברצון, יעדער איינער האט זיך זיינע בקשות וואס מ׳האט מתפלל געווען פארן הייליגן באשעפער, איינער אויף אזא ענין, איינער אויף א צווייטע ענין, דארף מען רחמי שמים אז די תפילות זאלן נתקבל ווערן פארן הייליגן באשעפער.**

אחינו בני ישראל בארצינו הקדושה זענען אין א גרויסע צרה[15]. וואס איז די עצה? די עצה איז, אונז זאל מיר מתפלל זיין צום בורא כל עולמים, בעטן דעם הייליגן באשעפער דעם ׳שומר ישראל׳, ער זאל אפהיטן אידישע קינדער זאלן ניצול ווערן מכל צרה וצוקה. **אבער אז די תפילות זאלן נתקבל ווערן פארן הייליגן באשעפער, דארף מען האבן א צלם אלקים. די צלם אלקים האט מען נישט, נאר אז מ׳איז עוסק בתורה. אידן וועלן זיך מתאמץ זיין, מ׳וועט עוסק זיין בתורה, בתורה ובתפילה.**

ברכת הקודש

דער אייבערשטער זאל העלפן, אפהיטן אידישע קינדער מכל צער ונזק, קיינעם זאל גארנישט נישט שאטן. אידישע קינדער בכל מקומות מושבותיהם זאלן זיין געזונט.

דער אייבערשטער זאל העלפן, ס׳קומט - א נייע ווינטער זמן הייבט זיך אן, אידן זאלן האבן הצלחה אין לימוד התורה, זיין געזונט, קענען עוסק זיין בתורה מיט הרחבת הדעת און סייעתא דשמיא. ביז דער אייבערשטער וועט העלפן אז מיר וועלן אלע זוכה זיין צו התרוממות קרן התורה וישראל התגלות כבוד שמים עלינו בב״א.

---

[13] ברש״י: דבר אחר, **׳פתח דבריך יאיר׳, תחלת דבריך במעשה בראשית** (בראשית א׳ ג׳) **׳יהי אור׳,׳מבין פתיים׳, משם יבינו הכל ויפתחו בדברי תורה**, תנחומא.

ובמדרש תנחומא: ׳ויעש בצלאל את הארון עצי שטים׳ (שמות ל״ז א׳), זה שאמר הכתוב (תהלים ק״ט ק״ל) ׳פתח דבריך יאיר מבין פתיים׳ ... רבי יהודה בר אלעאי אומר, משל למלך שבקש לבנות פלטרין, והיה אותו מקום של חשך, והדליק בו את הנרות, ואחר כך בנה. כך הקב״ה, היה העולם חשך, שנאמר (בראשית א׳ ב׳) ׳וחשך על פני תהום׳, **ונתעטף באור ואחר כך ברא את העולם, הוי ׳פתח דבריך יאיר מבין פתיים׳, ומהקב״ה למדו הצדיקים שיהיו מתחילין תחילה באורה**.

[14] במס׳ ברכות: אמר ליה ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי, ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר יצחק, מאי (תהלים י״ב ט׳) ׳כרם זלות לבני אדם׳. אמר ליה, **אלו דברים שעומדים ברומו של עולם** [פרש״י: **כגון תפלה שעולה למעלה**] **ובני אדם מזלזלין בהן**.

[15] בשנה ההיא ביום שמיני עצרת ושמחת תורה, נהפך לאבל מחולינו כשבאו גדוד של אלפי רוצחים ערביים לארצינו הק׳ והרגו יותר מאלף נפשות ישראל הי״ד, ובעוה״ר פרצה המלחמה כאשר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, ה״י.

נדפס ברשות וועד להוצאת ספרי כ״ק מרן רבינו שליט״א
תשו״ח לחברי מערכת ׳לחזות בנועם׳
שהמציאו לנו את הד״ת מסודר ומוגה באופן נעלה

מזלא טבא וגדיא י"א

כרגשי ידידות וכאותות הערכה, נשוב בזה כפס של ברכה,
אל מע"כ ידידינו וידיד מפדותינו, הרבני היקר והנעלה, מפלג
בכל עדה ומעלה, אהוב לשמם ולאנשים, תומך ללהב למען
החזקת מפדותינו הקדושים, מרכה צדקה וחפד לכל דורשים
ומבקשים, מריחוק מקום מצגדתו פרוסה עליו, מגדיל עשות
בהתמפרותו העצגמה למען כל קדשיו

הרבני העניד הנכבד, רודפו"ח

מוה"ר יואל עפשטיין הי"ו

חבר הנהלת קהילתינו הק' בקרית יואל יע"א

לרגל נישואי בתו החשובה שתחי'

החתן החשוב המפלג בתורה וביראה עהורה

כמר שמחה קלין ני"ו

בן ידידינו הנכבד והנעלה, מכתר בכל עדה ומעלה

עה"ר **צבי אלימלך קלין** הי"ו

ונרופה ברכתינו הרבה, בהודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג
ונחת, מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד למען
מפדותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפשא.

המברכם ברגשי הוקרה והערכה,
אפירי התודה והברכה

יחזקאל ראטטער

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר

בני ברק יצ"ו

כנס מדע

ועידת אלגוריתמים

ועידת אלגוריתמים מובילה בעולם

podium.nyc